

Cúirt Uachtarach na hÉireann
Supreme Court of Ireland

2024
Tuarascáil Bhliantúil

Tuascáil Bhliantúil foilsithe ag Cúirt Uachtarach na hÉireann le tacaíocht ón tSeirbhís Chúirteanna

Oifig an Phríomh-Bhreithimh
Office of the Chief Justice

An tSeirbhís Chúirteanna
Courts Service

Eagarthóirí:

Lucy Rowan

Bainisteoir Dlí Feidhmiúcháin, Oifig an Phríomh-Bhreithimh

Hanorah Woodward

Bainisteoir Dlí Feidhmiúcháin, Oifig an Phríomh-Bhreithimh

Isobel Maher

Oifigeach Feidhmiúcháin, Oifig an Phríomh-Bhreithimh

Oifig an Phríomh-Bhreithimh 2024

Sarahrose Murphy

Lucy Rowan

Rebecca Murphy

Tina Crowther

Grace Mooney

Isobel Maher

Anja Perkovic

Cúntóirí Breithiúnacha

Caoimhe Gethings

Laura Hogan

Muireann Carton

Majella Votta

Emma Bowie

Victoria O'Connor

Liam Lochrin

Alessandra Grosariu

Chloe Dalton

Dylan Hogan

Hugh Gallagher

Hugh Ó Laoide-Kelly

Patrick McIntyre

Fionn O'Callaghan

John Joe Brockie

Oisín Mag Fhógartaigh

Amanda Tso

Sarah Branagan

Carrie O'Kelly

Thomas Fleming

Michael Thomas McAlinden

Adam Connolly

Hanorah Woodward

Anna Miskelly

Eoin Ryan

Uiséirí

Tony Carroll

Chris Maloney

Brendan Moffat

Rúnaithe

Bernadette Hobbs

Margaret Kearns

Sharon Hannon

Oifig na Cúirte Uachtaraí 2024:

John Mahon

Patricia Cuddihy

Ciara Fitzgibbon

Sinead Mehlhorn

Caroline Keaveney

Jason Emmet

Kevin Henry

Seán Roche

Cúirt Uachtarach na hÉireann
Supreme Court of Ireland

2024
Tuarascáil Bhliantúil

Clár Ábhair

Réamhrá ón bPríomh-Bhreitheamh	4
Réamhrá ón gCláraitheoir	6
Cuid 1 Maidir leis an gCúirt Uachtarach	9
Comhdhéanamh na Cúirte	9
Dlínse na Cúirte Uachtaraí	10
Turas Achomhairc Thipiciúil	11
Comhaltaí den Chúirt Uachtarach	12
An Breitheamh Donal O'Donnell, Chief Justice	12
An Breitheamh Elizabeth Dunne	12
An Breitheamh Peter Charleton	12
An Breitheamh Iseult O'Malley	13
An Breitheamh Seamus Woulfe	13
An Breitheamh Gerard Hogan	13
An Breitheamh Brian Murray	14
An Breitheamh Maurice Collins	14
An Breitheamh Aileen Donnelly	14
An Breitheamh Caroline Costello	15
An Breitheamh David Barniville	15
Scoir	16
An Breitheamh Marie Baker	16
An Breitheamh George Birmingham	17
Cuid 2 Staitisticí	19
Iarratais ar Chead Achomhairc	19
Catagóiríú na nIarratas ar Chead Achomhairc a Cinneadh in 2024	20
Miondealú ar Iarratais ar Chead Achomhairc Cinntithe	22
Achomhairc ón Ard-Chúirt	22
Achomhairc ón gCúirt Achomhairc .	23
Achomhairc iomlána réitithe	24
Amanna feithimh	24
Breithiúnais i scríbhinn	24
Iarrataí ar réamhrialú chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh	24

Cuid 3	Oideachas agus For-rochtain	26
	Srachfhéachaint ar rannpháirtíochtaí 2024	29
	Léargas ar ár gCéad Bliain	38
Cuid 4	Rannpháirtíocht Idirnáisiúnta	47
	Rannpháirtíocht dhlíthiúil fhoirmiúil	47
	Eagraíochtaí idirnáisiúnta	47
	Rannpháirtíocht dhéthaobhach	48
	Rannpháirtíochtaí idirnáisiúnta eile	48
	Rannpháirtíochtaí Idirnáisiúnta	49
Cuid 5	Achoimrí ar Bhreithiúnas	60
	<i>O'Meara & Ors v. An tAire Coimirce Sóisialaí & Ors</i>	61
	<i>Bridget Delaney v. An Bord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta, An Chomhairle Bhreithiúnach, Éire agus an tArd-Aighne</i>	64
	<i>Angela Kerins v. Dáil Éireann & ors</i>	67
	<i>Urban and Rural Recycling Limited agus RSA Insurance Ireland DAC v. Zurich Insurance PLC</i>	70
	<i>Na Daoine (ar agra an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí) v. Mark Crawford</i>	72
	<i>WC v. An Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí</i>	74
	<i>H. A. O'Neil Limited v. Unite the Union & ors</i>	78
	<i>An Daoine (DPP) v. Caolan Smyth</i>	80
	<i>An Daoine (DPP) v Gary McAreavey</i>	84
	<i>Crofton Buildings Management CLG & Stephanie Bourke v. An Bord Pleanála agus Fitzwilliam DL Ltd.</i>	87
	<i>MD (Mionaoiseach ag agairt ag a athair agus a neaschara MD) v. Bord Bainistíochta Meánscoile</i>	89
	<i>Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí (ar agra an Gharda McCluskey) v. Jonathan O'Flaherty</i>	92

Réamhrá ón bPríomh-Bhreitheamh

Is cúis áthais dom an seachtú tuarascáil bhliantúil ón gCúirt Uachtarach a chur i láthair ina leagtar béim ar an obair a rinne an Chúirt laistigh agus lasmuigh den seomra cúirte le linn 2024.

“This is surely a precious moment – the moment when Irish courts...are thrown open to administer justice according to laws made in Ireland by free Irish citizens.”

Bliain speisialta a bhí in 2024 don Chúirt Uachtarach agus comóradh 100 bliain á cheiliúradh aici. B'éacht suntasach é an tAcht Cúirteanna Breithiúnais 1924 – an reachtaíocht lenar bunaíodh córas cúirteanna neamhspleácha na hÉireann tar éis bhunú Shaorstát Éireann – a bhí ina chloch mhíle shuntasach i saol ár Stáit nua. Cuid riachtanach de struchtúr aon daonlathais nua-aimseartha ina bhfuil an rialtas teoranta le dlí agus le bunreacht, agus gnóthachtáil ar fiú cuimhneachán céad bliain ina dhiaidh sin í is ea an fhoráil maidir le córas cúirteanna ina bhfuil breithiúna neamhspleácha a bhfuil sé d'oibleagáid orthu an ceartas a riar ‘gan eagla ná fabhar, cion ná drochthoil’. Go deimhin, a bhuí leis an obair a rinne coiste dícheallach breithiúna agus oifigigh na Seirbhíse Cúirteanna, chuir ár mbliain chomórtha roinnt chuimhneacháin ar fáil le haghaidh sosa agus ceiliúrtha, chun machnamh a dhéanamh ar éachtaí ár gcórais agus chun sinn féin a athghealladh chun dul chun cinn a dhéanamh go fóill chun a chinntiú go leanfaidh ár gcóras ag

forbairt le freastal ar riachtanais Éire nua-aimseartha.

Tríd an tuarascáil seo, feicfidh tú an réimse leathan tionscadal a bhí ar siúl i ndáil leis seo, áfach, mar chuid de bhuaicphointe ar leith de mo chuid bhí fáilte a chur roimh uachtaráin chúirte na hÉireann agus pearsana breithiúnacha sinsearach a ón India, ón Tansáin, ó chúirteanna APEX ar fud na hEorpa agus ónár gcomharsana i dTuaisceart Éireann agus sa Ríocht Aontaithe le haghaidh searmanas comórtha i Halla Cruinn na gCeithre Cúirteanna i mí na Bealtaine seo caite, áit a raibh sé de phléisiúr againn éisteacht le huachtaráin Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh agus na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine agus ónár nAire Dlí agus Cirt. Tá sonraí faoin ócáid seo, agus faoin bhfáiltiú a d'óstáil an tUachtarán Micheál D. Ó hUigín in Áras an Uachtaráin dár n-aíonna, le fáil sa tuarascáil seo.

I measc na bhforbairtí suntasacha eile anuraidh tá fógairt chinneadh na Cúirte tabhairt faoi thionscadal

¹ An Príomh-Bhreitheamh Hugh Kennedy ag labhairt ag searmanas chun oscailt na gcúirteanna nua i gCaisleán Bhaile Átha Cliath a comóradh ar 11 Meitheamh 1924.

píolótach chun an argóint ó bhéal a thaifeadadh agus a chraoladh in achomhairc shubstainteacha os comhair na Cúirte Uachtaraí. Is é is aidhm don tionscnamh seo, atá comhsheasmhach le cleachtas roinnt cúirteanna apex a bhfuil dlínse chomhchosúil acu, rochtain ar imeachtaí cúirte a fheabhsú agus an pobal a chur ar an eolas maidir le cásanna a bhfuil tábhacht phoiblí ag baint leo agus a thagann os comhair na Cúirte. Tá grúpa oibre i mbun ullmhúcháin, faoi stiúir an Bhreithimh Brian Murray, agus táthar ag súil go dtosóidh an tionscadal píolótach in 2025.

Ina theannta sin, d'eisigh an Chúirt prótacal nua i mí Dheireadh Fómhair lena bhféachtar le míniú a thabhairt ar an bpróiseas chun breithiúnas ón gCúirt Uachtarach a thabhairt agus treoir a thabhairt maidir leis an méid is féidir a bheith ag súil leis nuair a fhorchoimeádann an Chúirt breithiúnas ag deireadh éisteacht achomhairc. Leagtar amach sa phrótacal, atá bunaithe ar thaithí phraiticiúil na Cúirte tar éis deich mbliana d'fheidhmiú a dlínse athchóirithe, cleachtas oibre inmheánach na Cúirte Uachtaraí agus breithiúnas á ullmhú agus leagtar amach ann próiseas comhaontaithe maidir leis na céimeanna a leanfar i gcás ina mbeidh breithiúnas gan réiteach ar feadh tréimhse níos faide ná tréimhse shonraithe.

Ar deireadh, bhí áthas ar an gCúirt a suíomh gréasáin nua, www.supremecourt.ie, a raibh súil leis le fada, a sheoladh. Is toradh dhá bhliain forbartha é an suíomh gréasáin agus tá sé mar aidhm aige cabhrú leo siúd atá ag iarraidh dul i ngleic leis an bpróiseas achomhairc trí threoir mhionsonraithe a thabhairt ar an bpróiseas achomhairc agus ar nós imeachta na cúirte.

Féachann sé freisin le feasacht a chruthú maidir le hobair na Cúirte Uachtaraí ar bhonn níos ginearálta, agus tá cartlann nuachta ann ina léirítear gealltanais intíre agus idirnáisiúnta éagsúla chomhaltaí na Cúirte a tharlaíonn

lasmuigh den seomra cúirte, chomh maith le cartlann inar féidir le baill den phobal rochtain a fháil ar pháipéir arna seachadadh ag baill na Cúirte. Cé nach bhfuil sé beartaithe ar an mbealach sin, tá sé oiriúnach ar bhealach éigin gur cheart tús a chur leis na nuálaíochtaí sin i gcleachtais na Cúirte a fhéachann leis an todhchaí le linn bliain inar cheiliúramar ár n-am atá caite.

Donal O'Donnell

An Breitheamh Donal O'Donnell
An Príomh-Bhreitheamh
Baile Átha Cliath, 2025

Réamhrá ón gCláraitheoir

Is cúis áthais dom an tuarascáil seo ar ár ngníomhaíochtaí le linn 2024 a thabhairt isteach.

Le linn a bliana comórtha 100 bliain, lean riarachán na cúirte de sheirbhís den scoth a sholáthar d'úsáideoirí cúirte, do bhreithiúna agus don phobal chun tacú le cuspóir na Cúirte Uachtaraí na cásanna a thagann os a comhair a réiteach ar bhealach bunreachtúil, cothrom agus éifeachtúil agus i gcomhthéacs leibhéal gnó atá ag dul i méid.

Tháinig méadú 14% ar an líon iarratas ar shaoire a comhdaíodh i gcomparáid le 2023 i staid deiridh na bliana 2024. Ina theannta sin, tá méadú 14% tagtha ar líon na n-iarratas a cinneadh. Tá méaduithe suntasacha tagtha freisin ar líon iomlán na n-achomharc a cinneadh agus ar líon na mbreithiúnas i scríbhinn a thug an Chúirt. Léiríonn an treocht méadú suntasach bliain ar bhliain ar leibhéal gnó tar éis na tréimhse Covid. Ag deireadh 2024, d'fhéadfadh dlíthithe ar an leibhéal achomhairc deiridh inar deonaíodh cead achomhairc a bheith ag súil le héisteacht laistigh de 23 seachtaine ó dheonú na saoire. Ar an mbonn sin, níl aon riaráiste struchtúrach achomharc ag an gCúirt atá ag feitheamh le dáta éisteachta seachas a mhéid a éilíonn na páirtithe agus an Chúirt am chun na céimeanna nós imeachta is gá a chomhlíonadh roimh an éisteacht achomhairc.

Tá áthas orm a thuairisciú gur leanadh den obair ullmhúcháin i gcomhar lenár gcomhghleacaithe san Aonad TF chun an córas nua bainistithe cásanna (UCMS) a chur chun feidhme sa Chúirt Uachtarach. D'fhormheas an tSeirbhís Chúirteanna an cás gnó don tionscnamh seo mar chuid dá clár um chlaohlú digiteach. Táthar ag súil go mbeidh UCMS ag feidhmiú sa Chúirt Uachtarach faoi lár 2025. Is córas comhtháite aonair é UCMS atá á chur

i bhfeidhm ar gach dlínse cúirte agus tá an Chúirt Uachtarach ag súil go mbeidh sí in ann tairbhí suntasacha a ghíaráil ó chomhtháthú le dlínsí óna dtógann sí a gnó. Beidh UCMS rithábachtach freisin chun rochtain dhigiteach a fheabhsú d'úsáideoirí na Cúirte Uachtaraí.

Cheadaigh an Príomh-Bhreitheamh agus an Chúirt triail ar chraoladh éisteachtaí achomhairc i mí na Samhna ag leanúint lena misean chun a ról don phobal a mhíniú agus chun tacú leis an trédhearcacht lena n-oibríonn sé. Ainmníodh dhá éisteacht achomhairc lena dtaifeadadh le comhaontú na bpáirtithe leasmhara uile. Bhí sé sin mar chuid den chruthúnas coincheapa don teicneolaíocht atá le húsáid agus beidh an taithí a fuarthas ón taifeadadh agus ón bpróiseas teicniúil don chraoladh fíorluachmhar chun imeachtaí na Cúirte a chraoladh go rathúil. Táthar ag súil go mbeidh triail eile ann go luath in 2025 sula gcuirfear i bhfeidhm go hiomlán é.

Mar a luaigh an Príomh-Bhreitheamh, i mí Dheireadh Fómhair, d'fhoilsigh an Chúirt prótacal lena ndéantar doiciméadú ar a próiseas maidir le breithiúnais i scríbhinn a thabhairt i gcás inar fhorchoimeád sí a cinneadh. Istionscnamheile é chun trédhearcacht oibríochtaí na Cúirte a fheabhsú agus tugann sé treoir do pháirtithe maidir

leis an méid ar féidir leo a bheith ag súil leis i leith breithiúnas arna thabhairt ag cúirt choláisteach. Leanann an riarachán de thacaíocht a thabhairt don Chúirt ina leith sin agus chuir sé feabhas ar a nósanna imeachta chun freastal ar an bprótacal agus chun páirtithe a choinneáil ar an eolas faoin seasamh nuashonraithe.

In 2024 rinneadh obair ullmhúcháin freisin chun clár ar líne de Choimisinéirí Mionnaí a fhoilsiú. Is é an cuspóir cúnamh níos fearr a thabhairt do dhaoine den phobal agus do chleachtóirí dlí chun coimisinéir a aimsiú ina gceantar féin. Táthar ag súil go bhfoilseofar an clár in 2025 agus go n-áireofar ann coimisinéirí a d'aontaigh go bhfoilseofaí a sonraí teagmhála.

Ba mhaith liom buíochas a ghabháil leis an bPríomh-Bhreitheamh agus le comhaltaí na Cúirte as a rannpháirtíocht agus a dtacaíocht i rith na bliana. Ba mhaith liom buíochas a ghabháil freisin le foireann Oifig Chláraitheoir na Cúirte Uachtaraí agus Oifig an Phríomh-Bhreithimh as a gcuid oibre tiomnaithe i rith na bliana. Tá a ndíograis, a dtiomantas agus a n-obair foirne fós tábhachtach don rath agus don éifeachtúlacht lena gcomhlíonann an Chúirt a feidhm bhunreachtúil.

Tá súil agam go mbeidh suim ag léitheoirí na tuarascála seo ina mionsonraí agus sna léargais a thabharfar ar ghnó na Cúirte in 2024.

John Mahon
Cláraitheoir na Cúirte Uachtaraí
Baile Átha Cliath, 2025

Cuid 1

Maidir leis an gCúirt Uachtarach

Maidir leis an gCúirt Uachtarach

Tá Cúirt Uachtarach na hÉireann suite ar bharr chóras cúirteanna na hÉireann agus is í an chúirt achomhairc dheiridh í in ábhair shibhialta agus choiriúla. Tá an focal deiridh aici freisin maidir le léirmhíniú ar bhundlí na hÉireann, Bunreacht na hÉireann. Mar an chúirt is airde sa tír, tá tosaíocht cheangailteach ag cinntí na Cúirte Uachtaraí ar gach cúirt eile in Éirinn.

Comhdhéanamh na Cúirte

Ag deireadh 2024, bhí an Chúirt Uachtarach comhdhéanta den Phríomh-Bhreitheamh, arb é Uachtarán na Cúirte é, agus ochtar gnáthbhreithiúna. Ina theannta sin, tá Uachtarán na Cúirte Achomhairc agus Uachtarán na hArd-Chúirte araon ina gcomhaltaí ex-officio (de bhua a n-oifigí faoi seach) den Chúirt Uachtarach.

De ghnáth, is cúigear breithiúna den Chúirt a éistean agus a chinneann achomhairc mura n-ordaíonn an Príomh-Bhreitheamh gur cheart do thriúr breithiúna aon achomharc nó ábhar eile (seachas ábhair a bhaineann leis an mBunreacht) a éisteacht agus a chinneadh. Ó am go chéile, is féidir leis an gCúirt Uachtarach suí mar

chomhdhéanamh de sheacht gcinn má éilíonn tábhacht an cháis é. I gcásanna ina bhfuil an Chúirt Uachtarach ag feidhmiú a dlínse bunaidh, suíonn sí – ar a laghad – mar phainéal de chúigear breithiúna.

Déantar iarratais ar chead achomhairc a mheas agus a chinneadh ag painéal de thriúr breithiúna den Chúirt Uachtarach. Féadfaidh an Príomh-Bhreitheamh nó gnáthbhreitheamh den Chúirt Uachtarach suí ina aonar chun iarratais idirbhreitheacha agus nós imeachta áirithe a éisteacht, ach ní tharlaíonn sé sin i gcleachtas de ghnáth. Ceapann an Príomh-Bhreitheamh breitheamh den Chúirt chun bainistiú cásanna a dhéanamh ar achomhairc ar deonaíodh cead achomhairc ina leith.

Ar chúl C-D: An Breitheamh Aileen Donnelly, An Breitheamh Brian Murray, An Breitheamh Seamus Woulfe, An Breitheamh Marie Baker (éirithe as 2024), An Breitheamh Gerard Hogan, An Breitheamh Maurice Collins

Chun tosaigh C-D: An Breitheamh Iseult O'Malley, An Breitheamh Peter Charleton, An Breitheamh George Birmingham (éirithe as 2024), An Breitheamh Donal O'Donnell (An Príomh-Breitheamh), An Breitheamh David Barniville (ex officio), An Breitheamh Elizabeth Dunne

In easnamh: An Breitheamh Caroline Costello (ceaptha 2024)

Dlínse na Cúirte Uachtaraí

1) Dlínse Achomhairc

Ní éistear le hachomhairc ach amháin sa chás go dtugann an Chúirt Uachtarach cead nuair a chinneann sí go bhfuil an tástáil ábhartha atá leagtha amach in Airteagal 34.5 den Bhunreacht comhlíonta.

- » Éistean an Chúirt Uachtarach le hachomhairc ó bhreitheanna **na Cúirte Achomhairc** nuair is deimhin léi:
 - a) go mbaineann tábhacht phoiblí ghinearálta leis an gcinneadh, agus/nó
 - b) go bhfuil sé ar mhaithe leis an gceartas achomharc a dhéanamh chun na Cúirte Uachtaraí.
- » Is féidir leis an gCúirt Uachtarach achomhairc ó chinntí de chuid na **hArd-Chúirte** ('achomhairc scoite') a éisteacht freisin i gcás inar deimhin léi go bhfuil imthosca eisceachtúla ann a fhágann gur gá achomharc díreach a dhéanamh chuici, ar réamhchoinníoll é ceann amháin nó an dá cheann de na tosca seo a leanas a bheith ann:
 - a) go mbaineann ní lena ngabhann tábhacht phoiblí ghinearálta leis an mbreith, nó
 - b) ar mhaithe leis an gceartas.

2) Dlínse Bhunreachtúil

Tá an focal deiridh ag an gCúirt Uachtarach maidir le léirmhíniú Bhunreacht na hÉireann. Cinntíonn sé go gcloítear leis na dlíthe a achtaíonn an tOireachtas, Parlaimint na hÉireann, agus go ndéantar iad a léirmhíniú i bhfianaise an Bhunreacht agus an dlí-eolaíochta a forbraíodh ó tháinig sé i bhfeidhm i 1937. Ar an gcaoi sin, féadfar a rá go bhfeidhmíonn sí mar chúirt bhunreachtúil.

Is ról é seo a bhfuil tábhacht ar leith ag baint leis in Éirinn toisc go gceadaíonn an Bunreacht go sainráite do na cúirteanna athbhreithniú a dhéanamh ar aon dlí, cibé acu a ritheadh é roimh achtú an Bhunreacht nó ina dhiaidh, chun a chinneadh an gcomhlíonann sé an Bunreacht.

Dlínse Bhunreachtúil

Cur chun feidhme Dhlí an Aontas Eorpaigh

Coinníonn na hUaschúirteanna (an Ard-Chúirt, an Chúirt Achomhairc agus an Chúirt Uachtarach) an chumhacht reachtaíocht neamhbhailí a dhearbhu a chinntear a bheith ar neamhréir leis an mBunreacht.

3) Dlínse Bhunaidh

Tagraíonn dlínse bhunaidh do dhlínse na Cúirte Uachtaraí déileáil leis an dá ábhar seo a leanas nuair a iarrtar orthu:

- i) i gcás ina gcuirfidh Uachtarán na hÉireann Bille faoi bhráid na Cúirte de réir Airteagal 26 den Bhunreacht, chun go gcinntídh an Chúirt an bhfuil an Bille sin (nó forálacha áirithe de), arna rith ag dhá Theach an Oireachtais, ar neamhréir leis an mBunreacht,
- ii) nuair a iarrtar ar an gCúirt a chinneadh, de réir Airteagal 12.3 den Bhunreacht, an bhfuil Uachtarán na hÉireann éagumasaithe.

Cé nár tháinig aon iarrataí faoi Airteagal 12.3 os comhair na Cúirte Uachtaraí go dtí seo, rinne an tUachtarán nós imeachta Airteagal 26 a agairt sé huaire déag, agus chinn an Chúirt Uachtarach i seacht gcinn de na cásanna sin nach raibh an bille i gceist ag luí leis an mBunreacht. Tháinig an tagairt is déanaí d'Airteagal 26 os comhair na Cúirte i mí na Samhna 2023 agus bhain sí le forálacha áirithe den Bhille um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2022.²

4) Dlí an Aontais Eorpaigh a chur chun feidhme

Tá ról ag an gCúirt Uachtarach i gcur chun feidhme dhlí an Aontais Eorpaigh. Mar chúirt achomhairc dheiridh in Éirinn, tá sé d'oibleagáid air faoin gConradh ar Fheidhmiú an Aontais Eorpaigh ceisteanna a tharchur chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh maidir le léirmhíniú ar dhlí an Aontais a thagann chun cinn i gcásanna os a comhair, i gcás nach bhfuil an léirmhíniú soiléir agus gur gá soiléiriú a dhéanamh chun go bhféadfaidh an Chúirt Uachtarach ceist a chinneadh os a comhair.

² Maidir le hAirteagal 26 den Bhunreacht agus maidir leis an mBille um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2022 [2023] IESC 34.

Turas Achomhairc Thipiciúil

Cinneadh arna dhéanamh ag an Ard-Chúirt nó ag an gCúirt Achomhairc agus breithiúnas arna thabhairt.

Féadfaidh páirtí atá míshásta leis an gcinneadh iarratas a dhéanamh ar chead chun achomharc a dhéanamh.

Tugadh deis do pháirtithe eile sa chás fógra a chomhdú ina leagtar amach cén fáth ar cheart cead achomhairc a dhiúltú.

A luaithe a bheidh sé sásta go bhfuil an t-iarratas ar chead agus fógra/fógraí an fhreagróra araon in ord, liostófar an t-iarratas lena bhreithniú.

Tagann painéal de thriúr breithiúna ón gCúirt Uachtarach le chéile chun iarratas ar chead a bhreithniú.

Eisíonn an painéal cinneadh ina leagtar amach cé acu a deonaíodh nó nár deonaíodh saoire.

Má dheonaítear é, cuirtear tús leis an bpróiseas bainistithe cásanna – ceanglaítear ar an dá pháirtí treoracha breithimh sannta den Chúirt Uachtarach a leanúint chun a chinntiú go bhfuil an t-achomharc ar an mbóthar ceart le héisteacht a fháil.

Nuair a bheidh an t-achomharc réidh le héisteacht, socrófar dáta éisteachta.

Breithiúna a shanntar chun éisteacht le hachomharc, léigh siad aighneachtaí i scríbhinn ón dá pháirtí roimh ré.

Tionóltar éisteacht ó bhéal ina ndéanann an dá pháirtí argóintí agus ina gcuireann an Chúirt ceisteanna ar an dá thaobh.

Forchoimeádann an Chúirt Bhreithiúnais breithiúnas agus cuireann sí tús lena plé go cianda.

Scaipeann breithiúna dréachtbhreithiúnas lena mbreithniú ag comhaltaí eile den Chúirt.

Tugann an Chúirt a breithiúnas go pearsanta agus is trí thromlach a chinntear an cinneadh a thagtar air.

Bíonn éifeacht dhlíthiúil an bhreithiúnais i bhfoirm ordú cúirte i scríbhinn a chuirtear in iúl do na páirtithe.

Comhaltaí den Chúirt Uachtarach

An Breitheamh Donal O'Donnell, An Príomh-Bhreitheamh

Ceapadh an Breitheamh Donal O'Donnell ina 13ú Príomh-Bhreitheamh ar Éirinn i mí Dheireadh Fómhair 2021. Tá sé ina bhreitheamh den Chúirt Uachtarach ó Eanáir 2010.

Rugadh an Breitheamh O'Donnell i mBéal Feirste agus cuireadh oideachas air sa Cholaíste Ollscoile, Baile Átha Cliath, Cumann Onórach Óstaí an Rí, agus Ollscoil Virginia. Glaodh chun Barra na hÉireann é i 1982, thosaigh sé ag cleachtadh i 1983, agus glaodh chun Barra Thuaisceart Éireann é i 1989. Tugadh isteach é i mBarra Inmheánach na hÉireann i 1995.

Bhí an Breitheamh O'Donnell ina chomhalta comhairle de Chumann Stair Dhlíthiúil na hÉireann ó 2018 go 2021 agus is comhphátrún ar an gcumann anois é. Is comhalta oinigh é freisin de Chumann na Scoláirí Dlí.

An Breitheamh Elizabeth Dunne

Ceapadh an Breitheamh Dunne chun na Cúirte Uachtaraí i mí Iúil 2013.

Rugadh an Breitheamh Dunne i Ros Comáin agus cuireadh oideachas uirthi sa Cholaíste Ollscoile, Baile Átha Cliath agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann í sa bhliain 1977. In 1996, ceapadh an Breitheamh Dunne mar Bhreitheamh den Chúirt Chuarda sular ceapadh í chuig an Ard-Chúirt in 2004.

Is breitheamh comhfhreagrach í an Breitheamh Dunne don Chúirt Uachtarach ar Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh agus is í Cathaoirleach reatha Bhord na Seirbhíse Cúirteanna í.

An Breitheamh Peter Charleton

Ceapadh an Breitheamh Charleton chun na Cúirte Uachtaraí i mí Iúil 2014.

Ó Bhaile Átha Cliath ó dhúchas, fuair an Breitheamh Charleton oideachas i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann é i 1979 agus chun an Bharra Inmheánach sa bhliain 1995. In 2006, ceapadh an Breitheamh Charleton chun na hArd-Chúirte agus sannadh é don liosta tráchtála go príomha.

Is ollamh taca é an Breitheamh Charleton sa dlí coiriúil agus sa choireolaíocht in Ollscoil na Gaillimhe agus tá go leor téacsanna foilsithe aige maidir leis an dlí coiriúil. Ina theannta sin, is é an príomhionadaí Éireannach ar an Colloque Franco-Britannique-Irlandais agus, i mí Dheireadh Fómhair 2023, chuaigh sé i mbun ról Stiúrthóir an Léinn Bhreithiúnaigh ag an gComhairle Bhreithiúnach.

An Breitheamh Iseult O'Malley

Ceapadh an Breitheamh O'Malley chun na Cúirte Uachtaraí i mí Dheireadh Fómhair 2015.

Rugadh an Breitheamh O'Malley i mBaile Átha Cliath agus cuireadh oideachas uirthi i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann í i 1987 agus chun an Bharra Inmheánach sa bhliain 2007. In 2012, ceapadh an Breitheamh O'Malley chun na hArd-Chúirte.

Tá an Breitheamh O'Malley ina cathaoirleach ar Choiste Treoirlínte Pianbhreithe agus Faisnéise na Comhairle Breithiúnaí.

An Breitheamh Seamus Woulfe

Ceapadh an Breitheamh Woulfe chun na Cúirte Uachtaraí i mí Iúil 2020.

Ó Chluain Tarbh ó dhúchas, fuair an Breitheamh Woulfe oideachas i gColáiste na Tríonóide, Ollscoil Dalhousie, Albain Nua agus Cumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann é i 1987 agus chun an Bharra Inmheánach sa bhliain 2005.

Sular ceapadh ar an gCúirt Uachtarach é, d'fhóin an Breitheamh Woulfe mar Ard-Aighne ar an 31ú Rialtas na hÉireann ó mhí an Mheithimh 2017 go dtí mí an Mheithimh 2020.

An Breitheamh Gerard Hogan

Ceapadh an Breitheamh Hogan chun na Cúirte Uachtaraí i mí Dheireadh Fómhair 2021.

Is as Tiobraid Árann ó dhúchas é agus cuireadh oideachas air sa Choláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath, in Ollscoil Pennsylvania, i gCumann Onórach Óstaí an Rí, agus i gColáiste na Tríonóide. Glaodh chun Barra na hÉireann é i 1984 agus chun an Bharra Inmheánach sa bhliain 1997.

Roimhe sin, d'fhóin an Breitheamh Hogan mar bhreitheamh den Ard-Chúirt ó 2010 go 2014, mar bhreitheamh den Chúirt Achomhairc ó 2014 go 2018, agus mar Abhcóide Ginearálta de Chúirt Bhreithiúnaís an Aontais Eorpaigh ó 2019 go 2021.

An Breitheamh Brian Murray

Ceapadh an Breitheamh Murray chun na Cúirte Uachtaraí i mí Feabhra 2022.

Ó Bhaile Átha Cliath, fuair an Breitheamh Murray oideachas i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath, Ollscoil Cambridge, agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann é i 1989 agus chun an Bharra Inmheánach sa bhliain 2002. Toghadh é mar bhinseoir de Chumann Onórach Óstaí an Rí in 2010.

Bhí an Breitheamh Murray ina bhreitheamh den Chúirt Achomhairc ó mhí na Samhna 2019 go dtí gur ceapadh chuig an gCúirt Uachtarach é. Bhí sé ina léachtóir sa scoil dlí i gColáiste na Tríonóide ó 1999 go 2003.

Is é an Breitheamh Murray príomhbhreitheamh um chaidrimh idirnáisiúnta sa Chúirt Uachtarach. Ina theannta sin, tá sé ina chomhalta de Choiste Rialacha na nUaschúrteanna, de Choiste Staidéir Bhreithiúnaigh na Comhairle Breithiúnaí, den Choiste um Thaighde Dlí agus Seirbhísí Leabharlainne, de Bhord Eagarthóireachta Breithiúnach Iris an Léinn Bhreithiúnaigh in Éirinn, agus den choiste eagrúcháin don Chomhdháil Náisiúnta agus do Chomhdháil na nUaschúrteanna.

An Breitheamh Maurice Collins

Ceapadh an Breitheamh Collins chun na Cúirte Uachtaraí i mí na Nollag 2022.

Ó Chontae Chorcaí ó dhúchas, cuireadh oideachas ar an mBreitheamh Collins i gColáiste na hOllscoile, Corcaigh agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann é sa bhliain 1989 agus glacadh leis go dtí Barra Inmheánach sa bhliain 2003.

In 2019, ceapadh an Breitheamh Collins mar bhreitheamh den Chúirt Achomhairc agus d'fhóin sé ar an gcúirt sin go dtí gur ceapadh chun na Cúirte Uachtaraí é.

Ó mhí Dheireadh Fómhair 2020 i leith, tá sé ina Choimisinéir páirtaimseartha ar an gCoimisiún um Athchóiriú an Dlí.

An Breitheamh Aileen Donnelly

Ceapadh an Breitheamh Donnelly chun na Cúirte Uachtaraí i mí an Mheithimh 2023.

Rugadh an Breitheamh Donnelly i mBaile Átha Cliath agus cuireadh oideachas uirthi sa Choláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaodh chun Barra na hÉireann í sa bhliain 1988 agus glacadh léi go dtí an Barra Inmheánach sa bhliain 2004.

In 2014, ceapadh an Breitheamh Donnelly chuig an Ard-Chúirt áit ar ghlac sí freagracht as an liosta eiseachadta mar phríomhfhreagracht uirthi. Ceapadh í ina dhiadhlach sin chuig an gCúirt Achomhairc i mí an Mheithimh 2019, áit ar chaith sí ceithre bliana sular ceapadh chun na Cúirte Uachtaraí í.

Ó mhí na Nollag 2020 i leith, tá Breitheamh Donnelly ina Cathaoirleach ar an gCoiste um Staidéar Breithiúnach, coiste reachtúil de Chomhairle na mBreithiúna. Bhí sí ina comhalta de Bhord Chomhairle na mBreithiúna, mar ionadaí na Cúirte Achomhairc, ó 2020 go 2023. In 2024, tháinig an Breitheamh Donnelly chun bheith ina comhalta de Bhord Iontaobhaithe Acadamh Eorpach an Dlí.

Comhaltaí *Ex Officio* na Cúirte Uachtaraí

Ceapachán nua - An Breitheamh Caroline Costello

Ceapadh an Breitheamh Onórach Costello ina hUachtarán ar an gCúirt Achomhairc in 2024, agus tháinig sí i gcomharbacht ar an mBreitheamh Onórach George Birmingham mar thríú hUachtarán na cúirte sin ó bunaíodh í in 2014.

Rugadh í i mBaile Átha Cliath, cuireadh oideachas ar an mBreitheamh Costello sa Choláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath, in Ollscoil Oxford agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaoth chun Bharra na hÉireann uirthi in 1988 agus ligeadh isteach sa Bharra Istigh í in 2010.

In 2014, ceapadh an Breitheamh Costello chuig an Ard-Chúirt, áit ar ghlac sí ceannas ar na liostaí seansaíreachta agus féimheachta. Ceapadh í ina dhiaidh sin chuig an gCúirt Achomhairc i mí na Samhna 2018.

Ó 2015 i leith, tá an Breitheamh Onórach Costello ar dhuine de na breithiúna a dhéanann ionadaíocht thar ceann bhreithiúna na hÉireann ag Lónra Eorpach Chomhairlí na mBreithiúna (ENCJ), lena n-áirítear a bheith ina comhalta den Bhord idir 2019 agus 2021.

An Breitheamh David Barniville

Ceapadh an Breitheamh David Barniville ina Uachtarán ar an Ard-Chúirt in 2022.

Rugadh an Breitheamh imeachtaí i mBaile Átha Cliath agus cuireadh oideachas air sa Choláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath agus i gCumann Onórach Óstaí an Rí. Glaoth chun Bharra na hÉireann é sa bhliain 1990 agus glacadh isteach sa Barra Inmheánach é sa bhliain 2006.

In 2017, ceapadh an Breitheamh Barniville chuig an Ard-Chúirt áit a raibh sé i gceannas ar rannán tráchtála na cúirte sin agus bhí sé ina bhréitheamh eadrána ainmnithe.

Ceapadh é chuig an gCúirt Achomhairc in 2021 áit ar oibrigh sé go dtí gur ceapadh ina dhiaidh sin é ina Uachtarán ar an Ard-Chúirt, i gcomharbacht ar an mBreitheamh Mary Irvine.

Scoir

An Breitheamh Marie Baker

Ar 15 Aibreán, chuaigh an Breitheamh Marie Baker ar scor mar bhreitheamh den Chúirt Uachtarach. Bhí an Breitheamh Baker ina comhalta den Chúirt Uachtarach ó 2019 i leith. Roimhe sin, bhí sí ina breitheamh den Chúirt Achomhairc (2018-19) agus ina breitheamh den Ard-Chúirt (2014-18). Le linn a tréimhse mar bhreitheamh den Chúirt Uachtarach, ba í an Breitheamh Baker an breitheamh sannta chun críocha an Achta um Chosaint Sonraí 2018. In 2023, cheap an tUachtarán Ó hUiginn an Breitheamh Baker mar chéad chathaoirleach ar an gCoimisiún Toghcháin (an Coimisiún Toghcháin).

Agus ómós á thabhairt aige don Bhreitheamh Baker ag a suí deiridh sa Chúirt Uachtarach, thug an Príomh-Bhreitheamh trácht ar a gairm mar bhreitheamh, ag rá:

An Breitheamh Baker leis an bPríomh-Bhreitheamh O'Donnell tar éis a suí deiridh sa Chúirt Uachtarach

"It is obvious that a large part of the work today of being a judge in the Superior Courts, is in producing judgments and indeed, reading the judgments of colleagues, past and present. In Marie's case her judgments have...shown the benefit of her background in philosophy and, indeed, her love of literature. They show an appreciation of nuance and subtle distinctions and also a commitment to precision of expression. She was willing to take on any issue.

In this Court she delivered judgments on issues of conveyancing, property law, wardship, and personal insolvency, but also a landmark decision in relation to the legal position of the President, as well as decisions on European Arrest Warrants. In all of these judgments there is both an elegance and clarity of expression but there is something more; a constant focus upon and sympathy with the individuals involved."

Dúirt an Príomh-Bhreitheamh freisin, nuair a d'iarr sé ar chomhaltaí na Cúirte cur síos a dhéanamh ar an mBreitheamh Baker, go raibh 'na focail a úsáideadh teagascach':

"... instinctively generous; intuitively pragmatic and someone who always sought to see the individual involved, not just with the litigants and lawyers who appeared before her, but also with her colleagues; philosopher; thinker; talker; mediator; incorrigible optimist; gardener; chef; walker and friend. The judgments of Baker J. will be consulted for some time to come. But there are many, many more judgments which [Baker J.] influenced for the better."

Thug Rossa Fanning SC, an tArd-Aighne, ráitis ómóis freisin; Sara Phelan SC, Cathaoirleach Chomhairle Bharra na hÉireann; Barry McCarthy, Uachtarán an Dlí-Chumainn; Angela Denning, Príomhoifigeach Feidhmiúcháin na Seirbhíse Cúirteanna; Kevin O'Neill, Rúnaí na Comhairle Breithiúnaí; agus John Mahon, Cláraitheoir na Cúirte Uachtaraí.

An Breitheamh Baker agus í ina suí ar binse na Cúirte Uachtaraí

An Breitheamh George Birmingham

Ar 3 Lúnasa, chuaigh an Breitheamh George Birmingham ar scor mar Uachtarán ar an gCúirt Achomhairc agus mar bhreitheamh *ex officio* den Chúirt Uachtarach. Bhí an Breitheamh Birmingham ina Uachtarán ó 2018 i leith, nuair a tháinig sé i gcomharbacht ar an mBreitheamh Seán Ryan agus nuair a ceapadh é ina dhara breitheamh chun an post sin a shealbhú. Roimhe sin, bhí an Breitheamh Birmingham ina bhreitheamh den Chúirt Achomhairc (2014-2024) áit ar ghlac sé cúram na rannóige coiriúla, agus ina bhreitheamh den Ard-Chúirt (2007-2014) áit ar shuigh sé ar bheagnach gach liosta agus a raibh sé i gceannas ar Liosta na Mionaoiseach.

Ar 26 Iúil, shuigh an Breitheamh Birmingham don uair dheireanach i gCúirt 1 d'fhoirgneamh na Cúirte Achomhairc. Agus ómós á thabhairt aige don Bhreitheamh Birmingham, dúirt an Príomh-Bhreitheamh an méid seo a leanas:

"It was inevitable that [Mr Justice Birmingham] would be appointed to the High Court in 2007. His appetite for work was prodigious, and he was that most valued of judges in the High Court, a safe pair of hands who could be relied upon to take on any and every task. [...]"

It was no surprise that he was chosen in 2014 to be a part of the first wave of judges to be appointed to the new Court of Appeal... He immediately took over the criminal division of the Court and it became a model of understated efficiency. [...]"

As a judge of the Court of Appeal and as President of the Court of Appeal, his output has been nothing short of phenomenal. In his judgments, he has an enviable capacity to marshal the facts, to simplify the issues and to make them easily understood to any reader... His experience in politics, his interest and empathy for people, has helped him to manage a courtroom and also, as President, to manage the talented individuals in the Court of Appeal.

During his career as a judge, and most recently as President of the Court of Appeal, [Mr Justice Birmingham] has done more than most to keep the country in good heart, the community ordered with justice and mercy. He has made sacrifices, has shown courage and, particularly, loyalty to the courts system, to his many colleagues and, most of all, to the administration of justice in Ireland. He deserves our good wishes today, but, more than that, our gratitude."

Thug Rossa Fanning SC, an tArd-Aighne, ómós don Bhreitheamh Birmingham freisin; Sara Phelan SC, Cathaoirleach Chomhairle Bharra na hÉireann; Barry MacCarthy, Uachtarán an Dlí-Chumainn; Catherine Pierse, Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí; Angela Denning, Príomhoifigeach Feidhmiúcháin na Seirbhíse Cúirteanna; Kevin O'Neill, Rúnaí na Comhairle Breithiúnaí; Angela Willis, Coimisinéir Cúnta an Gharda Síochána; agus Owen Duffy, Cláraitheoir na Cúirte Achomhairc.

Cuid 2

Staitisticí

Staitisticí

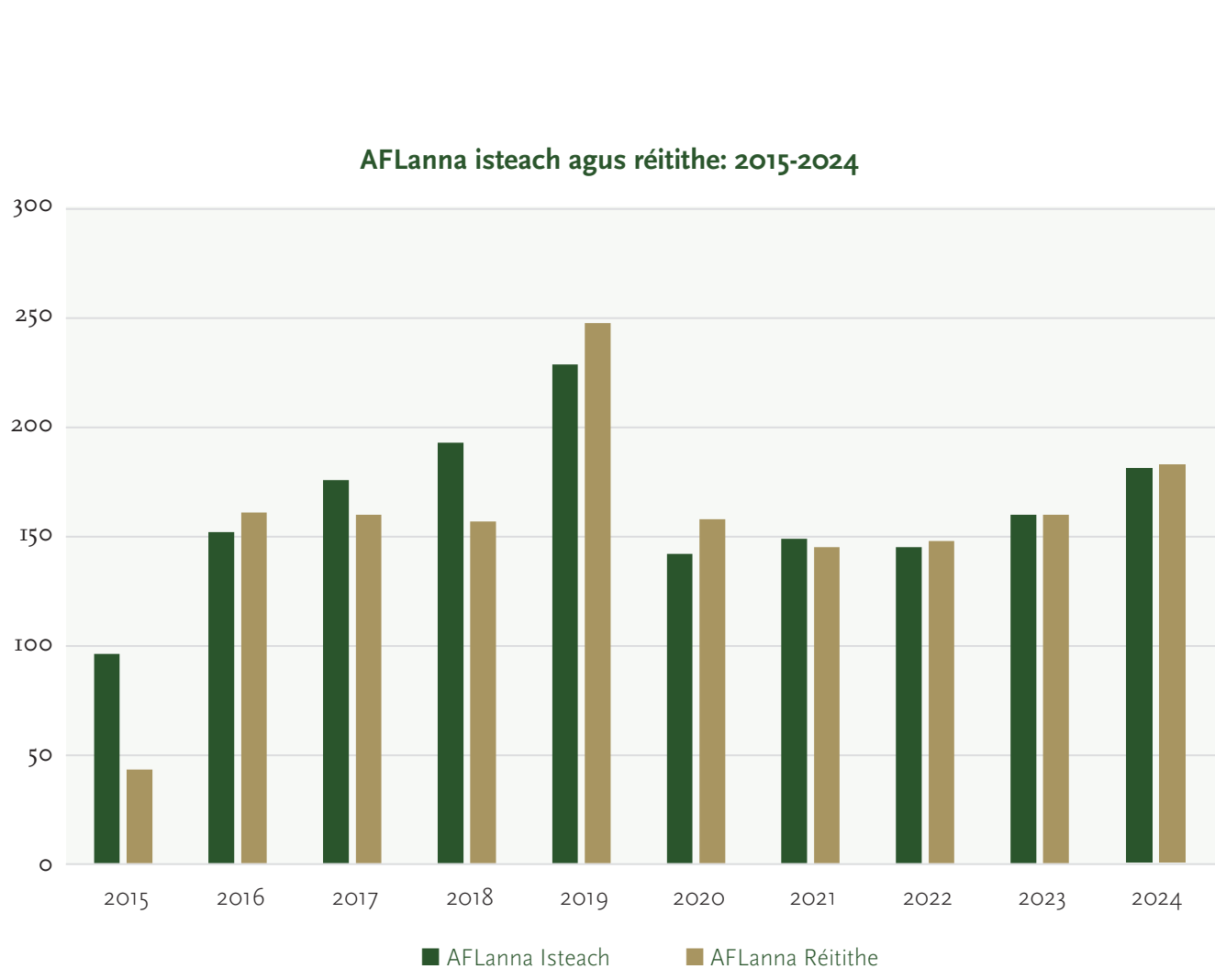
Iarratais ar Chead Achomhairc

Réitigh an Chúirt Uachtarach 183 iarratas ar chead achomhairc in 2024, agus 1,565 iarratas san iomlán ó thosaigh an Chúirt ag cinneadh iarratais ar chead achomhairc faoina dlínse athchóirithe in 2014.

Tá líon na n-iarratas ar chead achomhairc ('AFL') a tugadh chuig an gCúirt Uachtarach gach bliain ó 2015 i leith amach sa ghraf thíos, 'Iarratais ar Chead Achomhairc

*Isteach agus Réitithe: 2015-2024*³.³ As na 183 iarratas ar chead achomhairc a cinneadh in 2024, dheonaigh an Chúirt cead i ndáil le 49 iarratas (27%) agus dhiúltaigh sí cead i ndáil le 123 (67%). Tarraingíodh siar 11 iarratas eile sula ndearnadh cinneadh (6%).

Léiríonn an figiúr 183 an méadú leanúnach ar iarratais a cinneadh ó phaindéim COVID-19, le méadú 14% ó 2023.

3 Cé go ndearnadh athchóiriú ar dhlínse na Cúirte Uachtaraí in 2014, úsáidtear 2015 mar bhliain a haon chun críocha anailíse staidrimh toisc gurb í an chéad bhliain iomlán den dlínse athchóirithe í.

Catagóiriú na nIarratas ar Chead Achomhairc a Cinneadh in 2024

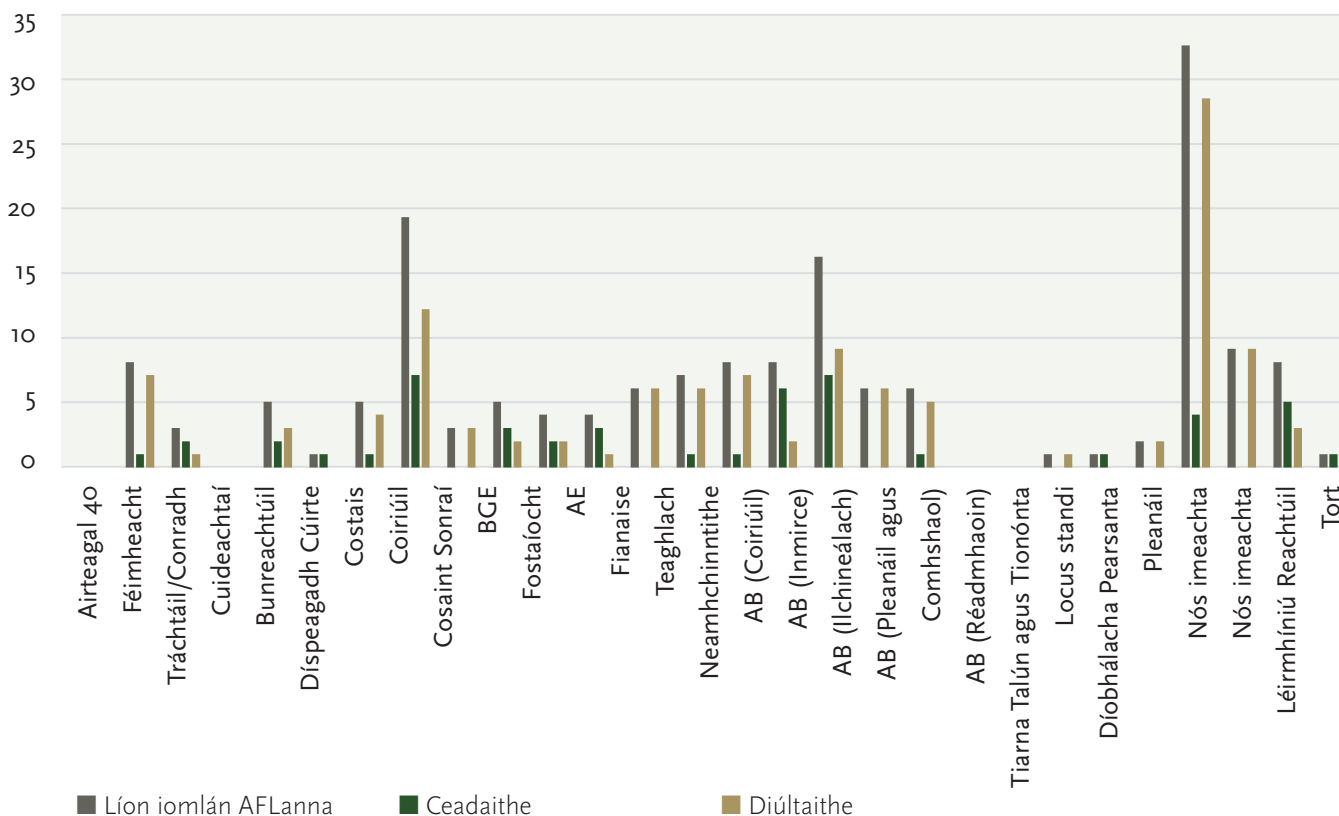
Déantar catagóiriú sa chairt thíos ar gach iarratas ar chead achomhairc a rinneadh ón Ard-Chúirt agus ón gCúirt Achomhairc chuig an gCúirt Uachtarach in 2024 de réir réimsí dlí.⁴ Tá sé tábhachtach a choinneáil i gcuimhne go mbaineann go leor achomharc le saincheistanna a d'fhéadfaí a chatagóiriú i roinnt réimsí dlí. Dá bhrí sin, féachann an catagóiriú leis an gcatagóir aonair is ábhartha a bhaineann le gach achomharc a shainaithint. Ní chuireann sé san áireamh go bhféadfadh gnéithe de chás a bheith ann a bhaineann le saincheistanna tábhachtacha i gcatagóirí eile. Mar a tharla in 2021, 2022 agus 2023, ba iad saincheistanna nós imeachta ba chúis leis an líon is airde cinntí in 2024 (19 % de na hiarratais). Bhain siad sin go príomha le hiarratais ar shíneadh ama chun achomharc a dhéanamh nó le gnéithe ginearálta den nós imeachta sibhialta.

Ba é an dlí coiriúil (11%) réimse an dlí shubstaintigh as ar eascair an líon is airde iarratas ar chead achomhairc a cinneadh in 2024. Ba iad seo a leanas na chead

chatagóirí eile is mó: athbhreithniú breithiúnach (inimirce) (10%); dlí maoine (5%); féimheacht (5 %); léirmhíniú reachtúil (5%); athbhreithniú breithiúnach (coiriúil) (5%); neamhchinntithe (5%); teaghlach (4%); fianaise (4%); agus athbhreithniú breithiúnach (pleanáil agus comhshaol) (4%); athbhreithniú breithiúnach ilghnéitheach (4%).

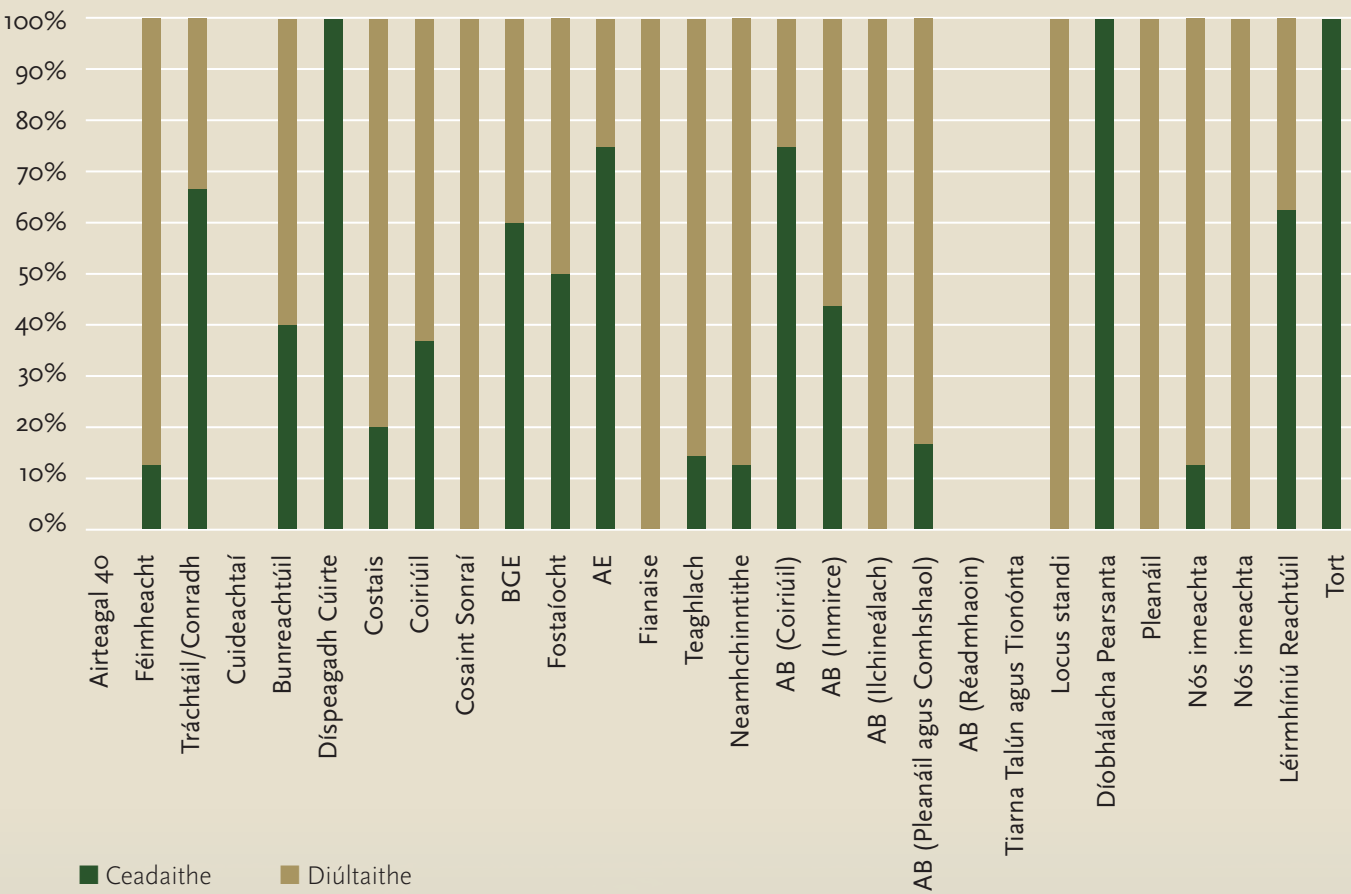
I measc na réimsí dlí sin, tugadh cead achomharc a dhéanamh sna háiteanna seo a leanas: 13% de na hiarratais a bhaineann le saincheistanna nós imeachta; 44% de na hiarratais a bhaineann le hathbhreithniú breithiúnach (inimirce); 0% de na hiarratais a bhaineann le maoine; 13% de na hiarratais a bhaineann le féimheacht; 63% de na hiarratais a bhaineann le léirmhínithe reachtúla; 14% de na hiarratais a bhaineann leis an teaghlach; 0% de na hiarratais lena mbaineann fianaise; 75% de na hiarratais lena mbaineann athbhreithniú breithiúnach (coiriúil); 17% de na hiarratais lena mbaineann athbhreithniú breithiúnach (pleanáil agus comhshaol).

Catagóiriú AFLanna arna gcinneadh in 2024

4 Tagraíonn iarratais arna gcinneadh dóibh siúd a bhreithnigh painéal de thriúr breithiúna agus ar deonaíodh cead achomhairc dóibh nó ar diúltaíodh cead achomhairc dóibh. Ní áirítear leis na hiarratais ar shaoire a tarraingíodh siar.

% AFLanna Ceadaithe i ngach Catagóir

Miondealú ar Iarratais ar Chead Achomhairc Cinntithe

Foráiltear leis an mBunreacht d'achomharc ón gCúirt Achomhairc chuig an gCúirt Uachtarach más deimhin leis an gCúirt Uachtarach go mbaineann ábhar lena mbaineann tábhacht phoiblí ghinearálta leis an gcinneadh, nó más gá achomharc a dhéanamh ar mhaithe leis an gceartas. Déantar foráil sa Bhunreacht freisin maidir le hachomharc díreach (dá ngairtear achomharc ‘scoite’ go minic) ón Ard-Chúirt chuig an gCúirt Uachtarach in imthosca eisceachtúla.

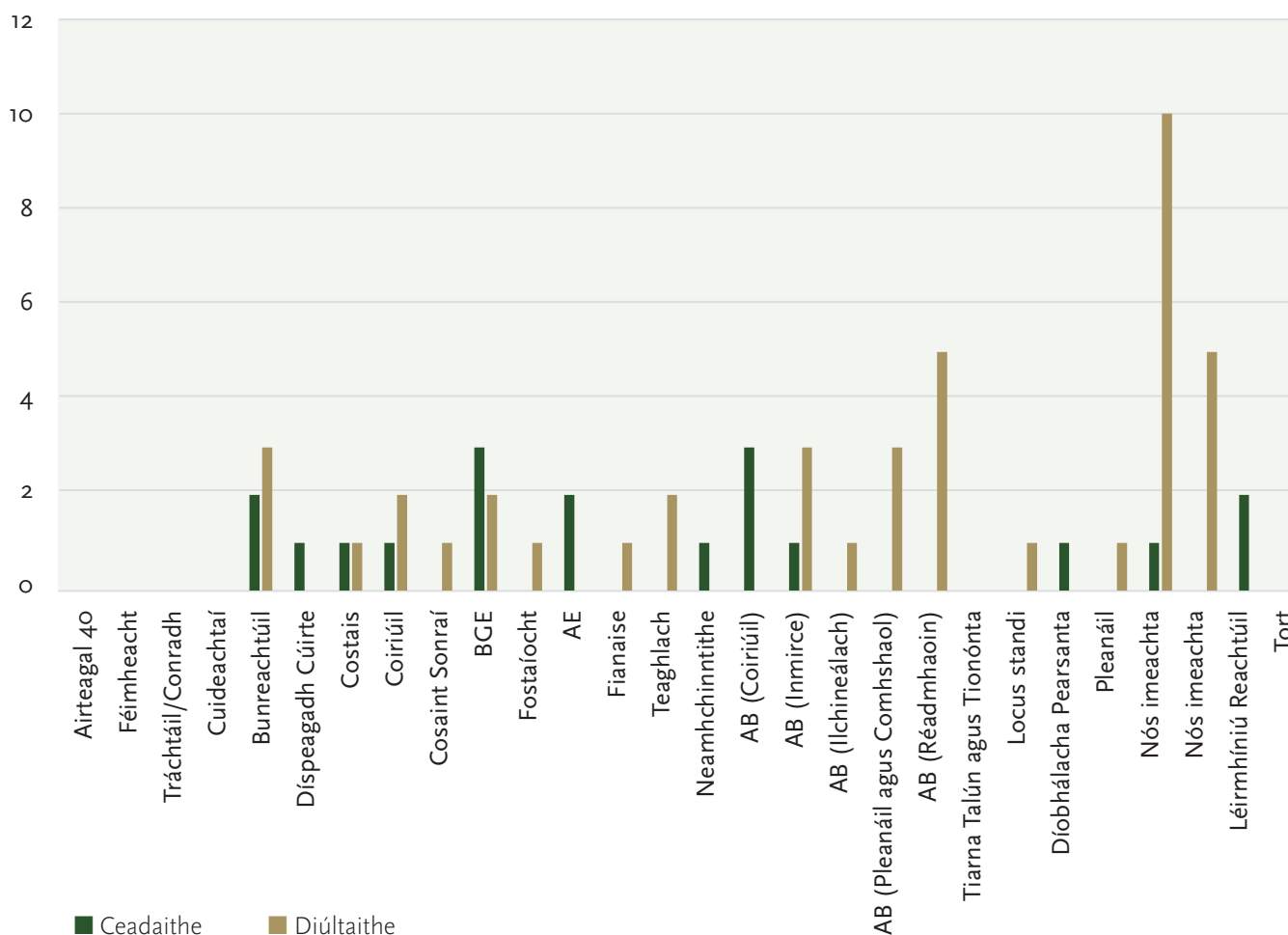
Iarratais ar Chead Achomhairc ón Ard-Chúirt

Ba achomhairc scoite iad 56 as 168 (33 %) iarratas ar chead achomhairc a cinneadh in 2024.⁵ Is méadú é sin i gcomparáid le 2023, inar achomhairc scoite iad 31 % de na hiarratais a rinneadh.

Dheonaigh an Chúirt Uachtarach cead chun achomharc a dhéanamh i 19 gcinn de na 56 (34%) iarratas ar chead chun achomharc a dhéanamh go díreach ón Ard-Chúirt agus dhiúltaigh sí cead i 37 gcinn de na hiarratais (66%)

Léiríonn catagóiriú cinntí inar lorgaíodh iarratais ar achomharc scoite gurbh ionann cinntí a bhain le Barántais Ghabhála Eorpacha agus ábhair athbhreithnithe bhreithiúnaigh (coiriúil) agus an céatadán is airde d'iarratais rathúla ar shaoire (5 %). Ar na chéad chatagóirí eile is mó, arb ionann iad agus 4 % de na hiarratais chinnte ar deonaíodh achomhairc scoite ina leith, tá an dlí bunreachtúil, dlí an Aontais agus léirmhíniú reachtúil.

Catagóiriú AFLanna Cinntithe ón Ard-Chúirt

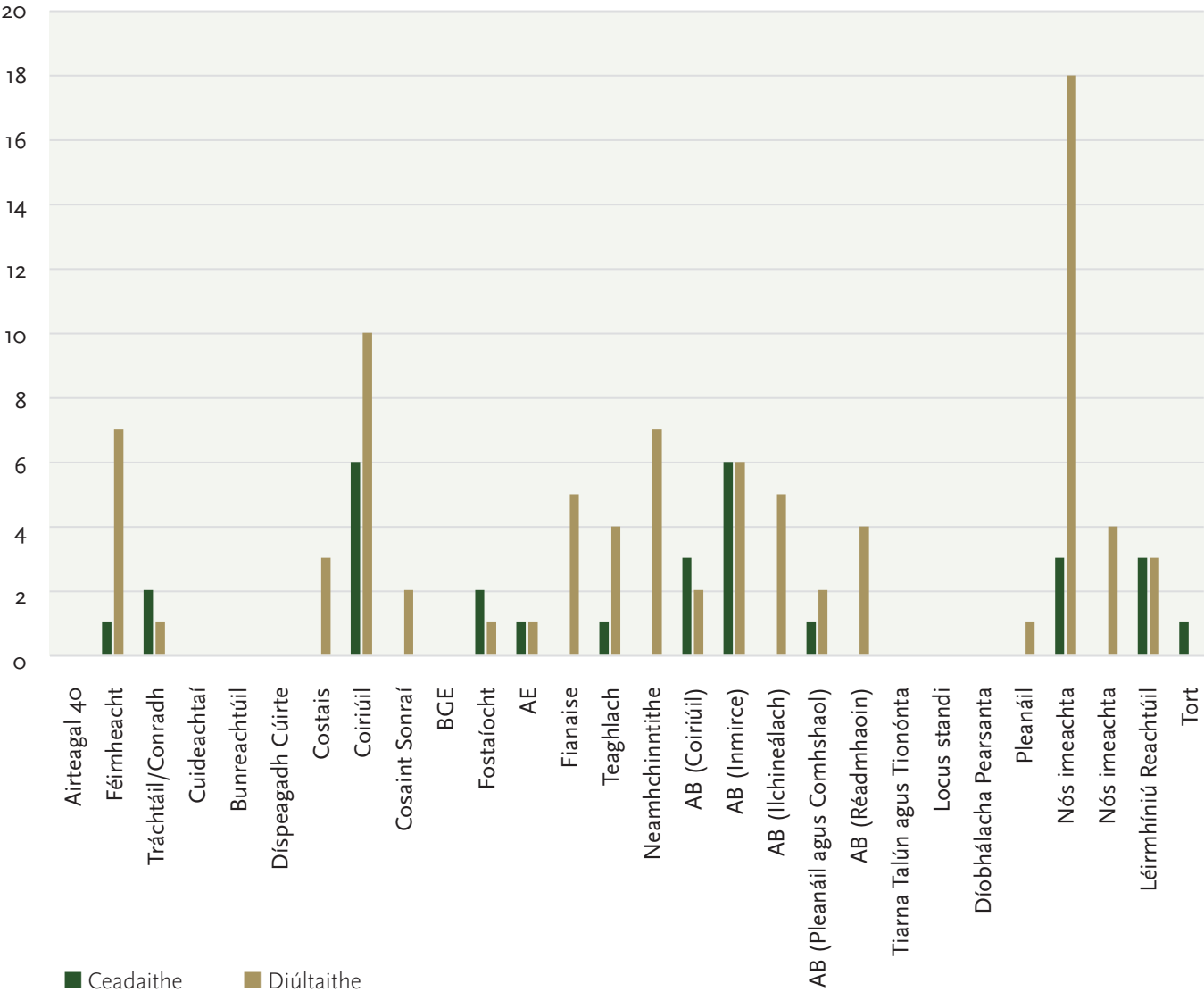
⁵ Tá na cinntí ar fáil www.courts.ie.

Iarratais ar Chead Achomhairc ón gCúirt Achomhairc

Bhain 112 de na 168 n-iarratas ar chead achomhairc (67 %) a chinn an Chúirt Uachtarach in 2024 le cinntí na Cúirte Achomhairc. Ba iad ábhair nós imeachta an chatagóir is mó iarratas ar chead ón gCúirt Achomhairc a cinneadh in 2024 (19%). Ba iad achomhairc choiriúla an chéad chatagóir eile ba mhó (14%) agus athbhreithniú breithiúnach ar chúrsaí inimirce (11%) ina dhiaidh sin. Dheonaigh an Chúirt Uachtarach cead achomhairc i 30 den 112 (27%) agus chinn sí iarratais ar chead achomhairc ón gCúirt Achomhairc agus dhiúltaigh sí cead i 82 de na hiarratais (73%).

Deonaíodh cead achomhairc i gcoinne chinntí na Cúirte Achomhairc i 5% d'iarratais a bhain le hábhair a bhaineann leis an dlí coiriúil agus le hathbhreithniú breithiúnach (inimirce); 3% de na hiarratais a bhaineann le hábhair a bhaineann le léirmhíniú reachtúil, nós imeachta agus athbhreithniú breithiúnach (coiriúil); 2% de na hiarratais a bhaineann le cúrsaí dlí fostaíochta; agus 1% d'iarratais a bhaineann le dlí na dtortanna, athbhreithniú breithiúnach (pleanáil agus comhshaol), dlí teaghlaigh, dlí an Aontais agus féimheacht.

Catagóiriú AFLanna ón gCúirt Achomhairc

Achomhairc iomlána réitithe

Réitigh an Chúirt Uachtarach 56 achomharc ‘iomlána’ in 2024, ar méadú é ar an bhfigiúr 32 in 2023, agus laghdú ar an bhfigiúr 66 le haghaidh 2022.

Amanna feithimh

Ba é 2.75 seachtaine an meán-am feithimh ó chomhdú doiciméad iomlán i ndáil le hiarratas ar chead chun achomharc a dhéanamh chuig an tsaincheist ag an gCúirt Uachtarach maidir lena cinneadh ar an iarratas. Is laghdú é sin ó 4.5 seachtaine in 2023.

Ba é 25 seachtaine an meánfhad ama ó dheonú ceada chun achomharc a dhéanamh go dtí liostú éisteachta achomhairc.

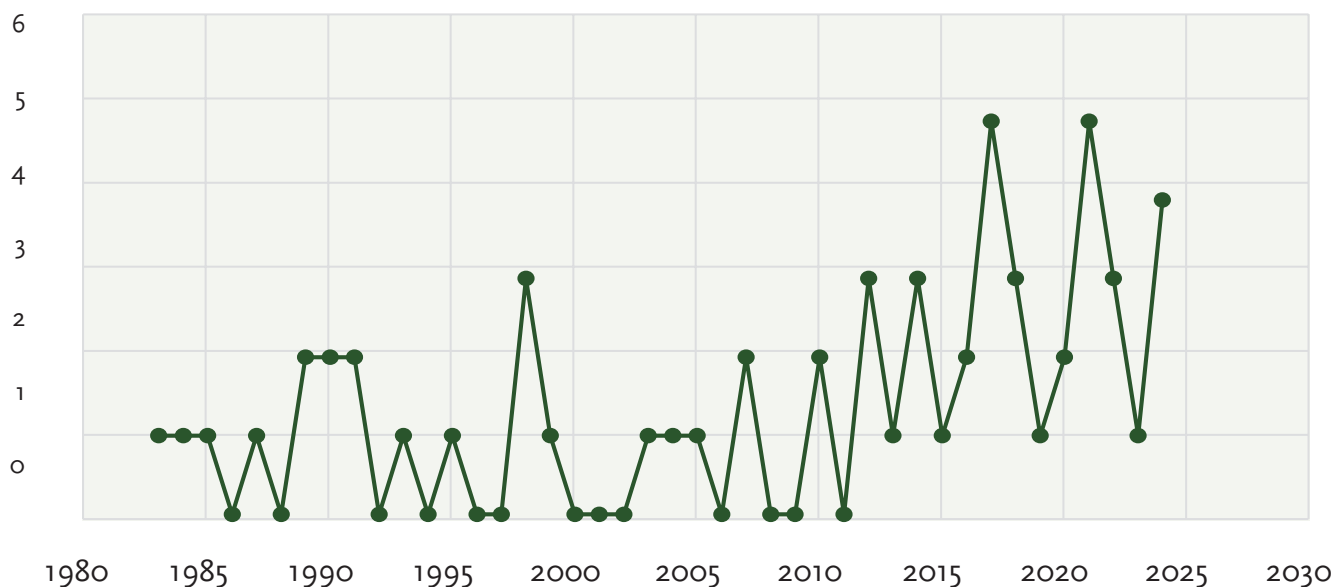
Breithiúnais i scríbhinn

Thug an Chúirt Uachtarach 93 bhreithiúnas fhorchoimeádta in 2024, méadú ar an 61 bhreithiúnas a tugadh in 2023. Tá breithiúnais ar fáil go poiblí ar shuíomh gréasáin na Seirbhíse Cúirteanna.

Iarrataí ar réamhrialú chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh

Le hiarrataí ar réamhrialuithe chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh faoi Airteagal 267 den Chonradh ar Fheidhmiú an Aontais Eorpaigh (‘CFAE’), soláthraítear sásra trína bhféadfaidh cúirteanna náisiúnta a chuireann dlí an Aontais Eorpaigh i bhfeidhm i gcásanna os a gcomhair ceisteanna faoi dhlí an Aontais a tharchur chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh (‘CBAE’) i gcás inar gá soiléiriú chun go mbeidh siad in ann breithiúnas a thabhairt. Tá sé de dhualgas ar an gCúirt Uachtarach, mar chúirt an achomhairc dheiridh, ceisteanna a tharchur chuig CBAE nuair is gá sula dtabharfaidh sí cás chun críche. D’iarr Cúirt Uachtarach na hÉireann réamhrialuithe faoi Airteagal 267 CFAE (nó roimhe sin faoi Airteagal 234 CE) i 57 chás ó 1983, mar a léirítear sa ghraf thíos. Rinne an Chúirt Uachtarach ceithre thagairt do CBAE in 2024.

Iarrataí ar Réamhrialuithe 1983-2024

Cuid 3

Oideachas agus For-rochtain

Oideachas agus For-rochtain

Is mór ag an gCúirt Uachtarach a rannpháirtíocht le hinstiúidí oideachais, leis na gairmeacha dlí agus leis an tsochaí i gcoitinne, agus measann sí go bhfuil idirghníomhaíocht den sórt sin tábhachtach chun feasacht a chruthú ar ról na Cúirte Uachtaraí agus ar a cuid oibre. Fágann an t-oideachas agus an fhor-rochtain go bhfuil imeachtaí na Cúirte Uachtaraí níos inrochtana do shaoránaigh, rud atá ríthábhachtach i bhfianaise ról na Cúirte maidir le cásanna a bhfuil tábhacht phoiblí ag baint leo a chinneadh. Tugann sé deis freisin do bhreithiúna na Cúirte Uachtaraí an dlí agus an córas dlí a phlé leo siúd a bhfuil suim acu ann agus tugann sé deis do mhic léinn léargas a fháil ar chonairí gairme féideartha sa dlí. Tugtar breac-chuntas thíos ar chuid de na bealaí ina dtéann an Chúirt Uachtarach i dteagmháil leis an tsochaí i gcoitinne.

Comhrá: Is clár for-rochtana é ‘Comhrá’ (an focal Gaeilge le haghaidh ‘comhrá’) a ligeann do dhaltaí meánscoile ar fud na hÉireann páirt a ghlacadh i bhfísghlaonna beo le breithiúna na Cúirte Uachtaraí. In 2024, thionóil comhaltaí na Cúirte Uachtaraí glaonna comhrá le daltaí Phobalscoil Loreto i mBaile na nGallóglach, i nDún na nGall, i Scoil Chaitríona i nGlas Naíon, Baile Átha Cliath, agus i gColáiste Shliabh na Farraige i gCinn Mhara, Gaillimh.

Institiúidí tríú leibhéal: Bíonn baill na Cúirte Uachtaraí i dteagmháil go rialta le hinstiúidí oideachais tríú leibhéal agus bíonn poist acu iontu. Is ollamh cúnta é an Breitheamh Barniville in Ollscoil Luimnigh agus in Ollscoil na Gaillimhe. Is ollamh cúnta dlí agus coireolaíochta in Ollscoil na Gaillimhe é an Breitheamh Charleton.

Bréagchúirt, bréagthrialacha agus díospóireacht: Déanann baill na Cúirte Uachtaraí breithniú nó ceannasaíocht go rialta ar chomórtais bréige agus ar thrialacha bréige a ligeann do mhic léinn gníomhú mar ionadaithe dlíthiúla in éisteachaí cúirte insamhalta agus i dtrialacha. Cuireann comórtais dhíospóireachta agus chaibidlíochta ardán ar fáil freisin do dhaltaí chun scileanna a fhorbairt agus a fheabhsú atá tábhachtach chun an dlí a chleachtadh.

Foilseacháin: Foilsíonn baill na Cúirte Uachtaraí ailt go rialta agus cuireann siad le foilseacháin dhlíthiúla.

Tá an Breitheamh Onórach Charleton ina chathaoirleach ar Bhord Eagarthóireachta Breithiúnach Iris an Léinn Bhreithiúnaigh in Éirinn, agus tá an Breitheamh Onórach Murray ina chomhalta de freisin. Foilseachán piarmheasúnaithe dlí is ea an iris, a dhéanann nasc idir na breithiúna, na cleachtóirí dlí agus an lucht acadúil, agus a fhoilsítear i gcomhar le hOllscoil Luimnigh. Tá alt in imleabhar 2024 faoi chomhúdar an Bhreithimh Charleton agus an Chúntóra Bhreithiúnaigh Victoria O'Connor dar teideal, ‘Try Something Else: Contempt and Confusion’.

Tá páipéir ag an bPríomh-Bhreitheamh, an Breitheamh Onórach Hogan agus an Breitheamh Onórach Collins araon in *A Century of Courts* (Four Courts Press, 2024) arna chur in eagar ag an Dr Niamh Howlin ina ndéantar machnamh ar chuid de nuálaíochtaí an Achta Cúirteanna Breithiúnais 1924. Foilsíodh an leabhar le linn bhliain chomórtha céad bliain an Achta.

Óráidí: Is minic a dhéanann baill den Chúirt Uachtarach cathaoirleacht, rannchuidiú nó páirt a ghlacadh i bplé painéil ag comhdhálacha, seimineáir agus imeachtaí FGL. Rinneadh tuilleadh sonraí faoi na gealltanais sin a ghabháil sa roinn seo.

Cumann Onórach Óstaí an Rí: Is é Cumann Onórach Óstaí an Rí instiúid an oideachais dhlíthiúil atá freagrach as oiliúint a chur ar abhcóidí in Éirinn. Cuimsíonn Óstaí an Rí abhcóidí, mic léinn agus binseoirí, lena n-áirítear breithiúna uile na Cúirte Uachtaraí, na Cúirte Achomhairc agus na hArd-Chúirte. Tá gnóthaí Óstaí an Rí á mbainistiú ag Comhairle ar a bhfuil Painéal Binseoirí Breithiúnacha a bhfuil an Príomh-Bhreitheamh, Uachtarán na Cúirte Achomhairc agus Uachtarán na hArd-Chúirte ina gcomhaltaí *ex officio* de.

Bíonn baint rialta ag breithiúna na Cúirte Uachtaraí le soláthar an oideachais in Óstaí an Rí agus glacann siad páirt in imeachtaí gaolmhara, agus déantar a rannpháirtíocht ina leith sin a ghabháil a thuilleadh sa chaibidil seo.

Tá siad freisin ar choistí éagsúla Óstaí an Rí. Le linn 2024, bhí an Breitheamh Birmingham ina scrúdaitheoir seachtrach don mheasúnú sa Dlíthíocht Choiriúil agus ina chomhalta den Bhord Scrúdaitheoirí don Chéim Abhcóide Dlí. Bhí an Breitheamh Barniville ina scrúdaitheoir seachtrach don mheasúnú sa mhodúl Abhcóideachta Bhí sé ina chomhalta freisin de Bhord na Scrúdaitheoirí don Chéim Abhcóide Dlí agus mar chomhalta den Bhuanchóiste. D’fhóin an Breitheamh Onórach Hogan mar scrúdaitheoir seachtrach do scrúdú iontrála an dlí

bhunreachtúil agus mar bhall de Bhord Scrúdaitheoirí na Scrúduithe Iontrála. Bhí an Breitheamh Murray ina chathaoirleach ar Bhord Scrúdaitheoirí Iontrála.

Barra na hÉireann - Is é Barra na hÉireann an comhlacht ionadaíoch do ghairm na n-abhcóidí in Éirinn agus is barra tarchuir neamhspleách é. Déanann comhaltaí na Cúirte Uachtaraí cathaoirleacht go rialta ar chomhdhálacha, seimineáir agus tionscnaimh eile arna n-eagrú ag an mBarra nó ag sainchomhlachais bharra, glacann siad páirt iontu nó glacann siad páirt iontu.

An Dlí-Chumann - Is é an Dlí-Chumann comhlacht oideachais, ionadaíoch agus rialála ghairm na n-arnaetha. Déanann comhaltaí na Cúirte Uachtaraí cathaoirleacht go rialta ar chomhdhálacha, seimineáir agus tionscnaimh eile arna n-eagrú ag an Dlí-Chumann agus a choistí, glacann siad páirt iontu nó glacann siad páirt iontu.

An Clár Socrúcháin - Tugadh Clár Socrúcháin Samhraidh an Phríomh-Bhreithimh do Mhic Léinn Dlí ('an Clár') isteach in 2013 agus glacann mic léinn dlí atá ainmnithe ó institiúidí tríú leibhéal páirt i socrúchán ceithre seachtaine agus bíonn siad ina scáth-bhreithiúna ar na hUaschúirteanna. D'eascair an clár as naisc sheanbhunaithe le Scoil Dlí Fordham sna Stáit Aontaithe agus de réir a chéile tháinig sé chun bheith ina chlár Éireannach agus idirnáisiúnta a bhfuil baint ag ollscoileanna ar fud oileán na hÉireann leis; Scoil Dlí Ollscoil Fordham, Nua-Eabhrac; Ollscoil Missouri, Cathair Kansas; agus Ollscoil Bangor, an Bhreatain Bheag.

Sraith Léachtaí Hardiman - Tá sraith léachtaí ainmnithe in onóir an Bhreithimh Adrian Hardiman, breitheamh na Cúirte Uachtaraí, nach maireann, mar chuid lárnach de Chlár Socrúcháin an tSamhraidh. In 2024, tugadh na léachtaí go pearsanta sna Ceithre Cúirteanna agus i dTeach Cúirte Shráid na Faiche. Bhí siad oscailte do na mic léinn rannpháirteacha uile, breithiúna, cúntóirí breithiúnacha, foireann na Seirbhíse Cúirteanna, baill de Bharra na hÉireann agus den Dlí-Chumann. I Sraith Léachta 2024 bhí comhrá faoi na dúshláin atá roimh an iriseoireacht dlí inniu le Orla O'Donnell (RTÉ) agus Mary Carolan (The Irish Times), scrúdú ar oidhreacht an Bhreithimh SAM Oliver Wendell Holmes leis an mBreitheamh Onórach Hogan, nuashonrú ar fhorbairtí i ndlí na hÉireann maidir le hurghairí ó Eileen Barrington SC, agus míniúchán maidir le trialacha na Príomh-Chúirte Coiriúla a reáchtáil ón mBreitheamh Onórach Caroline Biggs.

Meitheal an Phríomh-Bhreithimh um Rochtain ar Cheartas: Bunaithe in 2021 ag an iarPhríomh-Bhreitheamh Frank Clarke agus á leanúint faoi cheannaireacht an Phríomh-Bhreithimh, aithníonn an mheitheal seo gur bunphrionsabal é an comhionannas os comhair an dlí i stát daonlathach a éilíonn comhionannas rochtana ar cheartas chun é a bhaint amach, agus tugann sé príomhpháirtithe leasmhara le chéile a bhfuil suim acu rochtain ar cheartas a chur chun cinn chun comhoibriú ar thionscnaimh a oibríonn i dtreo an cuspóir seo a bhaint amach.

Sracfhéachaint ar rannpháirtíochtaí

17 Eanáir

D'óstáil an Breitheamh Barnville, i gcomhar le Cumann Dlíthíochta Tráchtála na hÉireann, searmanas chun comóradh 20 bliain na Cúirte Tráchtála a cheiliúradh. D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh agus an Breitheamh Birmingham ar an searmanas, ina raibh óráidí ón Ard-Aighne Rossa Fanning SC, an Breitheamh Peter Kelly, iar-Uachtarán na hArd-Chúirte, agus an Breitheamh Denis McDonald, breitheamh atá i gceannas ar an liosta tráchtála.

18 Eanáir

Ghlac an Príomhoide páirt in imeacht a d'eagraigh Athbhreithniú Dlí Ollscoil na Gaillimhe agus Scoil an Dlí i gcomhar le chéile. Ag an ócáid, shuigh an Príomh-Bhreitheamh síos le haghaidh agallamh dhá pháirt le Tom O'Connor, comheagarthóir príomhfheidhmeannach an Athbhreithnithe Dlí, agus an Dr Shivaun Quinlivan, léachtóir sinsearach sa dlí. Chuimsigh an plé raon ábhar ó chúlra agus taithí an Phríomh-Bhreithimh leis an dlí, úsáid na hintleachta saorga, rochtain ar cheartas agus oiliúint bhreithiúnach.

29 Eanáir

Thug an Breitheamh Charleton dhá léacht in Ollscoil na Gaillimhe maidir le 'Participation in Crime' agus maidir le 'The Law of Habeas Corpus'.

3 Feabhra

Bronnadh duais Manus in Manu ar an bPríomh-Bhreitheamh agus thug sé an phríomhóráid ag Cruinniú Mullaigh Dlí Idir-Éagsúlachta 2024, arbh é 'equity and diversity in the law' an téama a bhí aige.

22 Feabhra

D'fhreastail comhaltaí na Cúirte Uachtaraí ar bhialann in Óstaí an Rí, agus lena linn sin rinneadh binseoir oinigh den Chumann de Koen Lenaerts, Uachtarán Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh.

23 Feabhra

Bhí an Príomh-Bhreitheamh ina chathaoirleach ar an 64ú Chluiche Ceannais Díospóireachta an Irish Times a tionóladh i gColáiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath.

29 FEABHRA

Thug an Breitheamh Barniville óráid ag an searmanas pár d'aturnaetha nuacháilithe sa Dlí-Chumann.

Bhreithnigh an Breitheamh Onórach Hogan Móta Cuimhneacháin Eoin Ó hUiginn 2024, a bhí ar siúl sna Ceithre Cúirteanna agus a bhuaigh foireann Óstaí an Rí.

30 MÁRTA

Thionóil Cumann Barra Tráchtála na Breataine in Éirinn an 11ú Fóram Bliantúil Dlí Tráchtála BICBA ag Ionad Réitigh Díospóide Bhaile Átha Cliath, agus lena linn bhí seisiún ag an mBreitheamh Barniville dar teideal "Arbitration Funding – New developments and learnings from Ireland and the UK."

12 AIBREÁN

Thug an Príomh-Bhreitheamh, an Breitheamh Onórach Hogan agus an Breitheamh Onórach Collins páipéir ag comhdháil dar teideal 'A Century of Courts'. Rinneadh tuilleadh sonraí faoin imeacht seo a ghabháil sa roinn seo.

Ba í an Breitheamh Onórach O'Malley an t-aoichainteoir ag dinnéar bliantúil Chlub Sheirbhís Dlí Óglaigh na hÉireann.

25 AIBREÁN

Bhí an Breitheamh Onórach Collins ina chathaoirleach ar imeacht a reáchtáil Cumann Bharra an Aontais Eorpaigh agus Cumann Bharra Coiriúil na hÉireann i gcomhpháirt le chéile dar teideal 'The Impact of EU Law on the Irish Criminal Process'.

27 AIBREÁN

Ghlac an Breitheamh Baker agus an Breitheamh Onórach Donnelly páirt i bplé painéil mar chuid de Chomhdháil Bhliantúil Chumann Barra Tort agus Árachais a bhí ar siúl ag ATU Conamara.

29 AIBREÁN

Tháinig an Breitheamh Dunne i gcomharbacht ar an bPríomh-Bhreitheamh mar Chathaoirleach ar Bhord na Seirbhíse Cúirteanna.

8 BEALTAINÉ

Ghlac an Príomh-Bhreitheamh páirt i bplé painéil mar chuid de sheimineár a d'eagraigh Lárionad Choláiste na Tríonóide um Dhlí Bunreachtúil agus Rialachas dar teideal 'The Challenges of Judging in a Democracy'.

17 BEALTAINÉ

Thug an Príomh-Bhreitheamh aitheasc oscailte réamhthairfeadta don dara lá de Chomhdháil an Bharra Dhomhanda a bhí ar siúl i gCaisleán Bhaile Átha Cliath.

Bhí an Breitheamh Barniville ina chathaoirleach agus ghlac an Breitheamh Dunne, Uasal, páirt i bplé painéil dar teideal 'An Independent Bar and an Independent Judiciary: Perspectives from Judges in ICAB Jurisdictions' arna n-eagrú mar chuid de Chomhdháil an Bharra Dhomhanda. Labhair an Breitheamh Dunne go háirithe faoi rochtain ar cheartas in Éirinn, agus faoi fhorbairt na scéime um chúnamh dlíthiúil sibhialta.

28 BEALTAINÉ

Tionóladh searmanas comórtha sna Ceithre Cúirteanna chun comóradh céad bliain an Achta Cúirteanna Breithiúnais 1924 agus comóradh 100 bliain ar bhunú chóras cúirteanna na hÉireann a chomóradh. Tá tuilleadh sonraí faoin imeacht seo le fáil sa roinn seo.

5 MEITHEAMH

Bhí an Príomh-Bhreitheamh ina chathaoirleach ar an searmanas bronnta chun Bonn Dlí Ibeirneach a bhronnadh ar an mBreitheamh Frank Clarke, iar-Phríomh-Bhreitheamh.

7 MEITHEAMH

D'fhreastail comhaltaí na Cúirte Uachtaraí ar Chomhdháil na nUaschúirteanna, arna hóstáil ag an gComhairle Bhreithiúnach, inar thug an Príomh-Bhreitheamh na ráitis tosaigh.

10 MEITHEAMH

Bhreithnigh an Breitheamh Birmingham, in éineacht leis an mBreitheamh Cregan agus an Breitheamh Reynolds, Bréagchúirt Cuimhneacháin Brian Walsh, comórtas gléasta inmheánach a reáchtáil Óstaí an Rí gach bliain i gcuimhne ar an mBreitheamh Brian Walsh nach maireann, breitheamh den Chúirt Uachtarach agus den Chúirt Eorpach um Chearta an Duine.

Labhair an Breitheamh Barnville le Coiste ADR Bharra na hÉireann maidir le “Opportunities in International Arbitration”.

13 MEITHEAMH

Thug an Breitheamh Onórach Hogan léacht dar teideal ‘Was Oliver Wendell Holmes Really a Good Judge?’ mar chuid de Shraith Léachtaí Hardiman.

14 MEITHEAMH

Labhair an Breitheamh Barnville ag an 10ú comhdháil bhliantúil den Chumann an Bharra Foirgníochta a tionóladh in Óstaí an Rí, maidir le “Construction Litigation & Arbitration in Ireland – Potential Reforms?”

Thug an Breitheamh Barnville an t-aitheasc tosaigh ag Fóram Bhaile Átha Cliath maidir le Réiteach Idirnáisiúnta Díospóidí Tráchtála.

15 MEITHEAMH

Thug an Príomh-Bhreitheamh, mar aon le comhaltaí de na breithiúna ón Ard-Chúirt agus ón gCúirt Dúiche, roinnt turas ar na Ceithre Cúirteanna do dhaoine den phobal mar chuid den cheiliúradh chun an tAcht Cúirteanna Breithiúnais 1924 a chomóradh.

24 MEITHEAMH

Rinne an Breitheamh Barnville stiúradh ar imeacht Bliantúil Léacht McQuillan Institiúid Chairte an Eadránaí a chuir David Huebner ar fáil maidir le ‘International Arbitration - between tradition & innovation’.

Thug an Breitheamh Barnville na ráitis tosaigh agus na ‘Views from Ireland’s Bench’ ag Comhdháil Eorpach Dhlíodóirí na Meán ag Ceanncheathrú Google i mBaile Átha Cliath.

27 MEITHEAMH

Thug an Príomh-Bhreitheamh an t-aitheasc tosaigh ag Siompóisiam Domhanda um Eitic Ghairmiúil an Chomhlachais Barra Idirnáisiúnta a tionóladh sa Dlí-Chumann.

28 MEITHEAMH

Thug an Breitheamh Barnville an príomhaitheasc ag an 2ú Siompóisiam Domhanda um Eitic Ghairmiúil de chuid Chumann Idirnáisiúnta an Bharra.

Labhair an Breitheamh Barnville freisin leis an Lá Oiliúna Úireolaíoch in Ospidéal San Séamas, Baile Átha Cliath, faoi dhlíthíocht leighis agus faoi ról Uachtarán na hArd-Chúirte i gcúrsaí rialála gairmiúla.

4 IÚIL

Thug an Breitheamh Barnville an t-aitheasc tosaigh ag comhdháil maidir le headráin dlí teaghlaigh, arna hóstáil ag Institiúid Chairte na nEadránaithe.

11 IÚIL

D'fhreastail an Breitheamh Onórach Barnville ar shearmanas pár sa Dlí-Chumann d'aturnaetha nuacháilithe.

17 IÚIL

Bhí an Breitheamh Barnville ina chathaoirleach ar imeacht CDP Choiste Bharra an Stáit Shibhialta de chuid Chomhairle an Bharra, imeacht a rinne machnamh ar an Acht um Chinnteoireacht Chuidithe (Cumás), 2015 bliain tar éis a thosaithe.

26 IÚIL

Thug an Príomh-Bhreitheamh ómós thar ceann na mbreithiúna nuair a chuaigh an Breitheamh George Birmingham, iar-Uachtarán na Cúirte Achomhairc, ar scor.

9 MEÁN FÓMHAIR

Bhí an Príomh-Bhreitheamh ina chathaoirleach ar an gcéad seisiún de Chomhdháil Dhébhlantúil Chumann Idirnáisiúnta na mBreithiúna Dídeanaithe agus Imirce. Thug an Breitheamh Onórach Donnelly ráitis uaithi freisin ag an gcomhdháil dar teideal ‘How do we deliver quality justice? By answering the question’.

19 MEÁN FÓMHAIR

Labhair an Breitheamh Onórach Hogan ag siompóisiam leabhar a d’eagraigh Lárionad na Tríonóide um Dhlí agus Rialachas Bunreachtúil (TRiCON) agus Scoil an Dlí i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath.

21 MEÁN FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Onórach Murray páirt i bplé painéil ar ‘aeráid, comhshaol agus an dlí’ mar chuid de Chomhdháil Chumann Dlíodóirí agus Gnó na Gearmáine-na hÉireann 2024.

26 MEÁN FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Collins páirt i seimineár a d’eagraigh Institiúid Dlí Idirnáisiúnta agus Comparáideach na Breataine dar teideal ‘[p]roduct liability, litigation funding and collective actions – redressing the balance?’. Bhí an Breitheamh Collins ina chathaoirleach ar an seisiún ar an Treoir nua maidir le Dliteanas Táirgí Eorpach lena dtugtar isteach toimhdí i bhfabhar gearánaithe le cásanna sochreidte agus athchóirithe suntasacha eile, agus cistiú cásanna casta torta, lena n-áirítear maoiniú tríú páirtí.

27 MEÁN FÓMHAIR

Bhí an Breitheamh Onórach Barnville ina chathaoirleach ar chomhdháil a d’óstáil Bord Altranais agus Cnáimhseachais na hÉireann maidir le “The Case for Reform in Fitness to Practise Matters”.

2 DEIREADH FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Barnville páirt i bplé leis an Seansailéir Kathleen McCormick maidir le ‘gníomhaíochas scairshealbhóra’ mar chuid de chomhdháil dar teideal ‘Dispute Resolution in an Uncertain World’ a eagraíodh faoi choimirce Sheachtain Idirnáisiúnta Díospóidí Bhaile Átha Cliath.

4 DEIREADH FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Onórach Hogan páirt i gComhdháil Bhliantúil Scéim Cúnaimh Dheonach Bharra na hÉireann 2024. Scrúdaigh comhdháil na bliana seo cearta an duine agus cleachtas pro bono, agus rinne an Breitheamh Onórach Hogan cathaoirleacht ar sheisiún painéil inar scrúdaíodh tionchar an mhaoinithe stáit ar abhcóideacht charthanúil.

7 DEIREADH FÓMHAIR

D'óstáil an Príomh-Bhreitheamh, i gcomhpháirtíocht leis an tSeirbhís Chúirteanna, searmanas sna Ceithre Cúirteanna chun oscailt na bliana dlí 2024/25 a chomóradh. D'oscail an Breitheamh Elizabeth Dunne, ina cáil mar chathaoirleach ar Bhord na Seirbhíse Cúirteanna, an searmanas, agus thug an Príomh-Bhreitheamh an príomhaitheasc.

8 DEIREADH FÓMHAIR

D'fhreastail an Breitheamh Costello ar Sheol Comhpháirtíochtaí Dlí an Údaráis Rialála Seirbhísí Dlí ag Gailearaí Náisiúnta na hÉireann.

9-11 DEIREADH FÓMHAIR

Ghlac an Príomh-Bhreitheamh agus an Breitheamh Onórach Hogan páirt i gComhdháil Bhliantúil na hInstitiúide Eorpaí um Dhlí ('ELI') a bhí ar siúl ar feadh trí lá idir Óstaí an Rí agus an Dlí-Chumann. Bhí an tUasal Justice Hogan ina chathaoirleach ar imeacht tionscail ar ábhar na hintleachta saorga agus RGCS, agus thug an Príomh-Bhreitheamh aitheasc fáiltithe ag an dinnéar ceiliúrtha.

10 DEIREADH FÓMHAIR

Thug an Breitheamh Barniville aitheasc dar teideal '[a] britation in an Irish context: opportunities for Ireland as a dispute resolution hub?' ag imeacht arna óstáil ag Ollscoil na Gaillimhe maidir le headráin idirnáisiúnta agus todhchaí na headrána in Éirinn.

11 DEIREADH FÓMHAIR

Thug an Breitheamh Onórach Hogan aitheasc tábhachtach ag Comhdháil AGO agus CSSO maidir leis an Dlí Poiblí, arna óstáil ag an Ard-Aighne agus ag an bPríomh-Aturnae Stáit ag an Lárionad Comhdhála. San aitheasc, dar teideal 'Four Score and Seven Years of the Constitution: A New Birth of Freedom'⁶, scrúdaíodh treochtaí áirithe san athchóiriú bunreachtúil.

9 DEIREADH FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Charleton páirt i bplé painéil ar 'The Rule of Law and Democracy in France and Ireland', a eagraíodh mar chuid de 'Soirée du Droit' (tráthnóna dlí) arna óstáil ag Ambasáid na Fraince in Éirinn ag Scoil Dlí Sutherland UCD. Bhí an ócáid spreagtha ag an 'Nuit du Droit' sa Fhrainc a tionóladh an 3 Deireadh Fómhair chun comóradh 66 bliain Bhunreacht na Fraince a cheiliúradh.

16 DEIREADH FÓMHAIR

Thug an Breitheamh Onórach Murray léacht do mhic léinn i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath maidir le hathbhreithniú breithiúnach ar ghníomh riaracháin.

17 DEIREADH FÓMHAIR

D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh agus uachtaráin na gcúirteanna eile ar rannpháirtíocht sna Ceithre Cúirteanna chun síniú an ordaithe tosaithe don Acht nua um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023, ar comhlacht é a bhfuil an Príomh-Bhreitheamh ina chathaoirleach air.

Thug an Breitheamh Murray ráitis uaidh maidir le '[t]he price of litigation: legal costs and third-party funding' ag an dara comhdháil bhliantúil den Údarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach a tionóladh in Óstaí an Rí.

21 DEIREADH FÓMHAIR

Ghlac an Breitheamh Onórach Woulfe agus an Breitheamh Onórach Donnelly páirt i 'gcomhrá' le daltaí Phobalscoil Loreto i mBaile na nGallóglach, Co. Dhún na nGall. Chuir an scoláire ceisteanna machnamhacha agus léirsteanacha ar ábhair amhail an próiseas roghnúcháin do bhreithiúna in Éirinn, an chaoi a dtéann breithiúna i mbun cinntí a dhéanamh, conas is féidir linn éagsúlacht a mhéadú laistigh de ghairm an dlí agus de na breithiúna, agus na gnéithe den ról is dúshlánaí agus is luachmhaire a bhíonn ag na breithiúna.

22 DEIREADH FÓMHAIR

Thug an Breitheamh Barniville aitheasc dar teideal 'Arbitration in the Irish Context: Opportunities for Ireland as a Dispute Resolution Hub?' ag imeacht arna óstáil ag Ollscoil na Gaillimhe maidir le headráin idirnáisiúnta agus todhchaí na headrána in Éirinn.

24 DEIREADH FÓMHAIR

Thug Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath onóir don Phríomh-Bhreitheamh agus bronnadh Dochtúireacht Fealsúnachta (Honoris Causa) air. Ina ráitis ghlactha, labhair an Príomh-Bhreitheamh faoi luach an oideachais agus faoin ról a bhí ag dlíodóirí óga i dtógáil chóras dlí na hÉireann in 1924, agus spreag sé iad siúd a bhain céim amach an fuinneamh, an radacachas agus an t-idéalachas céanna a ghlacadh agus an dara haois neamhspleáchais in Éirinn á múnú.

4 SAMHAIN

Thug an Príomh-Bhreitheamh ráitis tosaigh ag cruinniú lár bliana Chumann Bharra Stáit New Jersey a bhí ar siúl i mBaile Átha Cliath.

6 SAMHAIN

Thug an Breitheamh Charleton cuairt ar Ollscoil na Gaillimhe agus thug sé dhá pháipéar do mhic léinn dlí. Breithníodh sa chéad pháipéar, dar teideal ‘Sentencing chaos or sentencing bands?’, forbairt treorach breithiúnaí maidir le pianbhreith a ghearradh in Éirinn i gcomparáid le Sasana agus an Bhreatain Bheag agus na Stáit Aontaithe, agus seachadadh é chuig mic léinn a thugann faoin LLM (Coireolaíocht, Ceartas Coiriúil agus Cearta an Duine). Rinneadh an dara páipéar, dar teideal ‘A Guide to Evidence in Sexual Violence Cases’ agus inar breithníodh gnéithe de dhlí na fianaise a mbíonn tionchar acu ar éifeachtacht ionchúiseamh i leith cionta foréigin ghnéasaigh, a sheachadadh chuig mic léinn a thugann faoi dhlí na fianaise.

8 SAMHAIN

Thug an Breitheamh Barniville na ráitis tosaigh ag comhdháil bhliantúil Chumann an Bharra Ghairmiúil, Rialála agus Araíonachta a tionóladh i bhFoirgneamh na Drioglainne.

Labhair an Breitheamh Barniville freisin mar chuid de phainéal ag comhdháil de chuid Chumann Barra Stáit New Jersey ar ábhar na bhforbairtí reatha in idirghabháil agus eadráin idirnáisiúnta.

12 SAMHAIN

Bronnadh onóir Leas-Uachtaránachta ar Dhlí-Chumann UCD ar an bPríomh-Bhreitheamh ag ócáid a reáchtáladh i Scoil Dlí Sutherland. Ag glacadh leis an onóir, thug an Príomh-Bhreitheamh roinnt machnaimh ar a bhealach chun bheith ina Phríomh-Bhreitheamh agus ar a thréimhse féin ag UCD agus ar a rannpháirtíocht leis an Dlí-Chumann ag deireadh na 1970idí do lucht féachana mac léinn, dáimhe agus iarchomhaltaí den Dlí-Chumann.

15 SAMHAIN

Ghlac an Breitheamh Charleton agus an Breitheamh Hogan páirt i ‘gcomhrá’ le daltaí 4ú agus 5ú bliana ó Scoil Chaitríona, scoil lán-Ghaeilge i nGlas Naíon, Baile Átha Cliath. Reáchtáladh an ‘Comhrá’ trí Ghaeilge agus bhí plé bríomhar ann, inar chuir na daltaí ceist ar na breithiúna faoin bpróiseas cinnteoireachta sa Chúirt Uachtarach, faoi na dúshláin is mó atá roimh an gcóras dlí sa lá atá inniu ann, dar leo, agus faoin gcaoi a bhféadfaí córas na gcúirteanna a dhéanamh níos inrochtana do shaoránaigh.

16 SAMHAIN

Bhí an Breitheamh Hogan ina cathaoirleach ar an ‘Criminal and Public Law Update’ arna óstáil ag Irish Rule of Law International ag Plás Blackhall.

22 SAMHAIN

D’fhreastail comhaltaí na Cúirte Uachtaraí ar Chomhdháil Bhreithiúnach Náisiúnta 2024, inar thug an Príomh-Bhreitheamh na ráitis tosaigh agus thug an Breitheamh Charleton na ráitis chríochnaitheacha. Labhair an Breitheamh Onórach Costello, an Breitheamh Onórach Murray agus an Breitheamh Onórach Donnelly i rith an lae freisin.

D'fhreastail an Breitheamh Barniville ar Chomhdháil Bhliantúil Lá Eadrána Idirnáisiúnta Bhaile Átha Cliath, arna hóstáil ag Eadrána Éireann, agus rinne sé modhnóireacht ar an 'mearphainéal'.

28 SAMHAIN

D'fhreastail an Breitheamh Costello ar imeacht carthanachta FGL a bhí á óstáil ag Barra na hÉireann ag Ionad Lá Capuchin, agus bailíodh an t-airgead go léir ag dul chuig an eagraíocht. Ba é 'Finnéithe Saineolaithe' ábhar an imeachta, agus thug an tUachtarán óráid ar an ábhar.

Bhí an Breitheamh Barniville ina chathaoirleach ar Chomhdháil Legal Tech Ireland a tionóladh i mBaile Átha Cliath agus thug sé aitheasc ón gcathaoirleach dar teideal 'Legal Challenges and Future Solutions'.

D'fhreastail an Breitheamh Barniville ar an bpríomhaitheasc ag seoladh Imleabhar XXIV den UCD Law Review.

6 NOLLAIG

Thug an Breitheamh Barniville aráitischríochnaitheacha ag comhdháil bhliantúil Chumann Bharra an Dlí Spóirt a tionóladh i bhFoirgneamh na Drioglainne. Scrúdaíodh sa chomhdháil saincheisteanna a tháinig chun cinn roimh Chluichí Oilimpeacha Pháras 2024, lena linn agus ina ndiaidh.

11 NOLLAIG

Ghlac an Breitheamh Onórach Dunne agus an Breitheamh Onórach Charleton páirt i 'gcomhrá' le daltaí ó Choláiste Shliabh na Farraige i nGaillimh. Le linn an ghlaio uair an chloig, thug na breithiúna aghaidh ar réimse ceisteanna suimiúla arna gcoimeád ag na mic léinn rannpháirteacha amhail a bhfuil i gceist le ról breithimh den Chúirt Uachtarach; an bhfuil sé fós oiriúnach don fheidhm, de réir mar atá an Bunreacht ag druidim lena chomóradh 100 bliain; an chaoi a gcuireann na breithiúna a luachanna féin i leataobh chun breithniú a dhéanamh go neamhchlaonta; agus cé acu a bhí nó nach raibh na breithiúna i gceannas ar chás nó cé acu a ghníomhaigh nó nár ghníomhaigh siad i gcás a raibh tionchar aige ar a ndearcthaí ar an gceartas agus ar an dlí.

16 NOLLAIG

Thug an Breitheamh Barniville caint FGL ag ócáid arna hóstáil ag Coiste um Réiteach Malartach Díospóidí Bharra na hÉireann, dar teideal 'Deiseanna Intéirneachta in Eadráin Idirnáisiúnta'.

“Today we mark this important milestone in Ireland’s history. The Act is one of the most significant pieces of legislation passed in the Free State, establishing as it did the basic structure of our courts system, which has endured for a century, with only the addition the Court of Appeal in 2014 and the Special Criminal Court, the first of which was established in 1972 and the second in operation since 2016.”

Uachtarán na hÉireann, Micheál D. Ó hUigín, ag labhairt faoi thábhacht an Achta Cúirteanna Breithiúnais 1924

Léargas ar ár gCéad Bliain

In 2024 rinneadh comóradh céad bliain ar chóras cúirteanna neamhspleácha na hÉireann, lena n-áirítear an Chúirt Uachtarach. Chun an ócáid sin a aithint agus a cheiliúradh go hiomchuí, bhunaigh an Príomh-Bhreitheamh coiste ('an Coiste Comórtha Céad Bliain') ina raibh breithiúna agus oifigigh na Seirbhíse Cúirteanna rannpháirteach chun clár imeachtaí agus tionscadal comórtha a óstáil le linn 2024.

Comhdháil Acadúil 'A Century of Courts'

Ar 12 Aibreán, díreach 100 bliain go dtí an lá a síníodh an tAcht Cúirteanna Breithiúnais 1924, an reachtaíocht lenar bunaíodh ár gcóras cúirteanna neamhspleácha, ina dhlí, d'óstáil Coiste Comórtha Céad Bliain comhdháil acadúil i gCaisleán Bhaile Átha Cliath. Ba é an t-ionad comhdhála an chéad suí de na cúirteanna nua i 1924. Is éard a bhí i gceist leis an gcomhdháil ná comhoibriú

idir na Breithiúna, an tSeirbhís Chúirteanna, an Coláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath, Cumann Staire Dlí na hÉireann, An Post, Four Courts Press, an OPW, agus baill den phobal acadúil.

Choimisiúnaigh An Post stampa speisialta chun comóradh céad bliain na gcúirteanna a chomóradh.

Comhdháil Acadúil 'A Century of Courts'

Comhdháil Acadúil 'A Century of Courts'

Stampa comórtha

An tAcht Cúirteanna Breithiúnais, 1924

Díríodh sa chomhdháil leis an Acht Cúirteanna Breithiúnais, 1924. Foráladh le hAirteagail 64-72 de Bhunreacht 1922 'go dtabharfaí an Chúirt Uachtarach ar na Cúirteanna Céadchéime agus ar an gCúirt Achomhairc Dheiridh.' Mar sin féin, fágadh faoi reachtaíocht na sonraí maidir leis an gcaoi a n-oibreodh agus a bhfeidhmeodh na cúirteanna sin. Go luath in 1923, bunaíodh coimisiún ar a dtugtar 'Coiste na mBreithiúna', i bhfocail WT Cosgrave, 'chun comhairle a chur ar an Rialtas maidir le hábhair bhreithiúnacha.' I litir chuig a chomhaltaí, scríobh WT Cosgrave,

"... there is nothing more prized among our newly won liberties than the liberty to construct a system of judiciary and an administration of law and justice according to the dictates of our own needs and after a pattern of our own designing."

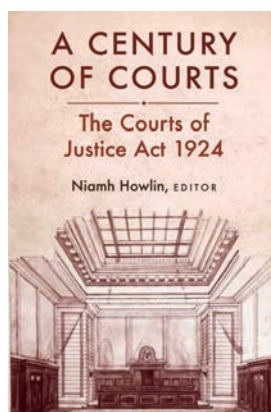
Faoi chathaoirleacht an Tiarna Glenavy, an t-iar-Ard-Seansailéir, d'oibrigh an Coiste ar feadh roinnt míonna

agus chuir sé tuarascáil d'aon toil ar fáil i mBealtaine 1923 ina raibh moltaí mionsonraithe maidir le bunú agus oibriú na gCúirteanna Dúiche, Cuarda, Ard-Chúirte agus Uachtaracha. Foilsíodh Bille na gCúirteanna Breithiúnais 1923 i mí Iúil agus tar éis mórán díospóireachta, síníodh an tAcht Cúirteanna Breithiúnais 1924 ina dhlí agus cuireadh tús leis i samhradh 1924.

Is féidir breathnú ar an Acht mar cheann de na píosaí reachtaíochta is suntasaí a ritheadh sa Saorstát. Bhunaigh sé struchtúr bunúsach ár gcóras cúirteanna, a d'fhulaing ar feadh céad bliain gan ach cúirt nua amháin a chur leis, an Chúirt Achomhairc, in 2014. Tháinig Cúirteanna Cuarda nua in ionad Cúirteanna Contae chomh maith le cuid mhaith de dhlínse na hArd-Chúirte láraithe a ghlacadh. Bunaíodh Cúirteanna Dúiche Áitiúla, a mbeidh Breithiúna Dúiche cáilithe le tuarastail i gceannas orthu; d'imigh mionseisiúin agus seisiúin ceathrú agus Breithiúna na Síochána as feidhm.

Seoladh leabhar

Ba í an Dr Niamh Howlin ó Choláiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath a chuir ábhar na scoláirí dlí, na staraithe agus na mbreithiúna ag an gcomhdháil in eagar agus foilsíodh i leabhar é. Seoladh an foilseachán sa Chúirt Uachtarach i mí na Samhna.

Seoladh 'A Century of Courts' leis an Dr Niamh Howlin

Imeachtaí Comórtha i mí na Bealtaine

Imeacht an Halla Cruinn

I mí na Bealtaine, d'óstáil an Coiste Comórtha Céad Bliain searmanas comórtha i Halla Cruinn na gCeithre Cúirteanna. Cuireadh tús leis an imeacht ar 5 Meitheamh 1924 le Cuid 1 den Acht Cúirteanna Breithiúnais 1924 lenar bunaíodh an Ard-Chúirt nua go foirmiúil agus, den chéad uair, Cúirt Uachtarach na hÉireann. Ba é an Breitheamh Onórach Paul Kelly, Uachtarán na Cúirte Dúiche, a bhí ina chathaoirleach ar an searmanas, agus thug an tAire Dlí agus Cirt, Helen McEntee TD, Uachtarán Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, Koen Lenaerts, Uachtarán na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine ag an am, Síofra O'Leary agus an Príomh-Bhreitheamh óráidí.

D'fhreastail Príomh-Bhreithiúna agus Uachtaráin Chúirte ar fud an Aontais agus níos faide i gcéin ar an ócáid, chomh maith le comhaltaí de chúirteanna na hÉireann, Thuaisceart Éireann, na hAlban agus Shasana agus na Breataine Bige, comhaltaí de na gairmeacha cleachtacha, comhaltaí den tSeirbhís Chúirteanna, ionadaithe ón Roinn Dlí agus Cirt agus príomhpháirtithe leasmhara eile i gcóras ceartais na hÉireann.

Dúirt an tAire McEntee, agus í ag tagairt do roinnt cásanna bunreachtúla suntasacha, "[o]ver the past century, the court system has significantly reshaped Irish society, our democracy, and our place in the world". Rinne sí trácht ar neamhspleáchas na mbreithiúna mar bhunús le sochaí dhaonlathach agus chuir sí i bhfios go láidir "[s]upporting this crucial foundation ensures that justice can be administered impartially, free from external pressures and influences, and upholding the rule of law." Rinne an tAire cur síos ar ról lárnach an chláir nuachóirithe maidir lenár gcóras cúirte don todhchaí a mhúnlú. Agus í bródúil as Breithiúna agus Seirbhís Chúirteanna na hÉireann, ghabh sí buíochas leo siúd a bhí i láthair as a seirbhís phoiblí.

Thug Uachtarán na gCúirteanna Eorpacha um Chearta an Duine, O'Leary, "súil siar ionchasach" maidir leis an gCoinbhinsiún Eorpach um Chearta an Duine, lenar rianáíodh stair rannpháirtíochta chúirteanna na hÉireann leis an gCoinbhinsiún agus lenar tugadh roinnt smaointe maidir leis an méid a d'fhéadfadh a bheith i gceist amach anseo.

Rinne Uachtarán Lenaerts, Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, cur síos ar an gcaidreamh idir cúirteanna na hÉireann agus Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, agus dúirt sé:

"The dialogue between Irish courts and the Court of Justice is, in my view, a shining example of European integration moving forward through law and in keeping with the rule of law."

Rinne an Príomh-Bhreitheamh tagairt don bhuamáil, don phléascadh agus don tine a scrios na Ceithre Cúirteanna 102 bliain roimhe sin. Le hatógáil na gCeithre Cúirteanna, a dúirt sé, léiríodh an méid a bhí á dhéanamh i gcóras na gCúirteanna, san ailtire sin T.J. Byrne "took the best of this building, discarded any features which no longer served their purpose, and replaced them with contemporary features, so that the building became not a monument to a colonial past, but a functioning courthouse for an independent future." Dúirt sé go raibh sé seo cosúil leis an éabhlóid agus athstruchtúrú radacach ar an gcóras dlí i 1924.

Agus cur síos á dhéanamh aige ar roinnt de na hathruithe iomadúla i gcóras na gcúirteanna le céad bliain anuas, thug an Príomh-Bhreitheamh dá aire nach amháin gurbh é cuspóir na hócáide comóradh agus ceiliúradh a dhéanamh, ach deis a thabhairt dúinn 'breithniú a dhéanamh agus dul i ngleic an athuair leis an spiorad céanna maidir le héabhlóid radacach agus, go deimhin, le hidéalachas a bhí ann in 1924'.

Ar imeall imeacht na gCeithre Cúirteanna, d'óstáil an Príomh-Bhreitheamh cruinniú Boird de Lónra Uachtaráin na gCúirteanna Breithiúnacha Uachtaracha den Aontas Eorpach. Chomh maith le teacht le chéile chun saincheisteanna spéise a phlé, ghlac Uachtaráin ábhartha an Phríomh-Bhreithimh agus na Cúirte Uachtaraí ó thíortha eile an Aontais páirt i gceiliúradh an chéid.

I mí na Bealtaine, d'óstáil an Coiste Comórtha Céad Bliain searmanas comórtha i Halla Cruinn na gCeithre Cúirteanna.

Fáiltiú Uachtarán na hÉireann

Mar chuid de chomóradh mhí na Bealtaine bhí fáiltiú á óstáil ag Uachtarán na hÉireann, Micheál D. Ó hUigín ina áit chónaithe, Áras an Uachtaráin. D'fhreastail an Taoiseach, Simon Harris TD, an Príomh-Bhreitheamh, Donal O'Donnell, comhaltaí den Chúirt Uachtarach, an tArd-Aighne, Rossa Fanning SC, Uachtaráin na gCúirteanna, breithiúna ó gach ceann de na Cúirteanna, agus ionadaithe ó chóras dlí na hÉireann ar an ócáid. Bhí Príomh-Bhreithiúna agus breithiúna sinsearach eile agus pearsana dlíthiúla ó dhlínsí comharsanachta, ón Eoraip agus níos faide i gcéin i láthair freisin.

Agus é ag labhairt leo siúd a bhí i láthair, rinne an tUachtarán trácht ar thábhacht an Achta Cúirteanna Breithiúnais, 1924:

"Today we mark this important milestone in Ireland's history. The Act is one of the most significant pieces of legislation passed in the Free State, establishing as it did the basic structure of our courts system, which has endured for a century, with only the addition the Court of Appeal in 2014 and the Special Criminal Court, the first of which was established in 1972 and the second in operation since 2016."

Dúirt an tUachtarán “[w]hile every country has its own courts system – some of which are very different to the system we have in this country – they all aspire to the same aim: ensuring that justice is achieved and that the outcome of the case is fair and reasonable.”

Leag sé béim ar an tábhacht a bhaineann leis na cúirteanna, agus aird á tabhairt ar an méid seo a leanas:

“One may well ask if there is any aspect of our republic more essential to its effectiveness and continuity than the independence of our nation’s courts and their ability to uphold the rule of law? It is, after all, our judiciary that has an enormous responsibility in being

part of a system that seeks to ensure, not only that order is based on a legitimate and democratically sourced assent, is maintained in our nation, but also that the struggles in which the citizens of our country engage with each other—whether over law, ideas, politics, or social values—are resolved reasonably, and fairly.”

Thug an Príomh-Bhreitheamh freagra ar aitheasc an Uachtaráin agus bhronn sé an chéad chóip den eagrán nua de ‘The Supreme Court of Ireland: A History’ air; leabhar a d’fhoilsigh Coiste Comórtha an Chéid mar chuid dá chlár comórtha.

Mar chuid de chomóradh mhí na Bealtaine bhí fáiltiú á óstáil ag Uachtarán na hÉireann, Micheál D. Ó hUiginn ina áit chónaithe, Áras an Uachtaráin.

Turais Phoiblí

Ar an Satharn 15 Meitheamh rinneamar comóradh céad bliain ar an gcéad suí den Chúirt Uachtarach (ar 16 Meitheamh 1924) le sraith turas treoraithe do bhaill an phobail i gcoimpléasc na gCeithre Cúirteanna.

Roinn na treoraithe, lena n-áirítear Breithiúna agus baill den tSeirbhís Chúirteanna, a n-eolas domhain ar stair an láithreáin agus ar fhorbairt an dlí in Éirinn.

The Irish Courts Podcast

I sraith The Irish Courts Podcast, ina bhfuil cúig eipeasóid, tá cásanna cinniúnacha, daoine a d'imir tionchar, agus éabhlóid ár gcórais dlí. Tá plé léargasach le breithiúna feiceálacha, dlíodóirí, scoláirí dlí, agus staraithe clúdaithe ann. Tá sé mar aidhm ag gach eipeasóid ár n-oidhreacht dhlíthiúil agus a tionchar ar an tsochaí nua-aimseartha a shoiléiriú, agus chuaigh an chéad eipeasóid beo ar 11 Deireadh Fómhair. Rannchuidigh an Príomh-Bhreitheamh agus an Breitheamh Onórach Hogan leis an gcéad chlár dar

teideal 'From Revolution to a New Courts System' ina scrúdaítear na hathchóirithe scuabtha ar chóras cúirte 1924, agus béim á leagan acu ar a thábhachtaí atá sé Éire chothrom neamhspleách a chothú. In eipeasóid eile, 'Two Seminal District Court cases', mheabhraigh an Breitheamh Donnelly agus James Dwyer SC na cásanna *An Stát (Healy) v Donoghue* agus *Na Daoine (DPP) v Gary Doyle* agus an chaoi ar bhunaigh siad cearta rithábachtacha do chosantóirí in imeachtaí ceartais choiriúil.

An Príomh-Bhreitheamh O'Donnell agus An Breitheamh Gráinne Malone den Chúirt Dúiche le hlaroifigeach Promhaidh Maura O'Looney (sa lár). Ghlac Maura O'Looney páirt i gclár den Irish Courts Podcast inar pléadh An Breitheamh Eileen Kennedy, an chéad bhean a ceapadh mar bhreitheamh in Éirinn.

Athchóiriú agus Ealaín na gCeithre Cúirteanna

Thug Oifig na nOibreacha Poiblí, i gcomhar leis an tSeirbhís Chúirteanna agus leis an gCoiste Comórtha Céad Bliain faoi athchóiriú éigin sna Ceithre Cúirteanna. Chomh maith le hathchóiriú a dhéanamh ar na doirse agus uasghrádú a dhéanamh ar shoilsiú ag an mbealach isteach chuig seomra cúirte na Cúirte Uachtaraí, scríobhadh an téacs seo a leanas den ráthaíocht chomhionannais i nGaeilge agus i mBéarla feadh an fhorrais ubhchruthaigh atá suite os cionn an fhorhalla lasmuigh den seomra cúirte.

“Áirítear gurb ionann ina bpearsain daonna na saoránaigh uile i láthair an dlí

All citizens shall, as human persons, be held equal before the law”

Ina aitheasc ag comóradh an chéid thug an Príomh-Bhreitheamh faoi deara go bhfuil an inscríbhinn ag teacht leis an inscríbhinn ar Chúirteanna Bridewell ar

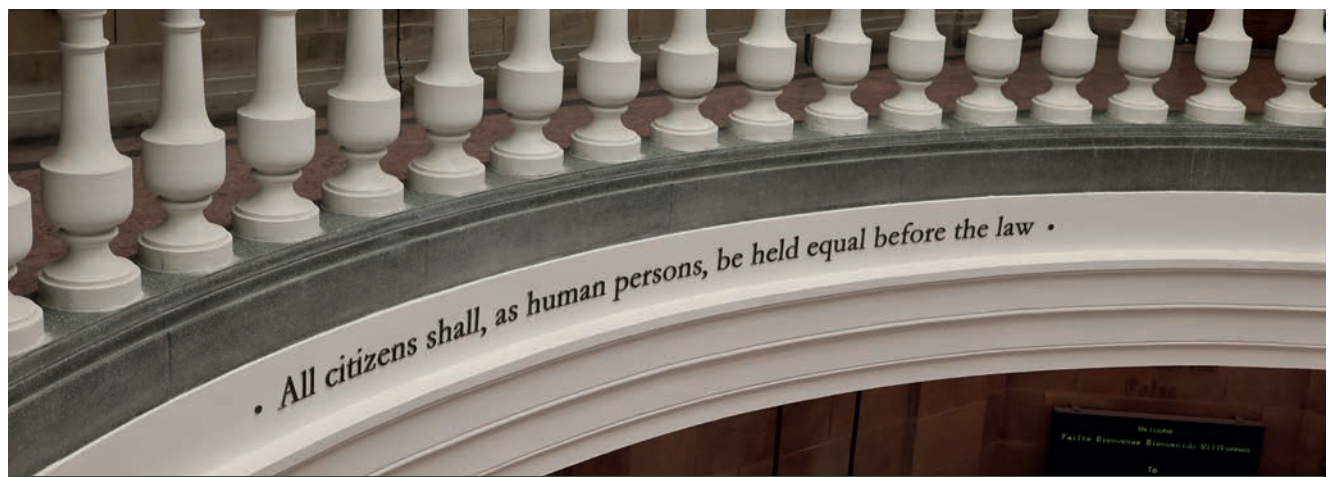
chúl choimpléasc na gCeithre Cúirteanna: *fiat justitia ruat caelum* - “Let justice be done though the heavens fall”, ag tabhairt faoi deara:-

“These words [are] both an inspiration and a challenge to us.

A challenge as we hurry through this building and all court buildings, whether as judges, lawyers, litigants or, as the successors to C.P. Curran, staff and officers of the Courts Service, to raise our gaze, and our sights. To connect with the evolutionary radicalism and idealism of the generation of 1924 and to strive each day to live up to those ideals. And a reminder to ensure that justice is administered, to every person coming before the courts in those great words inherited from the common law system, which we adapted and made our own 100 years ago in the 1924 Act that we celebrate today: ‘without fear or favour, affection or ill will’.”

Ag féachaint aníos ar an inscríbhinn as Gaeilge

Ag féachaint anuas ar an inscríbhinn i mBéarla

Cuid 4

Rannpháirtíocht Idirnáisiúnta

Rannpháirtíocht Idirnáisiúnta

Rannpháirtíocht dhlíthiúil fhoirmiúil

Téann an Chúirt Uachtarach i dteagmháil le Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh tríd an mbealach idirphlé dá bhforáiltear sa réamhchóras tagartha in Airteagal 267 den Chonradh ar Fheidhmiú an Aontais Eorpaigh. Is coiteann freisin do chúirteanna sinsearach a tíortha a bhfuil traidisiún dlíthiúil coiteann acu tagairt a dhéanamh do bhreithiúnais ó dhlínsí eile ina dtagann na saincheisteanna céanna nó saincheisteanna comhchosúla chun cinn. Tá breithiúnais den sórt sin áititheach seachas ceangailteach. Faoi Acht um Choinbhinsiún Eorpach um Chearta an Duine 2003, ní mór do chúirteanna in Éirinn aird a thabhairt ar dhlí-eolaíocht na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine in Strasbourg. Lasmuigh de na bealaí dlíthiúla foirmiúla sin, tá méadú ag teacht ar an leibhéal comhair idir an Chúirt Uachtarach agus cúirteanna sinsearach eile trí chruinnithe déthaobhacha, mar shampla, nó trí bhallraíocht na Cúirte Uachtaraí i gcomhlachtaí idirnáisiúnta.

Eagraíochtaí idirnáisiúnta

Comhoibríonn an Chúirt Uachtarach ar bhonn iltaobhach trína ballraíocht i roinnt líonraí agus eagraíochtaí idirnáisiúnta a éascaíonn comhar le cúirteanna agus institiúidí i ndlínsí eile. Ní hionann na réimsí dlí a bhaineann le gach ceann de na heagraíochtaí sin ach tá sé mar aidhm choiteann acu fóram a chur ar fáil inar féidir le cúirteanna a bhfuil dlínse chomhchosúil acu teacht le chéile chun plé a dhéanamh ar a gcuid oibre, ar chineál a bhfeidhmeanna agus ar eagrú a gcóras agus chun idirphlé a chur chun cinn idir na cúirteanna sin.

I measc na n-eagraíochtaí a bhfuil an Chúirt Uachtarach nó an Príomh-Bhreitheamh ina bhall díobh tá:

Comhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh - Eagraíocht a chuimsíonn Comhairlí Stáit nó dlínsí riaracháin uachtaracha gach ceann de chomhaltaí an Aontais Eorpaigh agus Cúirteanna Breithiúnais an Aontais Eorpaigh. Trí Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh, déanann an Chúirt Uachtarach tuairimí agus faisnéis a mhalartú le hinstitiúidí eile is comhaltaí maidir le dlí-eolaíocht, eagrú agus feidhmiú, go háirithe maidir le dlí an Aontais.

Líonra Uachtaraín na gCúirteanna Breithiúnacha Uachtaracha den Aontas Eorpach - Líonra d'Uachtaraín Chúirteanna Uachtaracha Bhallstáit an Aontais a bhfuil dlínse ghinearálta acu (seachas cúirteanna bunreachtúla nó cúirteanna a bhfuil dlínse deiridh acu i réimsí áirithe dlí, amhail cúirteanna riaracháin uachtaracha). Glacann Uachtaraín na Cúirte Uachtaraí, Príomh-Bhreitheamh na hÉireann san áireamh, páirt i gcruinnithe agus malartaíonn siad faisnéis tríd an líonra sin, a théann i gcomhairle le hinstitiúidí an Aontais freisin. Tar éis a cheapacháin mar Phríomh-Bhreitheamh i mí Dheireadh Fómhair 2021, toghadh an Breitheamh Onórach O'Donnell ina chomhalta de Bhord (Leas-Uachtarán) an Líonra.

Comhdháil na gCúirteanna Bunreachtúla Eorpacha ('CECC') – Eagraíocht atá comhdhéanta de chúirteanna bunreachtúla Eorpacha nó cúirteanna coibhéiseacha a bhfuil feidhm athbhreithnithe bhunreachtúil aici. Is iad cruinnithe agus malartú faisnéise maidir le saincheisteanna a bhaineann le modhanna agus cleachtas an athbhreithnithe bhunreachtúil príomhghné na heagraíochta sin, arb é is aidhm di luachanna comhroinnte an daonlathais, an smachta reachta agus chosaint na gceart bunúsach a chur chun cinn. Gach trí bliana, eagraíonn an chúirt bhunreachtúil cheannais comhdháil uile-Eorpach chun saincheisteanna bunúsacha dochtúireachta agus coincheapúla a phlé. Tá Cúirt Bhunreachtúil Phoblacht na hAlbáine ina cathaoirleach ar an gComhdháil faoi láthair. Tá an XXú Comhdháil de CECC beartaithe le bheith ar siúl san Albáin in 2027.

Gréasán Breithiúnach an Aontais Eorpaigh ('JNEU') – Comhlachas a bunaíodh ar thionscnamh Uachtarán Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh agus Uachtaraín Chúirteanna Bunreachtúla agus Uachtaracha Bhallstáit an Aontais Eorpaigh ag Cruinniú na mBreithiúna arna óstáil ag an gCúirt Bhreithiúnais in 2017. Tá JNEU bunaithe ar shuíomh gréasáin atá ceaptha chun eolas níos fearr a chur chun cinn, go háirithe ó thaobh an dlí chomparáidigh de, ar dhlí agus ar chórais dlí na mBallstát agus chun rannchuidiú le scaipeadh dhlí an Aontais mar a chuireann Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh agus na cúirteanna náisiúnta i bhfeidhm é.

Líonra na nUaschúirteanna - In 2021, chuaigh an Chúirt Uachtarach isteach i Líonra na nUaschúirteanna ('SCN'), atá á bhainistiú ag Dlí-Chomhairleoir na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine. Is é is aidhm do SCN an t-idirphlé agus cur chun feidhme an Choinbhinsiúin a shaibhriú trí mhodh praiticiúil úsáideach a chruthú chun faisnéis ábhartha maidir le cásdlí an Choinbhinsiúin agus ábhair ghaolmhara a mhalartú.

Comhairle Chomhphárteach Choimisiún na Veinéise maidir le Ceartas Bunreachtúil agus Comhdháil Dhomhanda an Cheartais Bhunreachtúil

- Tríd an gComhairle Chomhphárteach maidir le Ceartas Bunreachtúil, comhoibríonn an Chúirt Uachtarach le cúirteanna bunreachtúla agus cúirteanna a bhfuil dlínse choibhéiseach acu i mBallstáit Choimisiún na Veinéise, comhlacht comhairleach Chomhairle na hEorpa maidir le hábhair bhunreachtúla. Baintear é sin amach go príomha trí fhaisnéis a roinnt idir oifigigh idirchaidrimh na gcúirteanna is comhaltaí, lena n-áirítear oifigigh in Oifig Phríomh-Bhreitheamh na hÉireann.

Rannpháirtíocht dhéthaobhach

Baineann an Chúirt Uachtarach tairbhe as cruinnithe déthaobhacha le cúirteanna i ndlínsí comharsanachta, i stáit eile de chuid an Aontais agus níos faide i gcéin.

Rannpháirtíochtaí idirnáisiúnta eile

Freastalaíonn comhaltaí na Cúirte Uachtaraí go rialta ar chomhdhála, seimineáir agus meithleacha arna réachtáil ag cúirteanna i ndlínsí eile maidir le hábhair leasa choitinn chun eolas a chomhroinnt agus idirphlé idirnáisiúnta idir dlínsí a neartú agus glacann siad páirt iontu.

Rannpháirtíochtaí Idirnáisiúnta 2024

19 Eanáir

Oscailt Bhliain Bhreithiúnach na Cúirte Coiriúla Idirnáisiúnta

Ar 19 Eanáir 2024, tionóladh an Seimineár Breithiúnach 6ú agus Oscailt Bhliain Bhreithiúnach na Cúirte Coiriúla Idirnáisiúnta sa Háig. Is é cuspóir an tseimineáir bhliantúil spás a chur ar fáil chun tuairimí a mhalartú go neamhbhalbh maidir le saincheistanna tráthúla sa chóras ceartais choiriúil idirnáisiúnta. Is breithiúna den Chúirt Choiriúil Idirnáisiúnta, breithiúna sinsearacha de dhlínsí náisiúnta na Stát is Páirtithe i Reacht na Róimhe, chomh maith le breithiúna sinsearacha de chúirteanna idirnáisiúnta agus réigiúnacha iad rannpháirtithe an tseimineáir. Ba é seo a leanas an t-ábhar a roghnaíodh don 6ú Seimineár Breithiúnach: “Securing Meaningful Justice for Victims – Models and Experiences”. Is imeacht searmanais siombalach é Oscailt na Bliana Breithiúnaí, lena gcuirtear béim ar chineál speisialta na Cúirte i measc eagraíochtaí idirnáisiúnta mar institiúid bhreithiúnach neamhspleách, agus lena léirítear tús timthrialla eile d’obair bhliantúil i saol na Cúirte. D’fhreastail an Breitheamh Onórach Aileen Donnelly thar ceann na Cúirte Uachtaraí.

26 Eanáir

Seimineár Breithiúnach na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine

D’fhreastail an Príomh-Bhreitheamh agus an Breitheamh George Birmingham ar sheimineár breithiúnach a reáchtáil an Chúirt Eorpach um Chearta an Duine chun oscailt shollúnta bhliain dlí nua na Cúirte a chomóradh. Ba é téama sheimineár na bliana seo ná ‘Revisiting Subsidiarity in the Age of Shared Responsibility’. Ba é Síofra O’Leary, Uachtarán na Cúirte ag an am, a chuir tús leis an seimineár, agus bhí raon leathan ábhar i gceist leis an bplé, lena n-áirítear tionchar Phrótacal 15 a ghabhann leis an gCoinbhinsiún Eorpach um Chearta an Duine ar phrionsabal na coimhdeachta, chomh maith le malartú tuairimí idir breithiúna náisiúnta maidir le coimhdeacht.

28 Eanáir

Gréasán Eorpach na gComhairlí um na Breithiúna

D’óstáil an Breitheamh Costello cruinniú den mheitheal um neamhspleáchas agus cuntasacht na mbreithiúna ar fud na hEorpa, faoi choimirce Gréasán Eorpach na gComhairlí um na Breithiúna (‘ENCJ’). Tugann ENCJ le chéile na hinstitiúidí náisiúnta i mBallstáit an Aontais Eorpaigh atá neamhspleách ar an bhfeidhmeannas agus ar an reachtas, agus atá freagrach as tacaíocht na mbreithiúna i seachadadh neamhspleách an cheartais.

19 Feabhra

Príomh-Bhreitheamh Shasana agus na Breataine Bige, Dame Sue Carr, leis an bPríomh-Bhreitheamh O’Donnell

Seimineár Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh

Thaistil an Breitheamh Onórach Woulfe go Ságrab, an Chróit, le haghaidh seimineár Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh arna chomhóstáil ag Ard-Chúirt Riaracháin na Cróite maidir le ‘mechanisms of counteracting conflicting rulings from different domestic courts and from the CJEU and European Court of Human Rights’. Chuir an tOllamh Dario Ćerđđ, Déan Dhámh an Dlí in Ollscoil Rijeka, tuarascáil ghinearálta i láthair maidir leis na freagraí éagsúla do na stáit rannpháirteacha, agus pléadh í i measc an lucht freastail.

14 FEABHRA

Cuairt ó Príomh-Bhreitheamh Shasana & An Bhreatain Bheag

Thug Príomh-Bhreitheamh Shasana agus na Breataine Bige, Dame Sue Carr, cuairt ar na Ceithre Cúirteanna chun bualadh leis an bPríomh-Bhreitheamh, agus lón oibre ina dhiaidh sin le comhaltaí den Chúirt Achomhairc agus de Chúirt Uachtarach na hÉireann. An tráthnóna sin, thug an Príomh-Bhreitheamh forbhreathnú iontach ar stair na mban sa dlí ag Óstaí an Rí áit a ndearnadh binseoir oinigh di ar Óstaí an Rí.

8 MÁRTA

Léacht ag Middle Temple

Thug an Breitheamh Barnville léacht ag an dinnéar a d'eagraigh Cumann Onórach Middle Temple in onóir Bharra na hÉireann agus Bharra Thuaisceart Éireann. Ba é teideal aitheasc an Uachtaráin 'Celebrating 20 Years of Ireland's Commercial Court & Other Musings on the Irish Legal and Judicial System.'

21 MÁRTA

Léacht Bhliantúil ag Institiúid Bhreithiúnach na hAlban

Thug an Príomh-Bhreitheamh léacht bhliantúil Institiúid Bhreithiúnach na hAlban. An léacht, dar teideal 'From the Acts of Union to the European Union: One Hundred Years of Constitutionalism', dírithe ar na forbairtí stairiúla agus bunreachtúla idir Éire agus an Ríocht Aontaithe trí lionsa Achtanna an Aontais, agus iad sin á gcur i gcomparáid le gníomhartha reachtacha comhchosúla in Albain.

Seachtain Eadrána Pháras

D'óstáil Arbitration Ireland agus Ireland for Law plé agus glacadh líonraithe ina dhiaidh sin mar chuid de Sheachtain Eadrána Pháras 2024. Ag an ócáid bhí ráitis tosaigh ón mBreitheamh David Barnville, breitheamh eadrána ainmnithe na hÉireann, agus plé painéil ina dhiaidh sin ar chultúr agus abhcóideacht in eadráin idirnáisiúnta.

16-18 AIBREÁN

Cuairt ó Chumann Breithiúna na hOstaire

Thug toscaireacht de 30 breitheamh agus ionchúisitheoir ón Ostair cuairt ar na Ceithre Cúirteanna mar chuid de chuairt staidéir a d'eagraigh Cumann Breithiúna na hOstaire – an Rannóg um Dhlí Eorpach agus um Chomhar Breithiúnach Idirnáisiúnta. Mar chuid den chlár do na breithiúna ar cuairt, arna eagrú go comhpháirteach ag oifigí an Phríomh-Bhreithimh agus Uachtarán na hArd-Chúirte, thug an Príomh-Bhreitheamh aitheasc fáiltithe, agus ina dhiaidh sin breathnaíodh ar imeachtaí ar fud na nUaschúirteanna, cruinnithe le breithiúna Éireannacha agus cruinnithe le comhaltaí d'fhoireann bainistíochta sinsearaí na Seirbhíse Cúirteanna chun oibríochtaí cúirte, TFC agus acmhainní daonna a phlé. Eagraíonn an Cumann cuairt staidéir ar thír Eorpach éagsúil gach bliain chun foghlaim faoi chórais dlí eile, bualadh le comhghleacaithe agus saincheisteanna comhleasa a phlé.

18 AIBREÁN

Fóram Chumann Barra Tráchtála na hÉireann

D'fhreastail an Breitheamh Barnville ar fhóram dlí bliantúil Chumann Barra Tráchtála na Breataine in Éirinn a bhí ar siúl i nDún Éideann. Labhair sé mar chuid de phainéal dar teideal 'cross-border collaboration: overcoming common practicalities' a dhírigh ar shaincheisteanna coiteanna trasteorann a dhéanann difear do dhlíthithe tráchtála, lena n-áirítear seirbhéail, bailiú fianaise agus forfheidhmiú breithiúnas.

20-21 AIBREÁN

Fóram Idirnáisiúnta na gCúirteanna Tráchtála

D'fhreastail an Breitheamh Barnville ar an gCúigiú Cruinniú Iomlán de Bhuanfhóram Idirnáisiúnta na gCúirteanna Tráchtála a bhí ar siúl in Doha, Catar. Thug sé an t-aitheasc deiridh freisin dar teideal, 'sharing of best practice between our courts and by encouraging courts to work together to keep pace with rapid commercial change'.

2 BEALTAINÉ

An Príomh-Bhreitheamh O'Donnell - Cruinniú na mBreithiúna ag CBAE

Cruinniú na mBreithiúna ag CBAE

D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh agus an Breitheamh Barnville ar 'cruinniú breithiúna' arna óstáil ag Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, agus lena linn rinne an Príomh-Bhreitheamh seisiún oibre a stiúradh ar an ábhar 'artificial intelligence to support judicial activity'. Faoi chomhchathaoirleacht an Abhcóide Ghinearálta Tamara Ćapeta, scrúdaigh an seisiún an acmhainneacht chlaochlaitheach agus na dúshláin chlaochlaitheacha a bhaineann leis an intleacht shaorga a úsáid laistigh de phróisis bhreithiúnacha, agus leag sé béim ar a thábhachtaí atá breithnithe eiticíúla agus úsáid fhreagrach i réimse an dlí. Tharla an cruinniú i gcomhthráth le comhdháil a d'eagraigh CBAE chun comóradh 20ú a dhéanamh ar an méadú ar bhallaíocht an Aontais Eorpaigh a tharla in 2004.

8 BEALTAINÉ

Cur i láthair an Bhreithimh Peter Charleton do thoscaireacht Bhreithiúna ón nGearmáin a bhí ar cuairt

Cuairt ó thoscaireacht Bhreithiúna na Gearmáine

Thug Rannóg Ghearmánach an Choimisiúin Idirnáisiúnta Dlítheangeolaithe ('ILC') cuairt ar na Ceithre Cúirteanna. Eagraíodh an chuairt seo mar chuid de chuairt staidéir ar Éirinn chun bualadh le hionadaithe ó institiúidí dlí in Éirinn le haghaidh plé le saineolaithe. Le linn a gcuaire, bhuail an toscaireacht le comhaltaí de bhreithiúna na hÉireann le haghaidh plé neamhfhoirmiúil, agus ina dhiaidh sin thug an Breitheamh Onórach Peter Charleton cur i láthair tarraingteach maidir le ról na Cúirte Uachtaraí agus na dúshláin atá os comhair na Cúirte Uachtaraí agus chomhaltaí na mbreithiúna.

20 – 22 BEALTAINÉ

Misean Trádála Dlí na hÉireann chuig Delaware

Thaistil an Breitheamh Barnville go Delaware, Pennsylvania agus Washington DC mar chuid de Mhisean Trádála na hÉireann don Dlí, inar labhair sé ag roinnt imeachtaí lena n-áirítear: plé le Seansailéir Chúirt Seansaireachta Delaware, Kathleen McCormick, an 20 Bealtaine; plé painéil ar 'Corporate Restructuring And Corporate Insolvency – The Case For Irish-US Cooperation' ar 21 Bealtaine; agus plé painéil ar 'Why Choose Irish Law for Life Sciences?' ar 22 Bealtaine. D'óstáil an Breitheamh Barnville ócáid líonraithe Ireland for Law le Geraldine Byrne Nason, Ambasadóir na hÉireann chuig na Stáit Aontaithe, ag a háit chónaithe in Washington DC.

21 – 24 BEALTAINÉ

An XIXú Comhdháil de Chomhdháil Chúirteanna Bunreachtúla na hEorpa

D'fhreastail an Breitheamh Hogan ar Chomhdháil XIXú de Chomhdháil na gCúirteanna Bunreachtúla Eorpacha ('CECC') arna hóstáil i gCísineá, an Mholdóiv, ag Cúirt Bhunreachtúil Phoblacht na Moldóive mar chuid dá huachtaránacht ar CECC. D'fhreastail uachtaráin agus breithiúna ó bheagnach 40 Cúirt Bhunreachtúil Eorpach, Uachtarán na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine agus Uachtarán Choimisiún na Veinése ar an gComhdháil. Sa phlé a rinneadh ag an gComhdháil, scrúdaíodh 'forms and limits of judicial deference: the case of constitutional courts'.

27 BEALTAINÉ

Cruinniú de Bhord Lónra na nUachtarán

Cruinniú de Bhord Lónra na nUachtarán

D'óstáil an Príomh-Bhreitheamh cruinniú de Bhord Lónra Uachtaráin na gCúirteanna Breithiúnacha Uachtaracha den Aontas Eorpach ina cháil mar Leas-Uachtarán ar an Lónra. Tionóladh an cruinniú i dTeach agus Eastát Farmleigh i bPáirc an Fhionnuisce, Baile Átha Cliath, agus tharla sé i gcomhthráth le comóradh céad bliain chóras chúirteanna na hÉireann.

Seisiún Oibre leis an mBreitheamh Sanjiv Khanna

Seisiún Oibre leis an mBreitheamh Onórach Sanjiv Khanna

Tar éis gnó an Bhoird a thabhairt chun críche, chuir an Bord fáilte roimh sheisiún oibre leis an mBreitheamh Onórach Sanjiv Khanna, breitheamh de Chúirt Uachtarach na hIndia ag an am agus, ó mhí na Samhna 2024, Príomh-Bhreitheamh na hIndia. Mar chuid den seisiún oibre bhí cur i láthair ó Uachtarán an Ghréasáin agus ó Uachtarán Chúirt Uachtarach na Sualainne, an tUasal Anders Eka, maidir le feidhm an Ghréasáin, agus ina dhiaidh sin phléigh an Breitheamh Khanna agus comhaltaí eile an bhoird saincheisteanna amhail cúnamh dlíthiúil, an ceart chun rochtain a fháil ar cheartas, agus glacadh na teicneolaíochta faisnéise agus na hintleachta saorga laistigh de Bhreithiúnacht na hIndia, go háirithe tríd an Eangach Náisiúnta Sonraí Breithiúnacha.

28 BEALTAINÉ

Plé comhchéime leis an Ollamh Matej Accetto

Ar 28 Bealtaine, reáchtáil Scoil an Dlí agus an Rialtais in Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, i gcomhar le hIonad Dlí agus Rialachais Bhunreachtúil Choláiste na Tríonóide, Scoil Dlí Sutherland UCD agus Cúirt Uachtarach na hÉireann, plé comhchéime leis an Ollamh Matej Accetto, Uachtarán Chúirt Bhunreachtúil na Slóivéine. Sa chruinniú comhchéime bhí ionchur ón Uachtarán Accetto agus ón mBreitheamh Murray maidir le ‘common law and civil law approaches to constitutional review’. Ba é an Breitheamh Onórach John MacMenamin, breitheamh ar scor den Chúirt Uachtarach, a bhí ina chathaoirleach ar an ócáid, agus d’fhreastail comhaltaí eile den bhreithiúnacht air, lena n-áirítear an Breitheamh Onórach Hogan agus an Breitheamh Onórach Collins ón gCúirt Uachtarach, agus an Breitheamh Onórach Úna Ní Raifeartaigh, a bhí ina breitheamh den Chúirt Achomhairc roimhe seo agus a toghadh le déanaí chuig an gCúirt Eorpach um Chearta an Duine.

6-8 MEITHEAMH

Coiste na Fraince-na Breataine-na hÉireann um Chomhar Breithiúnach

Ó 6 go dtí 8 Meitheamh 2024, tháinig Coiste na Fraince-na Breataine-na hÉireann um Chomhar Breithiúnach (‘FBICC’) le chéile i nDún Éideann dá chollóiciam débhlantúil. Bunaíodh FBICC in 1994 chun an comhar

breithiúnach idir an Fhrainc agus an Ríocht Aontaithe a neartú. Chuaigh Éire isteach sa choiste sa bhliain 2007. Tá sé mar aidhm ag an eagraíocht idirphlé idir breithiúna a chur chun cinn, comhar idir giúistísí a neartú, agus comhthuiscint idir córais dlí a chur chun cinn. Díríodh sa chéad chruinniú comhchéime ar an ‘ngeilleagar poistíneachta’ agus ar an bhfreagairt bhreithiúnach ar na saincheisteanna dlíthiúla a ardaíodh trí úsáid a bhaint as obair ardánbhunaithe. Scrúdaigh ionchur an Bhreithimh Murray seasamh na hÉireann trí lionsa bhreithiúnas na Cúirte Uachtaraí in *Karshan v. na Coimisinéirí Ioncaim* [2023] IESC 24 a bhain leis an gcóras cánach do thiománaithe seachadta píotsa, agus go háirithe, phléigh sé an réasúnaíocht cúig chéim a d’úsáid an Chúirt chun teacht ar an gconclúid nach conraitheoirí neamhspleácha a bhí sna tiománaithe seachadta ach go raibh siad ag feidhmiú faoi “chonradh seirbhíse”.

12-14 MEITHEAMH

Comhthionól Ginearálta ENCJ

D’fhreastail an Breitheamh Costello ar an 20ú Comhthionól Ginearálta de Líonra Eorpach na gComhairlí um na Breithiúna a bhí ar siúl sa Róimh. Ba é ‘rochtain ar cheartas’ téama an Chomhthionóil Ghinearálta, agus tugadh príomhthéasc maidir le rochtain ar cheartas i gcleachtas Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, rochtain ar cheartas do dhaoine leochaileacha, agus intleacht shaorga agus rochtain ar cheartas. Bhí an plé mar bhonn le ‘Dearbhú na Róimhe 2024 maidir le Rochtain ar Cheartas’, a ghlac na comhaltaí le linn an tseisiúin iomlánaigh.

An Breitheamh Brian Murray - Coiste na Fraince-na Breataine-na hÉireann um Chomhar Breithiúnach

D'fhreastail an Breitheamh Costello ar an 20ú Comhthionól Ginearálta de Líonra Eorpach na gComhairlí um na Breithiúna a bhí ar siúl sa Róimh.

14 MEITHEAMH

Cruinniú d'Acadamh an Dlí Eorpaigh

D'fhreastail an Breitheamh Donnelly ar chruinniú d'Acadamh an Dlí Eorpaigh (ar a dtugtar an t-acrainm Gearmánach ERA le haghaidh 'Europäische Rechtsakademie') atá ina lárionad idirnáisiúnta oiliúna do dhlíodóirí a bhfuil sé d'aidhm aige feasacht, tuiscint agus dea-chleachtas an dlí Eorpaigh a chur chun cinn. Tionóladh an cruinniú atá i gceist i mBaile Átha Cliath thar dhá lá agus bhí sé dírithe ar úsáid na hintleachta saorga agus ar an gcóras ceartais choiriúil. Áiríodh ar na príomhábhair a scrúdú an méid is gá a bheith ar eolas ag cleachtóirí dlí faoin intleacht shaorga, saincheisteanna praiticiúla d'imscrúduithe póilíneachta, úsáid na hintleachta saorga chun coireanna a thuar, teicneolaíocht aghaidh-aitheanta sa phóilíneacht, claontacht i gcórais mheaisínfhoghlama agus intleachta saorga, agus pianbhreith agus intleacht shaorga.

2 IÚIL

Cláir um Malartú Breithiúnach

D'óstáil an Chúirt Uachtarach Kostiantyn Pilkov, Breitheamh de Chúirt Uachtarach na hÚcráine, agus Isabelle De Silva, Uachtarán an 6ú Dlísheomra den Conseil d'État, mar chuid de chlár malartaithe bhreithiúnaigh na bliana seo. Le linn coicíse, chuaigh na breithiúna ar cuairt i dteagmháil le córas dlí na hÉireann, ag breathnú ar éisteachtaí sa Chúirt Uachtarach, sa Chúirt Achomhairc agus san Ard-Chúirt, agus bhuail siad le breithiúna i ngach ceann de na dlínsí chun a réimsí speisialtachta a phlé.

Roghnaíodh an tUasal Pilkov agus an tUasal De Silva chun páirt a ghlacadh trí Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh agus trí Líonra Uachtaráin na gCúirteanna Breithiúnacha Uachtaracha den Aontas Eorpach. Le linn a dtréimhse, dhírigh na breithiúna ar cuairt a n-aird ar a réimsí speisialtachta, lena n-áirítear an dlí riaracháin, an dlí coiriúil, oiliúint bhreithiúnach agus eitic. Leis an gclár malartaithe, a reáchtáiltear gach bliain, éascaítear malartú luachmhar eolais agus cleachtas idir córais bhreithiúnacha na hEorpa.

3 – 5 MEÁN FÓMHAIR

Misean Trádála Dlí Ireland for Law go Nua-Eabhrac

Thaistil an Breitheamh Barniville go Nua-Eabhrac mar chuid de Mhisean Trádála Dlí na hÉireann, in éineacht leis an Aire Stáit James Brown TD, an tArd-Aighne agus roinnt cleachtóirí dlí sinsearach, chun dlí na hÉireann agus úsáid sheirbhísí dlí na hÉireann a chur chun cinn. Le linn dó a bheith i Manhattan, ghlac an Breitheamh Barniville páirt i roinnt imeachtaí lena n-áirítear plé painéil ar Chúirt Tráchtála na hÉireann agus an cás maidir le comhar idir SAM agus Éire leis an mBreitheamh Joel Cohen ó Chúirt Uachtarach Stáit Nua-Eabhrac, inar díríodh sa phlé ar chomhoibriú dlíthiúil trasteorann agus ar ról dhlí na hÉireann in eadráin idirnáisiúnta, agus plé painéil ar athstruchtúrú corparáideach agus dócmhainneacht chorparáideach.

15 – 20 MEÁN FÓMHAIR

Comhdháil Bhliantúil Chumann Idirnáisiúnta na mBarra

D'fhreastail an Breitheamh Barnville ar chomhdháil bhliantúil Chumann Idirnáisiúnta an Bharra ('IBA') ina cháil mar chathaoirleach ar Fhóram Breithiúna IBA, a bhí ar siúl i gCathair Mheicsiceo. Sa phlé painéil a bhí mar chuid den chomhdháil, cumhdaíodh raon leathan téamaí, lena n-áirítear réiteach malartach díospóidí, iarmhairtí na gcóras breithiúnach náisiúnta tearcmhaoinithe, anailís chomparáideach ar idirghabháil bhreithiúnach san eadráin, agus an smacht reachta a chosaint agus a athbhunú.

3-4 DEIREADH FÓMHAIR

Comhdháil Líonra na nUachtarán

Comhdháil Líonra na nUachtarán

D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh ar chomhdháil bhliantúil Líonra Uachtarán na gCúirteanna Breithiúnacha Uachtaracha den Aontas Eorpach a bhí ar siúl in Acadamh na hAithne sa Ghréig. Bhí cur i láthair agus malartuithe idir comhaltaí an Líonra ag an gcomhdháil maidir le dhá phríomhthéama: tionchar an dlí Eorpaigh ar an dlí náisiúnta agus tarraingteacht na mbreithiúna.

14-15 DEIREADH FÓMHAIR

Malartú Breithiúnach na Spáinne

D'óstáil an Breitheamh Onórach Costello an Breitheamh José Antonio Valera, Giúistís sa Dlísheomra Sibhialta agus Coiriúil d'Uaschúirt Bhreithiúnais na Gailíse, mar chuid de Mhalartán Breithiúnach na Spáinne a eagraíodh tríd an gComhairle Bhreithiúnach. Mar chuid den chuairt malartaithe, bhreathnaigh an Breitheamh Valera ar imeachtaí ar fud na ndlínsí uile, sna Cúirteanna Breithiúnais Coiriúla agus sna Ceithre Cúirteanna araon.

28 – 20 DEIREADH FÓMHAIR

Cruinniú den Ghréasán Idirnáisiúnta um Réiteach Breithiúnach Díospóidí

D'fhreastail an Breitheamh Barnville (go cianda) ar 3ú Cruinniú den Ghréasán Idirnáisiúnta um Réiteach Breithiúnach Díospóidí ('JDRN'). Is grúpa neamhcheangailteach agus deonach breithiúna é JDRN atá ar aon intinn agus iad ag iarraidh réiteach luath, cairdiúil agus costéifeachtach díospóidí cúirte a chur chun cinn i dteannta a chéile tríd an bpróiseas um réiteach díospóidí breithiúnacha chun torthaí cothroma a bhaint amach do dhlíthithe.

D'óstáil Cúirt Uachtarach na hÉireann comhaltaí de Chúirt Uachtarach na Ríochta Aontaithe ag Teach Farmleigh i mBaile Átha Cliath le haghaidh cruinniú déthaobhach.

1 SAMHAIN

Cruinniú Déthaobhach Éire-an Ríocht Aontaithe

D'óstáil Cúirt Uachtarach na hÉireann comhaltaí de Chúirt Uachtarach na Ríochta Aontaithe ag Teach Farmleigh i mBaile Átha Cliath le haghaidh cruinniú déthaobhach. Áiríodh an méid seo a leanas ar thoscaireacht na Ríochta Aontaithe:

- An Tiarna Onórach Reed as Allermuir, Uachtarán na Cúirte Uachtaraí
- An Tiarna Onórach Hodge, Leas-Uachtarán na Cúirte Uachtaraí
- An Tiarna Onórach Briggs as Westbourne
- An Tiarna Onórach Stephens as Creevyloughgare
- An Tiarna Onórach Carr as Walton-on-the-Hill, Príomh-Bhreitheamh Shasana agus na Breataine Bige,
- An Tiarna Onórach Siobhan Keegan, Príomh-Bhreitheamh Thuaisceart Éireann, agus
- An Tiarna Onórach Carloway, Tiarna Uachtarán na Cúirte Seisiún in Albain.

Tar éis sraith seisiún oibre inar thug comhaltaí den dá bhreitheamh páipéir ar ábhair chomhleasa, chuir an toscaireacht deireadh lena cuairt ag Cumann Onórach Óstaí an Rí, áit a ndearnadh binseoir oinigh den Tiarna Hodge.

8 SAMHAIN

Caint ón mBreitheamh Charleton le toscaireacht ar cuairt ó Chumann Pléimeannach na nGairmithe Dlí

Toscaireacht ar cuairt ó Chumann Pléimeannach na nGairmithe Dlí

Chuir an Chúirt Uachtarach fáilte roimh thoscaireacht ó Chumann Pléimeannach na nGairmithe Dlí chuig na Ceithre Cúirteanna. Bhí an toscaireacht comhdhéanta de bhreithiúna, dlíodóirí agus ollúna dlí a chleachtann sa Bheilg agus a thaistil go Baile Átha Cliath ar chuairt staidéir chun foghlaim faoi chóras dlí, bunrecht agus struchtúr cúirteanna na hÉireann. Fuair an toscaireacht turas ar na Ceithre Cúirteanna, chomh maith le caint ón mBreitheamh Onórach Charleton ar chomhdhéanamh agus ar dhlínse na Cúirte Uachtaraí.

Chuir an Cúirt Uachtarach fáilte roimh thoscaireacht breithiúna ón Mhaláiv

26 SAMHAIN

Toscaireacht ar cuairt na mBreithiúna Maláive

Bhí áthas ar an gCúirt Uachtarach fáilte a chur roimh thoscaireacht breithiúna ón Mhaláiv chuig na Ceithre Cúirteanna. I measc thoscaireacht na mbreithiúna ar cuairt bhí an Príomh-Bhreitheamh Onórach Rizine Robert Mzikamanda; An Breitheamh Onórach Frank Edgar Kapanda (Breitheamh Achomhairc, an Chúirt Uachtarach); An Breitheamh Onórach Etness Chanza (Breitheamh Ard-Chúirte); agus a Onóir Patrick Kamisa (Cúntóir Speisialta don Phríomh-Bhreitheamh). Bhí Seán McHale agus Kate Loughran ó Irish Rule of Law International i dteannta na toscaireachta freisin.

Bhí an chuairt mar chuid de chlár 'Access to Justice in Malawi' de chuid na hÉireann maidir leis an Smacht Reachta Idirnáisiúnta lena bhféachtar le feabhas a chur ar rochtain ar cheartas do dhaoine fásta agus do leanaí sa Mhaláiv, rud a neartaíonn cumas institiúideach, comhordú agus cuntasacht tríd an gcóras ceartais choiriúil trí chur chuige atá bunaithe ar chearta an duine a úsáid.

D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh, an Breitheamh Barnville, an Breitheamh Charleton agus an Breitheamh Donnelly, ar an gcruinniú, agus phléigh comhaltaí den dá bhreitheamh ábhair chomhleasa. Áirítear ar chuairt deich lá thoscaireacht na Maláive ar Éirinn cruinnithe le comhaltaí na mbreithiúna in Éirinn agus i dTuaisceart Éireann, deiseanna chun breathnú ar imeachtaí cúirte, rannpháirtíocht sa Chomhdháil Bhreithiúnach Náisiúnta agus deiseanna chun foghlaim faoi riarachán cúirteanna agus oiliúint bhreithiúnach.

28-29 SAMHAIN

Seimineár Chomhlachas Chomhairlí Stáit agus Uas-Dlínsí Riaracháin an Aontais Eorpaigh in Versailles

Ghlac an Breitheamh Onórach Dunne páirt i seimineár a d'eagraigh an Conseil d'État (Comhairle Stáit na Fraince) i gcomhar le ACA-Europe. Bhí an seimineár, a bhí ar siúl ag Cúirt Riaracháin Achomhairc Versailles, comhdhéanta de roinnt pléití comhchéime ina raibh níos mó ná 60 rannpháirtí ó 31 tír Eorpach páirteach. Scrúdaigh na cruinnithe comhchéime eitic agus earcú chomhaltaí na gcúirteanna riaracháin uachtaracha i bhfianaise na bhfreagraí a chuir na rannpháirtithe isteach ar cheistneoir a seoladh amach roimh an gcomhdháil.

Ghlac an Breitheamh Dunne páirt i seimineár a d'eagraigh an Conseil d'État (Comhairle Stáit na Fraince) i gcomhar le ACA-Europe ag Cúirt Riaracháin Achomhairc Versailles

29 SAMHAIN

Comhdháil ag an Cour de Cassation

D'fhreastail an Príomh-Bhreitheamh ar shiompóisiam a tionóladh ag an Cour de Cassation i bPáras dar teideal 'The Dynamics of Comparative Law – Civil Law and Common Law in a Ré of Globalisation'. Thug an Príomh-Bhreitheamh páipéar mar chuid de phlé comhchéime ar 'the laws governing new technologies – overcoming the divides between continental law and common law'. I measc na dtéamaí eile a scrúdaíodh le linn na comhdhála bhí éagsúlachtaí agus cóineasú idir 'the practices and office of the continental and common law judge', 'the evolution of the notion of jurisprudence', agus 'the role of comparative law and law as a tool of globalisation'.

3 NOLLAIG

Cuairt ó Ambasadóir na Gearmáine go hÉirinn

Bhuail an Príomh-Bhreitheamh agus comhaltaí na Cúirte Uachtaraí le hAmbasadóir nua na Gearmáine chun na hÉireann, an tUasal David Gill, sna Ceithre Cúirteanna. Thug an t-ambasadóir éisteacht Cúirte Uachtaraí faoi deara freisin mar chuid dá chuairt.

6 NOLLAIG

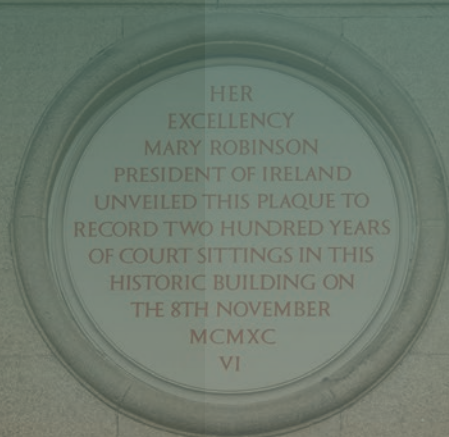
Comhairle Eolaíoch agus Chomhairleach Chúirt Bhunreachtúil Phoblacht na Casacstáine

Rinne an Breitheamh Donnelly cur i láthair ar líne ag an gCeathrú Cruinniú de Chomhairle Eolaíoch agus Chomhairleach Chúirt Bhunreachtúil Phoblacht na Casacstáine. Thug sí óráid dar teideal 'Vindicating the Rights of Non-Citizens and Stateless Persons: An Irish Perspective' a dhírigh ar rochtain ar cheartas agus *locus standi* a theachtann daoine beag beann ar a stádas saoránachta nó cónaithe. D'fhreastail breithiúna Chúirt Bhunreachtúil na Casacstáine, an Chúirt Uachtarach, comhaltaí de Pharlaimint na Casacstáine, chomh maith le hionadaithe ó chomhlachtaí stáit na Casacstáine agus ón bpobal eolaíochta ar an ócáid.

Cuid 5

Achoimrí ar Bhreithiúnas

Achoimrí ar Bhreithiúnas

Cuireadh an t-aon achoimrí breithiúnais déag seo a leanas san áireamh chun sampla a sholáthar de chuid de na cásanna a bhreithnigh an Chúirt Uachtarach in 2024. Níl siad mar chuid de na cúiseanna leis an gcinneadh sna cásanna faoi seach, ná níl sé i gceist acu léirmhíniú ar leith a thabhairt ar an gcás a bhfuil achoimre déanta air. Níl na hachoimrí breithiúnais ina gceangal ar an gCúirt Uachtarach ná ar aon chúirt eile. Is é breithiúnas iomlán na Cúirte an t-aon doiciméad údarásach. Is doiciméid phoiblí iad breithiúnais agus tá siad ar fáil ag www.courts.ie/judgments.

O'Meara & Eile v. An tAire Coimirce Sóisialaí & Eile

Ar achomharc ó: [2022] IEHC 552

Breithiúnas a tugadh ar 22 Eanáir 2024 [2024] IESC 1

Ceannlíne

Cinneann an Chúirt go bhfuil alt 124 den Acht Comhdhlúite Leasa Shóisialaigh, 2005 neamhbhailí ag féachaint d'fhorálacha Airteagal 40.1 den Bhunreacht.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., Dunne, O'Malley, Woulfe, Hogan, Murray, Collins JJ.

Breithiúnais

O'Donnell C.J. (lena raibh Dunne, O'Malley, Murray and Collins JJ. ag aontú).

Woulfe J. (Hogan J. ag aontú)

Hogan J. (Woulfe J. ag aontú)

Cúlra an Achomhairc

Déanann na hachomharcóirí achomharc i gcoinne bhreithiúnas agus ordú na hArd-Chúirte ([2022] IEHC 552 (Neamhthuaisceithe, Heslin J., 7 Deireadh Fómhair 2022)), lenar díbheadh agóid i gcoinne cinneadh ón gcéad fhreagróir diúltú d'iaratas an chéad achomharcóra ar Phinsean Baintrí, Baintrí Fir nó Páirtnéara Shibhialta Mharthanaigh (Ranníocach) ("WCP") a íoc dá bhforáiltear le Caibidil 18 de Chuid 2 den Acht Comhdhlúite Leasa Shóisialaigh, 2005 ("Acht 2005") faoina bhfuil pinsean iníoctha leis an gcéile marthanach nó leis an bpáirtnéir sibhialta marthanach (mar a shainmhínítear) ar bhás a gcéile nó a bpáirtnéara shibhialta, agus ar pinsean é a mhéadaítear i leith gach linbh chleithiúnaigh. Ba é an chéad achomharcóir páirtí fadtéarmach M.B., a fuair bás i 2021. Is iad an dara, an tríú agus an ceathrú hachomharcóir leanaí mionaoiseacha an chéad achomharcóra agus M.B. Bhí an chéad achomharcóir agus M.B. ina gcónaí le chéile agus i gcaidreamh tiomanta ar feadh 20 bliain ach ní raibh siad pósta ná i bpáirtnéireacht shibhialta. Diúltaíodh d'iaratas an achomharcóra ar WCP ar an bhforas nárbh é baintreach fir nó páirtnéir sibhialta marthanach M.B. é mar a cheanglaítear le halt 124 d'Acht 2005 (arna leasú). Rinne na hachomharcóirí agóid i gcoinne bhunreachtúlacht Chaibidil 18 de Chuid 2 d'Acht 2005. Dhiúltaigh Heslin J. don agóid ar chúiseanna

a leagtar amach sa bhreithiúnas sin. Thug an Chúirt sin cead achomharc a dhéanamh go díreach chuig an gCúirt seo de bhun Airteagal 34.5.4° maidir leis na saincheisteanna i dtaobh an bhfuil neamhíoc WCP sna himthosca anseo i gcomhréir le hAirteagail 40.1 agus 41 den Bhunreacht agus/nó ag luí leis an gCoinbhinsiún Eorpach um Chearta an Duine go háirithe Airteagal 14, arna léamh i gcomhréir le hAirteagal 8 agus/nó le hAirteagal 1 den Chéad Phrótacal.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Cinneann an Chúirt, d'aon toil, go bhfuil forálacha alt 124 d'Acht 2005, arna leasú le halt 17(4) den Acht Leasa Shóisialaigh agus Pinsean, 2010, neamhbhailí ag féachaint d'fhorálacha Airteagal 40.1 den Bhunreacht a mhéid nach mbaineann sé leis an gcéad achomharcóir mar thuismitheoir an dara, an tríú agus an ceathrú hachomharcóir.

Deonaíonn an Chúirt d'aon toil ordú *certiorari* lena neamhnítear cinneadh an Fhreagróra an 27 Bealtaine 2021 lena ndiúltaítear d'iaratas an chéad achomharcóra ar WCP.

O'Donnell C.J. Is í conclúid O'Donnell C.J. (Dunne, O'Malley, Murray agus Collins JJ. ag aontú) gur sochar leasa shóisialaigh ranníocach é an soláthar atá dírithe ar chaillteanas as a n-eascaíonn gá aitheanta le tacaíocht, i gcás nach bhfuil an caillteanas sin, idir chaillteanas mothúchánach agus chaillteanas airgeadais, difriúil ar bhealach ar bith cibé acu atá nó nach bhfuil an marthanóir pósta. [30] Ina theannta sin, méadaítear WCP nuair a bhíonn leanaí cleithiúnacha ann a aithníonn ní hamháin go bhféadfadh an marthanóir a bheith ina chéile (nó ina pháirtnéir sibhialta) ach ina thuismitheoir freisin agus beidh costais agus caiteachais bhreise ag an marthanóir a bhaineann le cothabháil aon leanaí cleithiúnacha. Aithnítear sa Bhunreacht, mar a léirmhínítear é, cearta gach linbh beag beann ar stádas a dtuismitheoirí. Ná níl aon difríocht idir na dualgais agus na hoibleagáidí atá ar thuismitheoirí, pósta nó neamhphósta, dá leanaí cleithiúnacha. [31,32] Ní dhéantar an difreáil a dhéantar leis an roinn ar bhonn an stádais pósta reatha: folaíonn an sainmhíniú ar chéile agus páirtnéir sibhialta céile colscartha agus páirtnéir sibhialta tar éis an scaoilte. [33] Ina theannta sin, aithnítear comhchónaí sa roinn ach ní aithnítear ach go diúltach í: ailt 124(2) agus (3) deireadh a chur leis an teidlíocht

ar WCP ar athphósadh, ar dhul isteach i bpáirtnéireacht shibhialta nua nó más comhchónaitheoir an faighteoir agus fad is comhchónaitheoir é an faighteoir. Dá bhrí sin, aithnítear san Acht go soláthraíonn páirtnéir neamhphósta na sochair chéanna do pháirtnéir agus do leanaí agus a sholáthraíonn páirtnéir pósta, ach amháin chun an sochar a bhaint. [35] Dá réir sin, agus an tástáil á cur i bhfeidhm in *Donnelly v. Éire* [2022] IESC 31, [2022] 2 I.L.R.M. 185 (“*Donnelly*”), a mhéid a cheadaítear leis an roinn íocaíocht WCP a dhéanamh le céile marthanach a bhfuil leanaí cleithiúnacha aige, ach a dhiúltaíonn aon íocaíocht den sórt sin le páirtí marthanach de chaidreamh neamhphósta le leanaí cleithiúnacha, déanann sé idirdhealú atá treallach agus capricious, agus idirdhealú nach bhfuil in ann go réasúnta, nuair a bhreathnaítear go hoibiachtúil air i bhfianaise na feidhme sóisialta lena mbaineann, tacú leis an aicmiú beacht a ndéantar agóid ina choinne agus nach gcoinníonn iad mar thuismitheoirí comhionann os comhair an dlí atá contrártha d’Airteagal 40.1. [35-38]

Ina bhreithiúnas, tugann Woulfe J. aghaidh ar an dara ceist dá dtagraítear in *Donnelly*, i dtéarmaí réasúntacht na difreála reachtaí, agus cibé an bhfuil an t-idirdhealú treallach, nó mealltach, nó nach bhfuil sé réasúnta, nuair a bhreathnaítear air go hoibiachtúil i bhfianaise na feidhme sóisialta lena mbaineann, tacú leis an roghnú nó leis an aicmiú a ndéantar gearán ina leith. Tugann sé dá aire go mbeadh breithniú comhréireachta i gceist leis an bhfreagra ar an gceist seo, a mhéid a d’fhéadfaí breathnú ar chomhréireacht mar ghné intreacht den réasúnaíocht. [105] Maidir leis an tástáil seo a chur i bhfeidhm ar an gcás reatha, bhí Woulfe J. sásta nach féidir leis na forálacha idirdhealaitheacha in Acht 2005 tástáil na réasúntachta agus na comhréireachta a chomhlíonadh, d’ainneoin thoirimhde na bunreachtúlachta agus phrionsabal an iarchuir chuig an Oireachtas i gcúrsaí leasa shóisialaigh, ar na cúiseanna seo a leanas. [108]

Tagann sé ar an gconclúid nach féidir údar oibiachtúil a thabhairt leis an gcóir dhifreálach a mhéid a bhaineann le híocaíocht WCP méadaithe idir an teaghlach pósta/an teaghlach páirtnéireachta sibhialta agus teaghlach neamhphósta, ós rud é go mbíonn na tosca as a n-eascaíonn an ráta méadaithe íocaíochta WCP, i.e. íocaíocht na ranníocaíochtaí árachais shóisialta, freagrachtaí an duine éagtha agus an mharthanóra i leith a leanaí, méala agus caillteanas airgeadais iarmhartach, ag fulaingt ar an mbealach ceannann céanna le teaghlach na n-achomharcóirí agus a bhíonn ag na teaghlaigh a dtugtar teidlíocht dóibh ar ráta méadaithe WCP. Tá tionchar an bháis ar

na hachomharcóirí, agus riachtanais airgeadais agus eile na mball teaghlaigh, díreach mar an gcéanna. Níl aon nasc réasúnach idir an aidhm dhlisteanach chun pósadh agus páirtnéireacht shibhialta a chur chun cinn agus a spreagadh agus na modhanna a úsáidtear in Acht 2005, a bhaineann le sochar na ranníocaíochtaí ÁSPC arna n-íoc ag an gcéad achomharcóir agus ag M.B. araon a dhiúltú do na hachomharcóirí, rud a dhéanann dochar do na leanaí. Cé go bhféadfadh rogha a bheith ag lánúineacha pósadh nó gan pósadh, ní féidir le leanaí an rogha a dhéanamh idir pósadh agus comhchónaí. [111] Tá gné threallach agus thaghdach ag baint leis an gcaoi a sainmhínítear “céile” in alt 2 d’Acht 2005 trí pháirtí i bpósadh a scaoileadh a áireamh, ionas go bhféadfaidh baintreach fir iarfhear céile colscartha, nó páirtnéir sibhialta marthanach tar éis an scaoilte, a áireamh, is cuma cá fhad a mhair an pósadh nó an pháirtnéireacht shibhialta. Níl na gnéithe sin den roghnú nó den aicmiú reachtach comhsheasmhach leis na haidhmeanna sonraithe maidir le pósadh agus páirtnéireacht shibhialta a chur chun cinn agus a spreagadh, agus tá siad comhsheasmhach le comhpháirtí fadtéarmach marthanach amhail an chéad achomharcóir a eisiamh ó íocaíocht an tsochair. [112]

Is í conclúid Woulfe J. go bhfuil forálacha ábhartha Chaibidil 18 de Chuid 2 d’Acht 2005 neamhbhailí, ag féachaint d’Airteagal 40.1 den Bhunreacht, a mhéid a eisiatar leo íocaíocht ráta méadaithe WCP leis an gcéad achomharcóir mar thuismitheoir an dara, an tríú agus an ceathrú hachomharcóir.

Chinnfeadh Woulfe agus Hogan JJ. go bhfuil an ráiteas a rinneadh in *An Stát (Nicolaou) v. An Bord Uchtála* [1966] I.R. 567 (“*Nicolaou*”) go bhfuil an teaghlach dá dtagraítear in Airteagal 41 teoranta don teaghlach atá bunaithe ar phósadh mícheart agus gur cheart an cas agus an cásdlí ina dhiaidh sin lena nglactar agus lena bhformhuinítear é a chur ar ceal, agus gur Teaghlach iad na hachomharcóirí chun críocha Airteagal 41. Chinn Hogan J. gur léir go raibh an cinneadh mícheart agus go raibh sé go hiomlán míshásúil ar bheagnach gach leibhéal, agus go raibh sé bunaithe ar léirmhíniú neamhiomlán ar théacs na bhforálacha bunreachtúla ábhartha, lena n-áirítear Airteagal 41.2, Airteagal 41.3, Airteagal 42.1, Airteagal 42.3, Airteagal 42.4, “sean-”Airteagal 42.5 agus Airteagal 44.2.4°, nár bhreithnigh an Chúirt ina n-íomláine sa chás sin.

[49] Chinn Hogan J. go raibh an réasúnaíocht in *Nicolaou*, in aon chás, sáraithe ag an Airteagal ‘nua’ 42A.2.1°. [27-29, 49] Cé nach dtiocfaidh gach cineál comhchónaithe faoi raon feidhme Airteagail 41 agus

42, sna himthosca sin, bhí teidlíocht shuntasach ag na hachomharcóirí ar chosaint bhunreachtúil *qua* teaghlach chun críocha Airteagail 41 agus 42, thart ar lánúin a bhí pósta, fiú dá mbeadh an stádas sin beagán gann. Dá réir sin, ní raibh aon údar lena gcóir reachtach dhifreálach i gcomparáid le lánúineacha pósta agus a leanaí agus ba shárú díreach follasach ar Airteagal 40.1 í an chóireáil sin. **[35-38, 40, 47]**

Ina theannta sin, dhéanadh Woulfe agus Hogan JJ rialú ar an gcinneadh in *O'B. v. S.* [1984] I.R. 316 (“*O'B. v. S.*”). Sheas an breithiúnas sin le bunreachtúlacht na reachtaíochta a rinne fíor-idirdhealú inláimhsithe den chineál i leith leanaí neamhphósta a raibh Airteagal 40.1 ceaptha cosaint a thabhairt ina choinne.

O'Donnell C.J. Measann O'Donnell C.J. (Dunne, O'Malley, Murray agus Collins JJ. ag aontú) gur léir nach gá breithniú a dhéanamh ar chruinneas an ráitis a rinneadh in *Nicolaou* (agus a seasadh leis ina dhiaidh sin) go bhfuil Teaghlach Airteagal 41 teoranta don teaghlach pósta, chun an cás seo a réiteach.

[57] Má bhí aghaidh le tabhairt ar an ábhar agus má cuireadh tuairimí in iúl sa chás seo, ansin tá an ráiteas a rinneadh in *Nicolaou* ceart mar ábhar léirmhínithe, agus in aon chás, níor léiríodh go bhfuil sé ‘soiléir mícheart’ a cheangal go ndéanfaí é a chur ar neamhní (*Mogul of Ireland v. Tiobraid Árann (NR)* C.C. [1976] I.R. 260 (“*Mogul*”) agus *Jordan v. An tAire Leanaí agus Gnóthaí Óige* [2015] IESC 33, [2015] 4 I.R. 232). Ní leor ann féin gur fearr le Cúirt níos déanaí, go háirithe Cúirt dheighilte, conclúid dhifriúil chun údar a thabhairt le breith níos luaithe a chur ar neamhní (*Mogul*).

[54] Thairis sin, formhuiníodh arís agus arís eile é sa chásdlí ina dhiaidh sin agus go háirithe i gcinntí breithnithe na Cúirte Uachtaraí le déanaí (*W.O'R. v. E.H.* [1996] 2 I.R. 248 agus *J. McD. v. P.L.* [2009] IESC 81, [2010] 2 I.R. 199) **[115-123]** agus tá glactha leis anois mar bhonn d'athchóiriú beartaithe agus iarbhír an dlí. **[124-129]** Thairis sin, is cuid thábhachtach den smacht reachta é fasach. **[51-54]** Níor airbheartaigh teacht i bhfeidhm Airteagal 42A go n-athrófaí, agus níorbh fhéidir a thuiscint go n-athrófaí, an léirmhíniú seanbhunaithe ar Airteagal 41. **[131-136]** O'Donnell C.J. **[131-136]** Measann O'Donnell C.J. (Dunne, O'Malley, Murray agus Collins JJ. ag aontú) thairis sin nach gá machnamh a dhéanamh ar *O'B. v. S.* a thabhairt chun críche sa chás seo, ach níos lú smachta fós. **[158]**

Cé gur luadh cásanna na Ríochta Aontaithe (Re McLaughlin [2018] UKSC 481, [2019] 1 All E.R. 471 agus *R (Jackson) v. The Secretary of State for Work and Pensions* [2020] EWHC 183 (Riarachán), [2020] 1 W.L.R. 1441) i ndáil leis an gCoinbhinsiún Eorpach um Chearta an Duine a bhí oiliúnach agus cabhrach

san anailís ar an éileamh trí thagairt don Bhunreacht, níor mhór dul i dteagmháil leo go cúramach i bhfianaise forbairtí breise sa dlínse sin sa chur chuige maidir le léiriú an Choinbhinsiúin Eorpaigh um Chearta an Duine. Sna himthosca sin, níor ghá teacht ar chonclúid maidir le comhoiriúnacht na roinne le ECHR i bhfianaise na conclúide ar tháinig an Chúirt uirthi maidir leis an éileamh bunreachtúil. **[39-49]**

Bridget Delaney v. An Bord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta, An Chomhairle Bhreithiúnach, Éire agus an tArd-Aighne

Ar achomharc ó: [2022] IEHC 321

Breithiúnas a tugadh ar 9 Aibreán 2024
[2024] IESC 10

Ceannlíne

Ba dhúshlán bunreachtúil é sin maidir le bailíocht na dtreoirlínte maidir le díobháil phearsanta, a rith an Chomhairle Bhreithiúnach, ina raibh na breithiúna uile, ar 6 Márta 2021. Cé go gcinneann tromlach na Cúirte go bhfuil an chumhacht a thugtar don Chomhairle Bhreithiúnach treoirlínte a dhéanamh atá in alt 7(2)(g) den Acht um Chomhairle na mBreithiúna, 2019 (“Acht 2019”) míbhunreachtúil san fhoirm ina bhfuil sé faoi láthair, tagann tromlach na Cúirte ar an gconclúid freisin gur deimhníodh bailíocht na dtreoirlínte de bhua fhorálacha an Achta um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2021 (“Acht 2021”) lenar dhearbhaigh an tOireachtas na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta a d’fhormheas an Chomhairle Bhreithiúnach. Ba cheart breithiúnas maidir le dliteanas i ndáil le héileamh an ghearánaí ar thurasóireacht ar chonair phoiblí, agus aon damáistí a d’fhéadfadh a bheith mar thoradh air, a mheasúnú sa chúirt ar an ngnáthbhealach agus ag féachaint do na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta mar a dheimhnítear le hAcht 2021. Cé go leanann na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta d’éifeacht a bheith acu tar éis don Oireachtas iad a dhearbhu ar an mbealach seo, beidh idirghabháil reachtaíochta ón Oireachtas ag teastáil le haghaidh aon athruithe eile ar na treoirlínte sin.

Comhdhéanamh na Cúirte

Charleton, Hogan, Murray, Collins, Whelan, Faherty, Haughton JJ

Breithiúnais

Charleton, Hogan, Collins, Faherty, Haughton JJ.

Cúlra an Achomhairc

Is agóid bhunreachtúil é an t-achomharc seo i gcoinne an bhunús dlí chun na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta a tharraingt suas agus a rith, arna nglacadh ag vóta na mbreithiúna uile atá rannpháirteach, ag an gComhairle Bhreithiúnach, faoin Acht um Chomhairle Bhreithiúnach 2019, an

6 Márta 2021. Ba iad sin na treoirlínte ‘i bhfeidhm’ a dearbhaíodh san Acht um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha 2021, agus cuireadh tús leis an bhforáil ábhartha le hordú ón Aire an 24 Aibreán 2021. Bíonn tionchar substainteach ag na treoirlínte seo, a bhfuil tromlach acu, ar an gcaoi ar cheart do bhreithiúna dámhachtainí a chinneadh as pian agus fulaingt sna gníomhartha a bhfuil feidhm acu maidir leo. Ní dhéanann na treoirlínte difear do dhámhachtain damáistí speisialta, ar a dtugtar costais as póca freisin, a chuimsíonn ábhair mar bhillí leighis, cailliúint pá nó athruithe maireachtála a theastaíonn mar gheall ar aon díobháil éagórach do ghearánaí.

Ar 12 Aibreán 2019, chuaigh an t-achomharcóir, Bridget Delaney, trí thine agus é ag siúl ar chosán poiblí i nDún Garbhán, Co. Phort Láirge. Tá dliteanas agus faillí rannpháirteach i gceist. Is éard a bhí i gceist lena gortuithe glúine innilte agus briseadh neamhdhíláithrithe ar bharr a mailléalas cliathánach deise; a tharlaíonn de ghnáth nuair a bhíonn rúitín casta nó rollta. Le haghaidh cóireála bhí ar an achomharcóir buatais siúil a chaitheamh ar feadh thart ar cheithre seachtaine agus cuireadh in iúl di go mbeadh sí ag at ina rúitín ar feadh thart ar sé go naoi mí ach nach mbeadh aon ainiarmhairt phaiteolaíoch fadtéarmach suntasach aici. Rinneadh iarratas ar mheasúnú, de réir mar a éilíonn an dlí, chuig an mBord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta (PIAB) ar 4 Meitheamh 2019. Chuir a comhairleoirí dlí féin in iúl don achomharcóir, bunaithe ar Leabhar Candaim a threoraigh gortuithe a tháinig os comhair cúirte tráth na timpiste, go bhféadfadh a gortuithe damáistí ginearálta a mhealladh i réigiún €18,000 - €34,000. Nuair a rinne PIAB a mheasúnú, ar 14 Bealtaine 2021, rinneadh a mholadh faoi na treoirlínte maidir le gortuithe pearsanta a d’fhógair an Chomhairle Bhreithiúnach, agus a bhí i bhfeidhm ansin. Ba é €3,000 an figiúr a mhol PIAB dá damáistí díobhála pearsanta.

Áitíodh, ós rud é nach ndearna cúirt aon mheasúnú, gur tháinig laghdú suntasach ar luach éileamh an iarratasóra toisc nár cuireadh an Leabhar Candaim a bhí ann roimhe sin i bhfeidhm a thuilleadh nuair a rinne PIAB luacháil ar éileamh an achomharcóra. Shínigh an tUachtarán an tAcht um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2021 an

27 Márta 2021. Le halt 30 d'Acht 2021, leasaíodh alt 99 den Acht um Chomhairle na mBreithiúna, 2019 agus cuireadh alt 100 nua isteach sa reachtaíocht sin agus thairis sin, le halt 31, leasaíodh alt 20 den Acht um Bord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta, 2003, lena gceanglaítear go ndéanfaidh breithiúna, le linn dóibh díobhálacha pearsanta a mheasúnú, nuair a thagann an t-ábhar chun na cúirte, “aird a thabhairt ar na treoirlínte maidir le díobhálacha pearsanta (de réir bhrí an Achta sin) atá i bhfeidhm” agus “i gcás ina n-íomíonn siad ó na treoirlínte sin, na cúiseanna leis an imeacht sin a lua agus na cúiseanna sin a áireamh sa mheasúnú i scríbhinn”.

Síníodh na hailt ábhartha ina ndlí ar 24 Aibreán 2021: féach an tOrdú fán Acht um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha (Cuid 9) (Tosach Feidhme), 2021, IR 180/2021. Faoin reachtaíocht, ceanglaíodh ar Bridget Delaney iarratas a dhéanamh chuig PIAB ar mheasúnú maidir le luach a gortuithe agus eisíodh an measúnú sin an 13 Bealtaine 2021 faoi threoir na dtreoirlínte nua:

Saincheisteanna maidir leis an Achomharc seo

Sna himeachtaí sin, d'áitigh an t-achomharcóir gur cineál dlí iad na treoirlínte; gurb ionann iad, sa cháil sin, agus tarmligean neamh-inghlactha cumhachta reachtaí, arna ndílsiú go heisiach don Oireachtas faoi Airteagal 15.2.1^o den Bhunreacht, don Chomhairle Bhreithiúnach; go bhfuil na forálacha lena dtugtar éifeacht dhlíthiúil do na treoirlínte contrártha d'Airteagal 35.2 den Bhunreacht lena bhforáiltear do neamhspleáchas na mbreithiúna; cumhacht a thabhairt do bhreithiúna vótáil ar fho-reachtaíocht a bhfuil éifeacht normatach aici ar nádúr daonlathach an Stáit a ráthaítear le hAirteagal 5 den Bhunreacht; go raibh forchur na dtreoirlínte cúlghabhálach go neamh-inghlactha ó thaobh cearta dílsithe a bhaint den achomharcóir a bhí le measúnú faoi na treoirlínte roimhe sin; agus go bhfuil forálacha na dtreoirlínte lena laghdaítear, d'fhéadfaí a rá, an dámhachtain is iníoctha leis an achomharcóir díreireach agus/nó neamhréasúnach agus go sáraíonn siad cearta maoinne, ceart chun iomláine coirp agus comhionannas an achomharcóra.

Rinneadh na forais éagsúla seo, ar achoimre ghonta é seo, a agairt chun agóid a dhéanamh i gcoinne *vires* na dtreoirlínte, bailíocht bhunreachtúil na bhforálacha ar dá mbun a glacadh na dtreoirlínte, agus i gcoinne na forála in Acht 2021 inar áitigh an t-achomharcóir nach raibh sé d'éifeacht ag an Oireachtas na dtreoirlínte a dhearbhuí.

Agus agóid á déanamh i gcoinne *vires* na dtreoirlínte, áitíodh freisin go ndearna an Chomhairle Bhreithiúnach earráid agus ábhair á gcur san áireamh seachas leibhéal na ndamáistí arna ndámhachtain ag na cúirteanna go dtí seo agus, go háirithe, ag féachaint do dhámhachtainí i ndlínsí eile agus gan aird a thabhairt ar Leabhar Candaim a threoraigh breithiúna roimh threoirlínte agus cinntí na gCúirteanna maidir le damáistí a dhámhachtain seachas don tréimhse 2017-2020. Áitíodh freisin go ndeachaigh an Chomhairle Bhreithiúnach ar aghaidh go mícheart ar an mbonn gurbh é cuspóir na dtreoirlínte leibhéal na ndamáistí a laghdú.

Cúiseanna leis na Breithiúnais

Tá cúig bhreithiúnas á dtabhairt ag seachtar comhaltaí na Cúirte: iad siúd de chuid Charleton J, de chuid Hogan J (Whelan J ag aontú), de chuid Collins J (Charleton agus Murray JJ ag aontú), agus de chuid Faherty J agus de chuid Haughton J. Mar gheall ar chastacht na saincheisteanna lena n-ardaítear ceisteanna maidir le scaradh cumhachtaí, cuntasacht dhaonlathach, reachtaíocht tharmligthe, neamhspleáchas na mbreithiúna, tógáil reachtúil, tógáil bhunreachtúil, teorainneacha na hinniúlachta breithiúnaí, aibhreachnaitheacht, cearta dílsithe, comhionannas, reachtaíocht thánaisteach a dhearbhuí trí achtachán reachtach ina dhiaidh sin agus cineál treoirlíne, mar aon le forléiriú agus éifeacht Airteagal 5, Airteagal 15.2.10, Airteagal 34.1, Airteagal 35.2, Airteagal 40.1 agus Airteagal 40.3 den Bhunreacht, tá difríochtaí éagsúla idir comhaltaí na Cúirte maidir leis an réasúnaíocht a bhaineann leis na saincheisteanna a thagann chun cinn sa chás. Mar sin féin, tá sé úsáideach a shoiléiriú mar seo a leanas:

1. Measann tromlach na Cúirte (Charleton, Murray, Collins, Faherty agus Haughton JJ; Hogan agus Whelan JJ easaontach) go bhfuil éifeachtaí normatacha/dlíthiúla ag na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta a vótáil an Chomhairle Bhreithiúnach, ina bhfuil na breithiúna uile atá ina suí, ar 6 Márta 2021. Ciallaíonn sé sin go bhfuil na treoirlínte ceangailteach ó thaobh dlí de. Sainmhíníonn triúr ball den chúirt (Charleton, Collins agus Murray JJ) an caighdeán mar sin: níor cheart imeacht ó na treoirlínte ach amháin i gcás nach bhfuil aon chomhréir réasúnach idir na treoirlínte agus an dámhachtain ar cheart a dhéanamh murach sin.
2. I bhfianaise an chinnidh sin, tromlach na Cúirte (Hogan, Whelan, Faherty agus Haughton JJ; Charleton, Murray agus Collins JJ easaontach)

a chinneadh go bhfuil alt 7(2)(g) den Acht um Chomhairle na mBreithiúna, 2019 míbhunreachtúil, san fhoirm ina bhfuil sé faoi láthair, mar alt atá contrártha do neamhspleáchas na mbreithiúna mar a ráthaítear le hAirteagal 35.2 den Bhunreacht.

3. Measann tromlach na Cúirte (Charleton, Hogan, Murray, Collins, Whelan agus Faherty JJ; Haughton J easaontach) a mheas gur dhaingnigh an tOireachtas na treoirlínte go neamhspleách ina dhiaidh sin agus gur tugadh éifeacht dhlíthiúil dóibh trí achtú an Achta um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha 2021, a tháinig i bhfeidhm ar 24 Aibreán 2021. Dá bhrí sin, tá na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta a rith an Chomhairle Bhreithiúnach ar 6 Márta 2021 i bhfeidhm mar ábhar dlí agus dá bhrí sin tugadh éifeacht dhlíthiúil dóibh.
4. Measann Hogan, Whelan agus Faherty JJ nach bhfuil forálacha idirthréimhseacha Acht 2021 míbhunreachtúil agus nach raibh aon mhaoín dhílsithe ná cearta pearsanta san achomharcóir chun a cas a bhreithniú ag an mBord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta, nó ag cúirt, faoi aon treoirlínte níos luaithe ná iad siúd a rith an Chomhairle Bhreithiúnach an 6 Márta 2021 mar a dheimhnítear le forálacha Acht 2021.

I bhfianaise chastacht na saincheisteanna a dtugtar aghaidh orthu sna breithiúnais a thug cúigear comhaltaí den Chúirt, is iomchuí, dá bhrí sin, na horduithe a bheartaíonn an Chúirt a dhéanamh de déanfaidh an Chúirt an méid seo a leanas:

1. Dearbhú go bhfuil alt 7(2)(g) den Acht um Chomhairle na mBreithiúna, 2019 míbhunreachtúil ina fhoirm reatha;
2. Dearbhú gur tugadh feidhm dlí do na treoirlínte maidir le díobháil phearsanta a ghlac an Chomhairle Bhreithiúnach ar 6 Márta 2021 de bhua alt 30 den Acht um Shaoire Teaghlaigh agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2021 agus go bhfuil siad i bhfeidhm dá réir sin;
3. Dearbhú gur ghníomhaigh an Bord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta, dá réir sin, i gceart agus de réir an dlí agus na treoirlínte maidir le díobhálacha pearsanta á gcur i bhfeidhm ar iarratas an achomharcóra go ndéanfaí measúnú uirthi maidir lena pian agus lena fulaingt i mí na Bealtaine 2021;
4. Ordú, seachas an dearbhú míbhunreachtúlachta i leith alt 7(2)(g) d'Acht 2019 agus an t-ordú le haghaidh costas.

Tá an t-achomharc i gcoinne ordú na hArd-Chúirte le díbhe; agus go dtoimhdeach, i bhfianaise na n-orduithe sin ón gCúirt, ordú go mbronnfaí costais ar an achomharcóir i gcoinne na hÉireann agus an Ard-Aighne, agus go gcloífidh an Bord Measúnaithe Díobhálacha Pearsanta lena chostais féin.

Angela Kerins v. Dáil Éireann & eile

Ar achomharc ó: [2022] IEHC 489

Breithiúnas a tugadh ar 18 Meitheamh 2024
[2024] IESC 24

Dhiúltaigh an Chúirt Uachtarach d'achomharc an achomharcóra, agus chinn sí, cé go bhféadfadh an Chúirt, in imthosca teoranta áirithe, grinnscrúdú a dhéanamh ar chainteanna coiste Dála chun dlínse a fhionnadh, nach leanann sí go bhféadfaí na ráitis sin a úsáid chun éileamh a dhéanamh ar dhamáistí a eascraíonn as díobháil do chlú duine, toisc go sáródh sé sin na díolúintí agus na pribhléidí dá bhforáiltear in Airteagal 15 den Bhunreacht. Dá réir sin, níorbh fhéidir fionnachtain a ordú mar thaca le héileamh den sórt sin.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., Dunne, Charleton, O'Malley, Hogan, Murray agus Edwards JJ.

Breithiúnais

O'Donnell C.J., (a raibh Dunne, Charleton, O'Malley, Hogan, Murray and Edwards JJ. ag aontú); Hogan J.; Murray J. (lena raibh O'Donnell C.J., Dunne, O'Malley, Hogan and Edwards JJ. ag aontú).

Cúlra an Achomhairc

Bhain an tsaincheist san achomharc seo le hiarratas ar fhollasú, ach le cinneadh na saincheiste sin ceanglaíodh ar an gCúirt aghaidh a thabhairt ar shaincheist bhunúsach den dlí bunreachtúil: an bhféadfaí an t-éileamh ar dhamáistí sa chás seo a choimeád i bhfianaise na bpribhléidí agus na ndíolúintí a ráthaítear do chomhaltaí an Oireachtais faoi Airteagal 15 den Bhunreacht?

Bhí an t-achomharcóir ina Phríomhfheidhmeannach ar an Rehab Group ('Rehab'). Tugadh cuireadh di láithriú os comhair Choiste um Chuntais Phoiblí Dháil Éireann ar 27 Feabhra 2014 chun aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna áirithe a leagtar amach i litir chuiridh ar 18 Feabhra. Fuair Rehab maoiniú poiblí mar thoradh ar phróiseas tairisceana iomaíoch chun seirbhísí áirithe a sholáthar, ach ní raibh sé ina eintiteas stáit, ní raibh sé faoi réir iniúchta ag an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste, agus bhí an t-achomharcóir ina fhostaí san earnáil phríobháideach agus ní ina sheirbhíseach poiblí. Lean an cruinniú ar 27 Feabhra 2014 ar aghaidh ar feadh seacht n-uaire an chloig, craoladh é agus tuairiscíodh go forleathan é. Bhí roinnt ball den PAC thar a bheith cáinteach ar an

achomharcóir, a raibh an taithí ag cur isteach air agus a ligeadh isteach san ospidéal ina dhiaidh sin.

Tionóladh an dara cruinniú ar 10 Aibreán 2014. Níor fhreastail an t-achomharcóir mar gheall ar a breoiteacht, ach d'fhreastail Cathaoirleach Rehab, triúr comhaltaí de bhord Rehab, agus feidhmeannach Rehab air. Arís, bhí baill an PAC thar a bheith cáinteach ar an achomharcóir. Ina dhiaidh sin, d'iarr PAC cumhachtaí inordaitheachta chun iallach a chur ar an achomharcóir freastal. Ar 16 Iúil 2014, áfach, chinn an Coiste um Nósanna Imeachta agus Pribhléidí go raibh PAC ag gníomhú *ultra vires* a chumhachtaí chun an t-imscrúdú atá i gceist a dhéanamh.

Ansin chuir an t-achomharcóir tús le himeachtaí athbhreithnithe bhreithiúnaigh ag lorg dearbhú neamhbhailíochta, urghairí ag srianadh tuilleadh imscrúduithe nó éisteachtaí, agus damáistí as díobháil phearsanta agus díobháil dá clú. D'iarr an t-achomharcóir fionnachtain, a dheonaigh an Ard-Chúirt go páirteach ach chuir an Chúirt Achomhairc an cinneadh sin ar ceal, ós rud é gur moladh éisteacht mhodúlach san Ard-Chúirt, gur cheart saincheist na neamhdhleathachta agus na neamhbhailíochta a chinneadh sula mbreithneofaí aon cheist maidir le fionnachtain.

Dhiúltaigh Cúirt Roinne den Ard-Chúirt d'éileamh an achomharcóra, ach chinn an Chúirt sin in dhá bhreithiúnas ghaolmhara (dá ngairtear *Kerins 1* agus *2* – [2019] IESC 11 agus [2019] IESC 42) go bhféadfaí an PAC a chur freagrach as gníomhartha a chomhaltaí agus go bhféadfaí Dáil Éireann a ionadú mar chosantóir. Rinne an Chúirt sin dearbhú, agus éisteacht á seoladh aici ar bhealach a bhí go mór lasmuigh de na téarmaí tagartha agus de théarmaí chuireadh ar 18 Feabhra 2014, gur ghníomhaigh PAC go neamhdhleathach. Mheas an Chúirt go bhféadfaí aird a thabhairt ar an méid a dúirt comhaltaí PAC chun a iompar a chinneadh agus, go háirithe, an raibh sé ag gníomhú de bhreis ar a dhlínse, ach thug sí faoi deara freisin na saincheisteanna an-suntasach a thiocfadh chun cinn dá saothrófaí aon éileamh ar dhamáistí.

Rinne an t-achomharcóir a hiarratas ar fhollasú a athghníomhachtú ansin, rud a dhiúltaigh an Ard-Chúirt, áfach, a chinn gur iarr *gravamen* an éilimh ar dhamáistí breithiúnas ar an óráid agus ar an díospóireacht ag comhaltaí den Oireachtas agus gur cuireadh cosc ar a leithéid le hAirteagal 15 den Bhunreacht, agus dá réir sin, nach bhféadfaí follasú a ordú mar thaca le héileamh den sórt sin. Dheonaigh

an Chúirt seo cead chun achomharc a dhéanamh i gcoinne an chinnidh sin.

Cúiseanna leis na Breithiúnais

Dhiúltaigh O'Donnell C.J. don achomharc. Níor lean sé ón bhfíric go ndearna an Chúirt Uachtarach dearbhú teoranta maidir le dlínse, go leanfadh damáistí. Bhain an t-éileamh ar dhamáistí go soiléir leis an méid a dúirt comhaltaí an PAC. Bhain an t-éileamh sin ar dhamáistí ní leis an bhfíoras gur sháraigh an t-imscrúdú dlínse PAC, ach leis an méid a dúradh faoin achomharcóir an tráth sin. Ní raibh sé ceadaithe ach focail agus ráitis chomhaltaí an PAC a athshainiú mar a iompar agus a ghníomhartha a bhféadfaí an Dáil a agairt ina leith agus mar leigheas ar dhamáistí a fuarthas. Bheadh sé sin ar neamhréir le loighic agus réasúnaíocht na gcinntí in Kerins Uimh. 1, agus le cás coimhdeachta *O'Brien v. Cléireach na Dála* [2019] IESC 12, [2020] 1 I.R. agus dá ndéanfaí amhlaidh chuirfí deireadh go héifeachtach le pribhléid chomhaltaí an Oireachtais i leith chainteanna a dhéantar agus a ráthaítear le hAirteagal 15. [40-43]

D'aontaigh Hogan J. go hiomlán leis an anailís a rinne Murray J. ar Airteagal 15 agus leis na saincheistean a d'eascair as sin sa chás seo. D'aontaigh Hogan J. freisin le breithiúnas an Phríomh-Bhreithimh gur cheart an breithiúnas a dhíbhe toisc go mbaineann an iarraidh ar fhollasú le doiciméid a dhéileálann le cainteanna le Tithe an Oireachtais, atá faoi phribhléid iomlán. Chinn Hogan J. cé nach mbaineann an díolúine bhunreachtúil le gníomhartha neamhdhleathacha a rinne coiste Oireachtais, a mhéid a bhaineann siad le hóráid agus caint na gcomhaltaí, go bhfuil na pribhléid atá in Airteagal 15.12 agus in Airteagal 15.13 dosháraithe agus doroinnte, ach amháin in imthosca fioreisceachtúla choinníoll stíle *Callely v. Moylan*.

Chinn Hogan J. gur modh é an t-éileamh ar dhamáistí sa chás seo chun comhaltaí de Dháil Éireann a dhéanamh freagrach go hindíreach as ráitis an PAC, rud atá coiscithe ag prionsabal neamh-inúsáidteachta na hóráide sin agus atá faoi urchosc soiléir ag Airteagal 15.13. Dá réir sin, dhearbhaigh Hogan J. go bhféachann an t-éileamh ar dhamáistí ó chainteanna PAC leis an méid atá faoi urchosc le hAirteagal 15.13 a dhéanamh agus dá bhrí sin go mbeadh teip i ndán dó. Dúirt Hogan J. go mbeadh sé míchuí fionnachtain a dheonú i gcás nach bhfuil aon ionchas réasúnta ann go n-éireoidh leis na himeachtaí a thuilleadh.

Chinn Hogan J., áfach, go bhfuil dualgas ginearálta ar Dháil Éireann a chinntiú go seasfar le cearta bunreachtúla Ms Kerins, lena n-áirítear a ceart

bunreachtúil chun dea-ainm agus duine (Airteagal 40.3.2°), agus go seasfar leo, agus in imthosca nach féidir leis na Cúirteanna leigheas a chur ar fáil mar gheall ar oibriú Airteagal 15.13 den Bhunreacht, gur faoin Oireachtas amháin atá sé a cearta a chosaint agus a chinneadh ar chomhlíon sí an oibleagáid sin go leordhóthanach.

Cinneann Murray J., le comhthoiliú, (i) go gcoiscítear le prionsabal na neamh-oiriúnachta maidir le caint pharlaiminteach a léirítear in Airteagail 15.12 agus 15.13 den Bhunreacht aon smachtbhanna nó dliteanas a fhorchur ar chomhalta de cheachtar Teach den Oireachtas i leith ráiteas arna dhéanamh sna Tithe sin. (ii) Thairis sin, tá prionsabal ann nár cheart 'go hindíreach' ná 'go comhthaobhach' a thabhairt do chomhaltaí na dTithe as a ráitis os comhair ceachtar Teach. Ciallaíonn sé sin nach féidir le Cúirt cead a thabhairt caint (nó nithe a bhfuil dlúthbhaint leordhóthanach acu le ráitis den sórt sin) a dhéanamh 'a bheith faoi dhlíthíocht' agus nár cheart do Chúirt tabhairt faoi mheasúnú a dhéanamh ar chainteanna a dhéantar sa Teach, agus/nó athbhreithniú a dhéanamh ar thon nó ar mhodh ceistithe duine ag comhalta de choiste parlaiminteach. (iii) Ní gá go sáraítear an prionsabal sin nuair a thugann Cúirt aird ar ráiteas arna dhéanamh ag comhalta de cheachtar Teach chuig coiste de cheachtar Teach (nó chuig an dá Theach) le linn di gníomhartha an Choiste a thréithriú chun dlíthiúlacht a imeachtaí a chinneadh. (iv) Dá réir sin, tá an coinníoll sin roimhe seo teoranta, de réir an mhínithe, d'imthosca inarb é an cuspóir, dá n-iarrtar an chaint a úsáid, a cheadú don Chúirt caingne comhchoitinne a mheasúnú. Ní bheidh feidhm aige i gcás ina bhfuil comhaltaí an Choiste ina bpáirtithe sna himeachtaí, nó i gcás inarb é an príomhchuspóir athbhreithniú a dhéanamh ar an ton ceistithe nó ar an modh ceistithe nó i gcás inarb í an óráid pharlaiminteach ábhar na n-imeachtaí go substaintiúil. (v) Agus cinneadh á dhéanamh maidir leis an gculpóir ceannasach dá bhfuiltear ag iarraidh caint pharlaiminteach a úsáid agus an bhfuil an chaint ina hábhar do na himeachtaí i ndáiríre, ní mór don Chúirt prionsabal srianta a chur i bhfeidhm agus ba cheart di measúnú a dhéanamh ar úsáid bheartaithe an ráitis ar leibhéal ginearálta ag iarraidh, sa chiall fhoriomlán, cad iad na conclúidí atá an dlíthí ag iarraidh a iarraidh ar an gCúirt tarraingt as an gcaint. Mura rud é laistigh den staid a shainaithnítear in (iii) thuas, más rud é go bhféadfadh sé gurb ionann na conclúidí sin agus forchur na hoiriúnachta díri nó indíri a thuigtear ar an gcaoi sin, níor cheart don Chúirt aird a thabhairt ar fhianaise ar an gcaint. [40]

Agus na conclúidí roimhe seo á gcur i bhfeidhm ar an achomharc seo, cinneann Murray J. go *bhféachann* an t-iarratasóir leis na comhaltaí atá i gceist a chur ar fáil go comhthaobhach nó go hindíreach chun na ráitis a dhéanamh, agus nach é an cuspóir atá aici go bunúsach é sin a dhéanamh ná a fháil amach cad a bhí á dhéanamh ag an gcoiste, ach cad a bhí á rá ag na baill aonair. Mar thoradh air sin, b'fhéidir nach n-eiseoidh fionnachtana riamh chun tacú le héileamh den sórt sin. **[41]**

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mbreithiúnais O'Donnell C.J., Hogan agus Murray JJ. faoi seach.

Urban and Rural Recycling Limited agus RSA Insurance Ireland DAC v. Zurich Insurance PLC

Ar achomharc ó: [2023] IECA 11

Breithiúnas a tugadh ar 10 Deireadh Fómhair 2024 [2024] IESC 43

Ceannlíne

Ceadaíonn an Chúirt Uachtarach an t-achomharc lena réitítear trí shaincheist dlí a shainaithin an Chúirt mar shaincheisteanna a d'eascair as an gCás Speisialta i bhfabhar RSA Insurance Ireland DAC.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., O'Malley, Woulfe, Hogan, Murray JJ.

Breithiúnas

Murray J. (lena raibh O'Donnell C.J., O'Malley, Woulfe and Hogan JJ. ag aontú).

Cúlra an Achomhairc

D'eascair na saincheisteanna dlí a cuireadh i láthair sa chás seo as caingean le haghaidh damáistí i leith díobhálacha pearsanta a thionscain duine dá fhostaithe ('an tUasal Moore') i gcoinne an chéad ghearánaí ('URRL'). D'fhulaing an tUasal Moore gortuithe nuair a stopadh trucail faoi úinéireacht URRL ar thaobh bóthair phoiblí agus nuair a bhí ardaitheoir á oibriú aige chun ábhar bosca bruscair a thaisceadh isteach sa trucail. Nuair a bhí an bosca bruscair in aice lena seasamh folamh thit sé, buailte an tUasal Moore ar an ceann agus go mór díobháil dó.

Chuir an tUasal Moore tús le himeachtaí i gcoinne URRL le haghaidh damáistí, ag éileamh gur faillí, sárú conartha, sárú dualgais agus sárú ar dhualgas reachtúil URRL ba chúis leis na gortuithe a d'fhulaing sé. Tá polasaithe árachais ag URRL le Zurich (a bhfuil polasaí mótarárachais frithgheallta aige don chuideachta) agus le RSA (a bhfuil polasaí dliteanais fostóra frithgheallta aige). Níor ghlac RSA ná Zurich leis gur tháinig éileamh URRL faoina n-árachais faoi seach. Mar gheall ar théarmaí pholasaithe an RSA agus Zurich, a raibh feidhm ag a gceist ag brath ar cibé an raibh dliteanas URRL i leith an Uasail Moore (más ann dó) faoi réir na hoibleagáide árachais éigeantaigh dá bhforáiltear le halt 56 den Acht um Thrácht ar Bhóithre 1961, arna leasú. Má bhí aon dliteanas den sórt sin laistigh d'fhorálacha alt 56 gabhadh é leis an bpolasaí a bhí frithgheallta ag Zurich. Mura bhfuil, tháinig sé faoi bheartas RSA. Chuir na páirtithe na

saincheisteanna sin i láthair trí Chás Speisialta. Réitigh an Ard-Chúirt na ceisteanna i bhfabhar an RSA, agus réitigh an Chúirt Achomhairc iad i bhfabhar Zurich.

Dá bhrí sin, ba í an cheist lárnach os comhair na Cúirte seo an gceanglaítear le halt 56 den Acht um Thrácht ar Bhóithre 1961, arna leasú ('the RTA'), go gcumhdófar leis an gcumhdach árachais feithicle a shainordaítear leis an bhforáil sin dliteanas (más ann) URRL ar an Uasal Moore a eascraíonn as na himthosca sin. Bhí an dara saincheist, agus saincheist choimhdeach, ag eascairt as cibé an raibh an tUasal Moore i gceannas ar an bhfeithicil chun críocha tiomána a d'eascair freisin as forálacha bheartas Zurich.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Cé go n-ardaíonn na páirtithe líon mór ceisteanna in aighneachtaí agus trí pháipéar saincheiste, aithníonn Murray J. trí shaincheist riachtanacha dlí a eascraíonn as an gCás Speisialta. Is iad sin (a) an dtagann dliteanas i leith 'úsáideoir' mótarfeithicle mar a úsáidtear an téarma sin in alt 56(1) faoin bhforáil sin, (b) an bhféadfadh comhlacht corpraithe a bheith ina 'úsáideoir' den sórt sin; agus (c) an bhféadfadh fostóir, trí ghníomhaíochtaí a fhostaí a dhéantar i gcúrsa ghnó an fhostóra, a bheith ina úsáideoir.

Réitíonn Murray J. na saincheisteanna sin a dhearbhaíonn nach gciallaíonn duine is úsáideoir mótarfeithicle, ann féin, go bhfuil dliteanas ina leith a eascraíonn as úsáid na feithicle ag úsáideoir eile lasmuigh de raon feidhme na hoibleagáide árachais dá bhforáiltear in alt 56 den RTA. Measann sé nach bhfuil URRL mar chomhlacht corpraithe, ar an gcúis sin amháin, in ann a bheith ina úsáideoir ar fheithicil den sórt sin. Measann sé freisin gur féidir le fostóir feithicil a úsáid trí ghníomhartha a fhostaí. Ar an mbonn sin tagann sé ar an gconclúid gur úsáideoir na feithicle é URRL ag an am ar fhulaing an tUasal Moore na gortuithe a mhéid a bhí an fheithicil á húsáid thar a cheann agus ar a ghnó ag a fhostaithe, mar is léir gur tharla an timpiste le linn na húsáide sin.

Maidir leis an tsaincheist ar leith a eascraíonn as clásal amháin i mbeartas Zurich, measann Murray J. gur fhan an tUasal Moore i gceannas ar an bhfeithicil chun críocha tiomána ag an am a tharla an timpiste ar dhá chúis: (1) bhí sé i gceannas agus é ag tiomáint agus níl aon fhianaise ann gur scar sé leis an rialú sin d'aon duine eile, agus (2) d'fhan sé i ndlúthghaireacht

don fheithicil a bheith – mar a d'aontaigh gach duine – ina húsáideoir di.

Tar éis dó na ceisteanna dlíthiúla sin a fhreagairt i bhfabhar RSA agus i gcoinne Zurich, tugann Murray J. faoi deara nach féidir leis an gCúirt, agus cinneadh á dhéanamh aici ar Chás Speisialta, saincheisteanna fíorais atá faoi dhíospóid a réiteach agus, dá bhrí sin, sa chás dliteanais seo, agus dá réir sin tagann sí ar an gconclúid gur faoi na páirtithe atá sé anois cur i bhfeidhm na gcinntí dlí sin sna himeachtaí seo a chur ar atráth de réir mar is cuí leo.

Le linn a bhreithiúnais, tarraingíonn Murray J. aird ar an bhfóras, mura gcuireann alt 56 dlí an AE i bhfeidhm i gceart i réimse an mhótararachais éigeantaigh agus mura féidir an roinn a fhorléiriú chun í a ailíniú leis na hoibleagáidí sin, go bhféadfadh sé gurb é an éifeacht a bheadh ann an cáiníocóir a nochtadh don chostas a bhaineann le híospartach tionóisce a chúiteamh in imthosca ina raibh sé beartaithe an costas sin a bheith ina oibleagáid ar mhótararachóir, agus go bhféadfaí a rá go bhfuil sé i gceart. Molann sé go bhféadfadh na deacrachtaí maidir le cur chun feidhme dá dtagraíonn

sé ina bhreithiúnas, agus go deimhin an iliomad saincheisteanna a tháinig chun cinn le tríocha bliain anuas maidir le comhlíontacht an Stáit lena oibleagáidí AE i réimse an mhótararachais éigeantaigh, teacht chun cinn – go páirteach ar a laghad – toisc gur bhraith an Stát ar na hoibleagáidí sin a chomhlíonadh go hairbheartaithe ar fhorálacha reachtúla nach raibh dlí an Aontais i gceist leo nuair a achtaíodh iad. D'fhéadfaí a mheas freisin go méadaíonn athruithe ilroinnte leanúnacha ar na forálacha sin an riosca go mbeidh neamhchomhlíonadh breise ann, agus go bhfuil ollchóiriú reachtach iomlán agus comhleanúnach ar an oibleagáid maidir le mótararachas éigeantach thar téarma le fada. Mura dtarlaíonn agus go dtí go dtarlaíonn sé sin, a deir sé, beidh an cáiníocóir fós neamhchosanta ar an mbaol go bhfaighfear amach nár comhlíonadh oibleagáidí an Stáit faoi dhlí an Aontais, agus ar nochtadh iomlán ineachanta d'éilimh ar dhamáistí a eascraíonn as caillteanais ar cheart dóibh siúd a bhfuil polasaithe frithgheallta acu maidir le mótararachas nó árachas eile a íoc.

Na Daoine (ar agra an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí) v. Mark Crawford

Ar achomharc ó: [2023] IECA 87

Breithiúnas a tugadh ar 14 Deireadh Fómhair 2024 [2024] IESC 44

Ceannlíne

Chinn an Chúirt Uachtarach, i gcás ina n-ardaíonn cúisí cosaint féinchosanta mar fhreagairt ar chúiseamh dúnmharaithe, go bhfuil an dlí is infheidhme leagtha amach i bhforálacha alt 18 den Acht um Chionta Neamh-Mharfacha, 1997 ('Acht 1997'). Rinneadh achomharc chiontú an Uasail Crawford a dhíbhe ar an mbonn gur chinn an giúiré ag an triail cheana féin nach raibh creideamh macánta ag an achomharcóir go raibh air an leibhéal fornirt a d'úsáid sé i ndáiríre a úsáid.

Comhdhéanamh na Cúirte

Charleton, O'Malley, Hogan, Murray, Donnelly JJ.

Breithiúnais

Donnelly J. (lena raibh Charleton, O'Malley, Murray, Hogan, JJ. ag aontú); Hogan J. Aontaitheach (lena raibh Charleton, O'Malley, Murray, Donnelly, JJ. ag aontú).

Cúlra an Achomhairc

Baineann an tsaincheist lárnach san achomharc seo le cé acu atá nó nach bhfuil foinse na cosanta féinchosanta ar chúiseamh dúnmharaithe leagtha amach i gcás *Na Daoine (AG) v Dwyer* [1972] IR 416 ("*Dwyer*") nó le forálacha alt 18 d'Acht 1997.

Ar 10 Meán Fómhair 2020, ciontaíodh Mark Crawford ('an t-achomharcóir') i ndúnmharú Patrick O'Connor. Bhraith an t-achomharcóir go raibh *airithe* aige bhagairt ionsaithe ón duine éagtha, rud a d'áitigh sé a d'fhág go ndearna sé an tUasal O'Connor a stabáil sé huaire. Níor léirigh dearcadh suibíachtúil an achomharcóra na himthosca mar a bhí, i gcás nach raibh aon ionsaí iarbhrí ar tí tarlú.

Ag an triail, d'ardaigh an t-achomharcóir an chosaint ar fhéinchosaint agus d'iarr sé rialú ó bhreitheamh na trialach ar ghnéithe oibiachtúla/suibíachtúla na cosanta sin. Rialaigh breitheamh na trialach gur fhan an dlí maidir le féinchosaint mar atá leagtha amach in *Dwyer* agus chuir sí in iúl go gcuirfeadh sí sin i leith an ghiúiré dá réir. Áiríodh sa chúiseamh treoir maidir le cosaint pháirteach ar chúiseamh dúnmharaithe a

laghdódh an cion go ceann dúnorgain más rud é, tar éis dó a fháil amach nach raibh an fórsa a úsáideadh réasúnach, gur chinn an giúiré nach raibh an fórsa a d'úsáid an t-achomharcóir níos mó fórsa ná mar a chreid sé go hionraic go raibh gá leis.

D'áitigh an t-achomharcóir go raibh an cúiseamh a thug breitheamh na trialach mícheart trí mheasúnú iomlán oibiachtúil a dhéanamh ar an méid fornirt a úsáideadh. Ina ionad sin, áitíodh gur cheart go léireodh cosaint féinchosanta ar chúiseamh dúnmharaithe an tógáil mar a leagtar amach in Acht 1997. Ba é cás an achomharcóra dá bhfágfaí cúiseamh a léiríonn coincheap reachtúil na féinchosanta faoin ngiúiré, go mbeadh sé éigiontaithe go hiomlán.

Ina dhiaidh sin, d'éist an Chúirt Achomhairc le hachomharc an Uasail Crawford i gcoinne a chiontaithe. Ar 31 Márta 2023, dhíbh an Chúirt Achomhairc (Birmingham P., Edwards agus Kennedy JJ.) forais achomhairc an Uasail Crawford araon.

Dheonaigh an Chúirt seo cead achomhairc trí Chinneadh 26 Iúil 2023 ([2023] IESCDT 102) i ndáil le cineál agus méid na cosanta ar fhéinchosaint nuair a ardaítear í mar fhreagra ar chúiseamh dúnmharaithe.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Le linn a breithiúnais ina leagtar amach an tástáil chúí chun féinchosaint a chosaint, déanann Donnelly J. breithniú ar stair na gcionta dúnbhásaithe agus na féinchosanta, agus ar an gcaoi a n-idirghníomhaíonn seasamh an dlí choitinn maidir le féinchosaint i ndáil le cionta marfacha, a leagtar amach in *Dwyer*, leis an gcosaint reachtúil atá in Acht 1997.

Tugann an Chúirt dá haire an difríocht idir cineál oibiachtúil/suibíachtúil na cosanta dá bhforáiltear leis an dlí coiteann agus le reacht. Leagtar amach i gcomhsheasamh an dlí choitinn, chun leas a bhaint as cosaint pháirteach na féinchosanta, nach mór don fhórsa a úsáideann an cúisí a bheith réasúnta go hoibiachtúil sna himthosca *mar a bhí siad* agus ní mar a *airigh* an t-achomharcóir iad. Os a choinne sin, foráiltear le halt 18(5) d'Acht 1997 go ndéanfar réasúntacht úsáid fornirt 'a chinneadh de réir na n-imthosca mar a chreideann an duine a úsáideann an forneart iad a bheith.' Tugann Donnelly J. sampla d'aimhrialtacht a thiocfadh chun cinn i ndlí na féinchosanta dá mbeadh tástálacha ar leithligh ann ag

brath ar cé acu atá nó nach bhfuil an díobháil a rinne gníomh féinchosanta líomhnaithe an chúisí marfach nó neamh-mharfach. [59, 64]

Measann Donnelly J. go bhfuil an chosaint ar úsáid dhleathach fornirt a leagtar amach in alt 18 d'Acht 1997 'suibiachtúil go páirteach agus go páirteach oibiachtúil'. [67] Tá sé ar fáil mar chosaint iomlán i gcás go bhfuil creideamh macánta ag duine gur gá forneart a úsáid mar gheall ar na himthosca agus go n-úsáideann sé cibé forneart atá réasúnach go hoibiachtúil agus go suibiachtúil sna himthosca gur chreid an cúisí go raibh siad. D'fhéadfadh an creideamh a bheith ar siúl go míréasúnta ach caithfidh sé a bheith ina chreideamh macánta. Le linn measúnú a dhéanamh i dtaobh an raibh creideamh den sórt sin ag an gcúisí, ní mór don chúirt nó don ghiúiré aird a thabhairt ar cibé an bhfuil forais réasúnacha ann nó nach bhfuil leis an gcreideamh sin i dteannta aon nithe iomchuí eile, ach is í an tsaincheist fós an raibh an creideamh sin ag an gcúisí i ndáiríre. Ní fhéadfaidh cúisí forneart foircneach nó díréireach a úsáid toisc nach bhfuil ann ach forneart atá réasúnach go hoibiachtúil sna himthosca a mheasann an cúisí a bheith dleathach.

Measann an Chúirt gur gá marú neamhdhleathach a bheith i gceist le cion dúnbhásaithe, bíodh sé ina dhúnmharú nó ina dhúnorgain. Is é a shuíomh go bhfuil marú neamhdhleathach an ghné is bunúsaí de gach dúnbhású agus maidir le dúnmharú, i gcás ina bhfuil gá le hintinn shonrach, tá ionsaí lárnach san anailís sin. [88] Dá bhrí sin, ní féidir cion an dúnbhásaithe a dhéanamh i gcás nach bhfuil aon mharú neamhdhleathach den sórt sin ann de bhua pléadail rathúil féinchosanta. Foráiltear le forálacha alt 18 d'Acht 1997 d'fhéinchosaint i leith ionsaithe agus, dá réir sin, foráiltear freisin don chosaint maidir le cionta dúnbhásaithe.

Measann an Chúirt freisin nach bhfuil díothú chosaint an dlí choitinn maidir le húsáid dhleathach fornirt ag alt 22 d'Acht 1997 teoranta do chionta laistigh den Acht nó do chionta neamh-mharfacha ar bhonn níos ginearálta.

Tugann Donnelly J. dá aire an nasc soiléir idir cionta dúnbhásaithe agus na cionta a leagtar amach in Acht 1997. Dá bhrí sin, cuireadh deireadh le cosaint an dlí choitinn maidir le féinchosaint fiú i gcás cionta marfacha le hAcht 1997. [111]

Measann Donnelly J., ar bhonn na bhforálacha maidir le húsáid dhleathach fornirt in alt 18(1), go gcaithfidh an t-achomharcóir mainneachtain ina achomharc.

Tugann an Chúirt faoi deara gur dhiúltaigh giúiré don argóint gur chreid an t-achomharcóir go hionraic go raibh gá leis an bhfórsa a úsáideadh sna himthosca mar a mheas sé iad, agus dá bhrí sin nár shásaigh an t-achomharcóir an ghné ríthábhachtach seo den fhéinchosaint. [137]

Aontaíonn Hogan J le breithiúnas Donnelly J agus dhéanfaidh sé an t-achomharc a dhíbhe dá réir sin. Ina bhreithiúnas, chinn Hogan J go bhfuil éifeacht alt 18 den Acht um Chionta Neamh-Mharfacha in aghaidh an Duine 1997 le cur in ionad rialacha an dlí choitinn maidir le féinchosaint i gcásanna dúnbhásaithe. [2, 18, 22]

Chinn Hogan J, d'ainneoin na tagartha i nGearrtheideal an Achta do chionta 'neamh-mharfacha'

Leagtar amach in alt 18 d'Acht 1997 cosaint i dtéarmaí ginearálta a bhfuil feidhm aige gan idirdhealú maidir le gach cion, idir chionta marfacha agus neamh-mharfacha araon. [3, 13, 20]

Chinn Hogan J. go gcaomhnaítear leis an léirmhíniú sin ar alt 18 aontacht na gcosaintí atá ar fáil sa dlí coiriúil toisc go bhfuil sé ag teacht leis an bprionsabal ginearálta nár cheart raon feidhme na gcosaintí ginearálta a bheith ag brath ar chineál an chiona shonraigh agus go n-áirítear leis nach mbeidh infheidhmeacht na féinchosanta ag brath ar thosca a d'fhéadfadh a bheith ina dtosca dothuigthe nó ina dtimpistí. [27]

Ina theannta sin, measann Hogan J. go bhfuil comhleanúnachas inmheánach ag baint leis an léirmhíniú sin ar alt 18 agus go seachnaítear leis an acmhainneacht aimhrialtachta agus mearbhaill a eascraíonn as cur i bhfeidhm rialacha éagsúla a bhaineann le féinchosaint ag brath ar cé acu atá an cion atá i gceist marfach nó neamh-mharfach. [7, 8, 27]

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mbreithiúnas Donnelly agus Hogan JJ faoi seach.

WC v. An Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí

Ar achomharc ó: [2023] IECA 179

Breithiúnas a tugadh ar 24 Deireadh Fómhair 2024 [2024] IESC 48

Ceannlíne

Déanann an Chúirt Uachtarach an t-achomharc i gcoinne an diúltaithe athbhreithniú breithiúnach a dheonú a dhíbhe agus leagann sí amach sraith prionsabal a bhaineann le nochtheadh i gcásanna coiriúla. Cuireann na prionsabail sin béim bhunúsach ar iargúlacht agus ar dhualgas breithimh trialach a thuiscint nach gcuirfear isteach gan ghá ar íospartach líomhnaithe an fhoréigin ghnéasaigh maidir lena saol príobháideach. Chomh maith le haghaidh a thabhairt ar an tsaincheist shonrach sin a ardaíodh, is gá go dtugtar aghaidh sa bhreithiúnas seo ar ábharthacht, ar aon chearta frithchúitimh atá ag duine atá ag gearán faoi choir, agus ar na teorainneacha ar chroscheistiú. Is sna cásanna is soiléire amháin a bheadh sé iomchuí athbhreithniú breithiúnach a lorg chun triail ar na tuillteanais a thoirmeasc mar gheall ar éagóir líomhnaithe. Mar thoradh air sin, ba cheart an t-achomharc a dhíbhe, agus ordú na Cúirte Achomhairc a dhaingniú.

Comhdhéanamh na Cúirte

Dunne, Charleton, O'Malley, Collins, Donnelly JJ.

Breithiúnas

Charleton J (an Chúirt ag aontú).

Cúlra an Achomhairc

Cuimsíonn na cionta is ábhar don ionchúiseamh seo ocht gcúiseamh d'ionsaí míghéanasach contrártha d'alt 6 d'Acht Leasuithe an Dlí Choiriúla, 1935 agus deich gcúiseamh d'ionsaí míghéanasach contrártha d'alt 10 den Acht um an Dlí Coiriúil (Banéigean), 1981. Dearbhaítear gur tharla mí-úsáid an chúisí nuair a bhí an t-íospartach líomhnaithe idir 4 agus 14 bliana d'aois, agus nuair a bhí an cúisí idir 20 agus 29 mbliana d'aois. Baineann na líomhaintí le ham idir, is cosúil, 1975 agus 1984, thart ar 49 bliain ó shin go 40 bliain ó shin. I mí an Mheithimh 2016, thug an gearánach tuairisc oifigiúil do na Gardaí gur bhain an cúisí mí-úsáid ghnéasach aisti nuair a bhí sí ina leanbh. I mí Eanáir 2017, d'fhreastail an cúisí go deonach ar stáisiún Garda chun páirt a ghlacadh in agallamh le rabhadh. Shéan sé na líomhaintí go léir.

Mar chuid den phróiseas nochta, tugadh ráiteas folaithe ar na cúisimh don chúisí. Nuair a d'iarr an chosaint ráiteas neamhfholaithe, agus nuair a tugadh é, luaigh sé teagmhais eile a dúirt an gearánach go raibh sí faoi réir, lena n-áirítear, ceann inar bhain uncail mí-úsáid aisti agus inar ionchúisíodh agus inar ciontaíodh é, agus ócáidí eile le linn a saoil, mar shampla éigniú ag páirtí i Sasana & An Bhreatain Bheag. Tar éis malartuithe fada, ba é seasamh deiridh an ghearánaigh, maidir leis an tagairt a rinne sí ina ráiteas bunaidh do dhaoine eile a líomhnaítear gur bhain siad mí-úsáid aisti, nár theastaigh uathí aon duine de na daoine sin a ainmniú. Mar thoradh ar dhiúltú an ghearánaigh seoltaí na ndaoine ainmnithe go léir a sholáthar sa ráiteas neamhfholaithe, thionscain an cúisí imeachtaí athbhreithnithe bhreithiúnaigh san Ard-Chúirt roimh an dáta trialach nua a socraíodh.

Saincheist maidir leis an Achomharc seo

Dhírigh an t-achomharc seo ar na saincheisteanna seo a leanas:

- 1) An dtagann sé faoi inniúlacht nós imeachta choiriúil chun fógra i dtaobh sonraí, cibé foirm a bheidh ann, a sheirbheáil ar an ionchúiseamh, nó ar íospartach líomhnaithe coire, nó chun fionnachtain a lorg ón bhfoinse sin, ó thaobh substainte nó foirme de.
- 2) An bhfuil cearta ann a thugann cosaint don íospartach líomhnaithe foréigin ghnéasaigh ó fhiosrúchán ar theagmhais líomhnaithe den chineál sin roimhe seo agus má tá eisceacht ann ar mhaithe leis an gceartas, an gá iarratas den sórt sin a dhéanamh chuig breitheamh na trialach iarbhir faoi alt 3 den Acht um an Dlí Coiriúil (Banéigean), 1981.
- 3) Cad iad na critéir atá le cur i bhfeidhm san iarratas sin ag (2).
- 4) An bhfuil eisceacht phríobháideachais, nó pribhléid shíciteiripeach, ann d'iarratas ar shonraí nó ar fhionnachtain, cibé foirm a fhoirmítear é, agus cathain a chosnaíonn sé sin íospartach líomhnaithe an fhoréigin ghnéasaigh.
- 5) Má tá aon teidlíocht ann chun nochtheadh nó sonraí a fháil, is cuma cén fhoirm ina bhfuil siad, ina ngearánach maidir le sonraí aon teagmhais líomhnaithe eile d'fhoréigean gnéasach, cad iad

na critéir atá le cur i bhfeidhm agus measúnú á dhéanamh ar cé acu is gá nó nach gá chun triail chóir a áirithiú go bhfaighidh an cosantóir ábhar den sórt sin?

- 6) Nuair is féidir athbhreithniú breithiúnach a dheonú in ionad breitheamh na trialach a bheith ag rialú ar iarratais maidir le cothroime trialach coiriúla.

Cinneadh

Tugann an Chúirt seo na barúlacha seo a leanas chun cabhrú le breitheamh na trialach san iarratas fionnachtana:

- 1) Is sna cásanna is soiléire amháin a bheidh sé iomchuí athbhreithniú breithiúnach a lorg chun triail ar na tuillteanais a thoirmeasc mar gheall ar rialú a líomhnaítear a bheith earráideach maidir le nochtadh roimh an triail. Beidh cásanna den sórt sin thar a bheith annamh. I gcás ina bhfuil nochtadh faisnéise (lena n-áirítear doiciméadacht) (cibé acu ó fhinné nó ón ionchúiseamh) i gceist, beidh an áit chuí chun na nithe sin a réiteach beagnach i gcónaí ag éisteacht réamhthrialach de bhun alt 6 den Acht um Nós Imeachta Coiriúil, 2021, nó le linn thriail an chion. Tá cumhachtaí sonracha ag cúirt na trialach faoin dlí coiteann agus le reacht chun déileáil le hiarratais ar nochtadh den sórt sin ag féachaint d'aon chearta iomaíocha atá ag íospartach coireachta líomhnaithe nó ag finné eile, lena n-áirítear cur isteach gan údar ar phríobháideacht agus aon bhreithnithe reachtúla, agus iad siúd atá ag cúisí faoi réir na hoibleagáide atá ar chúirt na trialach triail a áirithiú in am trátha faoin dlí faoi Airteagal 38.1 den Bhunreacht.
- 2) Tagann sé faoi inniúlacht an nós imeachta choiriúil maidir le hiarraidh ar fhaisnéis a bheith déanta ag an gcosaint ar an ionchúiseamh. Ní mór don ionchúiseamh an méid is féidir leis a dhéanamh le réasún chun faisnéis a thabhairt ar aird a d'fhéadfadh cuidiú go réalafach leis an gcás cosanta nó a d'fhéadfadh an bonn a bhaint de chás an ionchúisimh. Ach níor cheart don ionchúiseamh faisnéis a thabhairt ar aird don chosaint ar bhealach atá contrártha le haon fhoráil lena dtugtar cearta reachtúla do dhuine a líomhnaítear gur íospartach coire é, lena n-áirítear coir foréigin ghnéasaigh. Ba chóir a thabhairt faoi deara i gcónaí go bhfuil teorainneacha ann

i dtéarmaí dea-chiall, bunaithe ar iargúlacht agus ábharthacht, maidir leis an méid atá sa Ghearmáin in aon chás. Ina theannta sin, tá teorainn le húdarás an ionchúisimh faisnéis a bhailiú. Sa chás go ndíoltaíonn gearánaí, nó finné eile, faisnéis a thabhairt, níl sé seo laistigh de sholáthar an ionchúisimh. D'fhéadfadh easpa faisnéise atá rithabhachtach do thriail chóir a bheith ina toisc do bhreitheamh na trialach maidir le cé acu is féidir nó nach féidir triail in éagmais na faisnéise sin a bheith ina triail in am trátha den dlí.

- 3) Tá íospartach líomhnaithe foréigin ghnéasaigh, an gearánach, i dteideal ag an triail, agus ní mór dó iarrataí ar nochtadh roimh an triail a leanúint, a chosaint ó fhiosrúchán ar thaithí ghnéasach roimhe sin, lena n-áirítear aon chion gnéasach roimhe sin ina gcoinne. Déantar difear do nochtadh ábhair maidir le taithí ghnéasach roimh ré leis na rialacha in alt 3 den Acht um an Dlí Coiriúil (Banéigean), 1981 arna leasú maidir leis na ceisteanna a fhéadfar a chur agus fianaise a fhéadfar a thabhairt ar aird. Dá réir sin, roimh an triail, ní féidir le breitheamh trialach nochtadh maidir le taithí ghnéasach roimhe seo a ordú mura féidir a thaispeáint go bhfuil tionchar ábhartha ag an bhfiosrúchán ar thriail na saincheiste lárnaí i gcás den sórt sin, de ghnáth toiliú nó, i gcás ionchúisimh faoi aois, cibé ar tharla aon teagmháil ghnéasach. D'fhéadfadh sé gur ghá do bhreitheamh ordú a dhéanamh de bhun alt 3 den Acht um an Dlí Coiriúil (Banéigean), 1981, arna leasú ag réamhéisteacht arna déanamh de bhun alt 6 den Acht um Nós Imeachta Coiriúil, 2021. Maidir le hiarratas den sórt sin ar nochtadh roimh an triail, ní mór a léiriú nach bhfuil san fhaisnéis atá á lorg ach fiosrúchán ar chreidiúnacht ach, ina ionad sin, ní mór a léiriú go bhfuil tionchar réasúnta aici ar an bhféidearthacht go bhfuil líomhain bhréagach maidir le foréigean gnéasach á déanamh. Maidir le saincheisteanna a bhaineann le hinghlachtacht ábhair a ndearbhaítear éilimh ar phribhléid nó ar rúndacht ina leith, lena n-áirítear ábhar atá i seilbh tríú páirtithe, is trí éisteacht réamhthrialach is oiriúnaí a chinntear iad agus ní trí athbhreithniú breithiúnach. Chun amhras a sheachaint, ós rud é gur tháinig an tsaincheist chun cinn arís ar an achomharc seo, níor tógadh ionsaí míghéanasach a athainmniú mar ionsaí gnéasach as raon feidhme na reachtaíochta is infheidhme. Is cion amháin é.

- 4) Is iad seo a leanas na critéir atá le cur i bhfeidhm in iarratais ar nochtadh: 1) ábharthacht agus iargúltacht; 2) faisnéis a eisiamh nach n-úsáidfear ach amháin chun droch-cháil a tharraingt ar charachtar an ghearánaigh ar bhonn gníomhaíocht ghnéasach roimhe sin; 3) príomhtheidlíocht phríobháideachais finné ar aon taifead comhairleoireachta i bhfianaise na gcritéir a leagtar amach in alt 19A den Acht um Fhianaise Choiriúil, 1992, arna chur isteach le halt 39 den Acht um an Dlí Coiriúil (Cionta Gnéasacha), 2017, i gcás gur ceann d'fhoréigean ghnéasach an líomhain; agus ceart finnéithe chun príobháideachais i gcás ina n-iarrtar cur isteach neamhriachtanach de chineál bunúsach a dhéanamh ar ábhair nach saincheisteanna lárnacha iad i gcás. Cé gur féidir cearta reachtúla maidir le taifid chomhairleoireachta i gcás foréigin ghnéasaigh a tharscaoileadh, tá sé de dhualgas ar an ionchúiseamh a chinntiú go gcuirtear comhairle chuí ar an ngearánach nó ar fhinné eile roimh tharscaoileadh den sórt sin. Tá dualgas comhchosúil ag gabháil leis an tarscaoileadh nó leis an bhfaisnéis a bhaineann le gnéithe bunúsacha den phríobháideachas.
- 5) Tá príobháideachas mar chuid de na critéir atá le breithniú in iarratais ar nochtadh, ach níl aon eisceacht comhairleoireachta, ná pribhléid shíciteiripeach, ann maidir le hiarratas ar fhaisnéis, thar na critéir reachtúla a leagtar amach maidir le foréigean ghnéasach in alt 19A d'Acht 1992, mar a cuireadh isteach le hAcht 2017. Ba chóir a thabhairt faoi deara go gcuireann an tAcht um Cheartas Choiriúil (Íospartaigh na Coireachta), 2017, alt 15 agus alt 19, freagracht ar na Gardaí agus ar an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí aird a thabhairt ar shaincheisteanna príobháideachais i gcás inar sainaitníodh go bhfuil riachtanais shonracha chosanta ag duine; féach alt 21 maidir le ceisteanna an íospartaigh i ndáil lena saol príobháideach, ábhar dá dtagraítear go sonrach in alt 19. De ghnáth, ní bhíonn saincheisteanna a bhaineann le cur isteach tromchúiseach ar an saol príobháideach (nach mbaineann go díreach leis an gcion líomhnaithe) faoi réir nochta ach amháin má bhaineann siad go díreach le saincheist i gcás. Chiallóidh sé sin nach bhféadfáí fiú na tagairtí a rinne an gearánach seo, nó aon fhinné eile, d'eispéiris mhí-úsáide roimhe seo a nochtadh go huathoibríoch nó, más féidir iad a nochtadh, go gcosnaítear iad ní hamháin le hAlt 3 d'Acht 1981 arna leasú ach freisin le hAlt 21 d'Acht 2017. Is ábhar é seo do bhreitheamh na trialach agus ní le haghaidh athbhreithniú breithiúnach.
- 6) Is gá i gcónaí do bhreitheamh trialach triail a áirithiú in am trátha de réir an dlí, mar a cheanglaítear le hAirteagal 38.1 den Bhunreacht. Éiríonn triail éagórach más rud é, ar mheasúnú réasúnach, go gcailltear fiordheis chun cás cosanta inchreidte a chur i gcrích. Dá bhrí sin, déantar breitheamh trialach a chlóca leis an údarás chun cibé orduithe a dhéanamh a sheasfaidh leis an riachtanas bunreachtúil sin. Tá sé ríthábhachtach díriú ar na saincheisteanna lárnacha d'aon triail choiriúil. Tá baol ann go mbainfí an bonn de thriail chóir trí ábhar neamhábharta a bhreithniú. Níor cheart iarratais bhréige ná argóintí a bhfuil sé mar aidhm leo próiseas na trialach a atreorú ó scrúdú a dhéanamh ar an tsaincheist lárnach os comhair na cúirte a bheith i gceist le triail in am trátha dlí; is é sin le rá cé acu a chomhlíon nó nár chomhlíon an t-ionchúiseamh an t-ualach a bhaineann leis an gcás a chruthú thar amhras réasúnach.
- 7) In iarratais ar nochtadh, tá an fhreagracht ar bhreitheamh trialach an triail chóir sin a áirithiú. Tá an fhreagracht leanúnach ar bhreitheamh na trialach roimh an triail agus lena linn araon a chinntiú go gcuirtear an fhaisnéis sin a chumasóidh triail chóir ar fáil don chosaint. Tá an dualgas sin ar an ionchúiseamh freisin agus leanann sé seo ar aghaidh le linn an phróisis choiriúil maidir le haon fhaisnéis nó doiciméid a d'fhéadfadh cás cosanta inchreidte a chur.
- 8) Níor cheart an chosaint a shrianadh ó cheist ábhartha a chur mar chabhair don chúisí. D'fhéadfadh sé a bheith mar gheall ar na srianta ar cheisteanna a chur nó fianaise a ghlaoh maidir le taithí ghnéasach roimhe seo a bhaineann le cásanna foréigin ghnéasaigh, go bhféadfáí fiosrúchán dlisteanach finné a chur as an áireamh trí dhearmad. B'fhéidir gur fearr dul i ngleic leis an tsaincheist seo trí anailís bunaithe ar shampla neodrach. Dá bhrí sin, más rud é, i ráiteas finné, go luann íospartach ciona choiriúil coireanna eile a rinneadh ina gcoinne san am a chuaigh thart, d'fhéadfadh sé a bheith dlisteanach a fhiafraí cén fáth nár tuairiscíodh na coireanna líomhnaithe sin. D'fhéadfadh sé sin a bheith ina chúis le ceist an raibh an neamhthuiriscíú sin mar gheall ar éiglíocht an líomhain nó mar gheall ar shamhlaíocht. Ceistiú den sórt sin a shaothrú agus coireanna a ionchúisíodh san am a chuaigh thart a nochtadh dá bharr sin, is ábhar é sin le cinneadh ag an gcosaint, faoi réir chead bhreitheamh na trialach i gcás ina bhfuil feidhm ag alt 3 d'Acht 1981 arna leasú.

- 9) Is ar bhreitheamh na trialach atá an fhreagracht díospóidí maidir le nochtadh a chinneadh agus is freagracht leanúnach é sin ar fud na trialach ar fad. Is ar an ionchúiseamh atá an phríomhfhreagracht

faisnéis a bhailiú agus an méid atá ábhartha a nochtadh, faoi réir cearta reachtúla a bhféadfadh iarratas chun na cúirte a bheith ag teastáil ina leith.

H. A. O'Neil Limited v. Unite the Union & eile

Ar achomharc ó: (Neamhthuaisricithe, an Ard-Chúirt, O'Regan J., an 23 Márta 2023)

Breithiúnas a tugadh ar 6 Márta 2024 [2024] IESC 8

Ceannlíne

Cheadaigh an Chúirt Uachtarach d'aon toil achomharc na gCosantóirí, agus chinn sí nár cheart urghaire idirbhreitheach a dheonú i gcás inar comhlíonadh coinníollacha alt 19(2) den Acht Caidrimh Thionscail, 1990. Cuireadh an urghaire a deonaíodh san Ard-Chúirt ar ceal.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., Woulfe, Hogan, Murray agus Donnelly JJ.

Breithiúnais

O'Donnell C.J. (lena raibh Woulfe, Hogan, Murray agus Donnelly JJ ag aontú); Hogan J. (lena raibh O'Donnell C.J., Woulfe, Murray agus Donnelly JJ ag aontú); Murray J. (lena raibh O'Donnell C.J., Woulfe, Hogan agus Donnelly JJ ag aontú);

Cúlra an Achomhairc

Ar 23 Feabhra 2023, bhallóid an ceardchumann (an chéad chosantóir san achomharc seo) a chomhaltá a bhí fostaithe ag an gcuideachta is gearánaí agus ag cuideachta eile atá faoi chomhúinéireacht leis an ngearánaí. Bhí an bhallóid i bhfabhar gníomhaíocht thionsclaíoch a dhéanamh chun tacú le seasamh an Aontais maidir le híocaíochtaí ama taistil. Scríobh an t-aontas chuig an gcuideachta ghearánaí ag tabhairt fógra faoi ghníomh tionscail atá le tarlú deich lá ina dhiaidh sin. Tharla an chéad stailc ar 10 Márta 2023, bhí gníomhaíocht spriocdhírithé bhreise le déanamh ar bhonn rollach ar dhátaí a bhí le cinneadh.

Bhí na páirtithe faoi réir Ordú Fostaíochta Earnála (I.R. 2018/59) ina raibh nós imeachta um réiteach díospóidí agus 'clásal gan stailc' lena bhforáiltear nach bhféadfar aon ghníomhaíocht thionsclaíoch a dhéanamh go dtí gur leanadh an nós imeachta (rinneadh Sinsearach a neamhniú ina dhiaidh sin in imeachtaí ar leithligh). Maíonn an gearánaí gurb é éifeacht an Ordaithe Fostaíochta Earnála nach féidir aon ghníomh tionsclaíoch a dhéanamh go dtí go mbeidh an nós imeachta réitigh díospóide idithe agus nach gcuireann alt 19(2) den Acht Caidrimh Thionscail, 1990 ('Acht 1990') cosc ar urghaire a

dheonú chun an comhaontú sin a fhorfheidhmiú.

D'iarr an gearánaí urghaire a chuir srian leis an ngníomh tionsclaíoch. Chuir breitheamh na trialach tástáil *Campus Oil/ Merck* i bhfeidhm (*Campus Oil v. An tAire Tionscail* (Uimh. 2) [1983] I.R. 88 agus *Merck Sharp & Dohme Corporation v. Clonmel Healthcare Limited* [2019] IESC 65, [2020] 2 I.R. 1) agus dheonaigh sé urghaire idirbhreitheach lena gcuirtear srian ar na cosantóirí dul i mbun gníomhaíocht thionsclaíoch iarbhír nó gníomhaíocht thionsclaíoch faoi bhagairt de bhun na ballóide (Neamhthuaisricithe, an Ard-Chúirt, O'Regan J., 23 Márta 2023).

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Measann O'Donnell C.J., Hogan agus Murray JJ. go gcuireann alt 19(2) d'Acht 1990 bac iomlán ar dheonú urghaire lena sriantar gníomhaíocht thionsclaíoch i gcás ina gcomhlíontar coinníollacha na rannóige. **[50 O'Donnell C.J.]** Cinneann Murray J. nach leor don ghearánaí a shuíomh go bhfuil cás inargóinte nó saincheist thromchúiseach le triail nár tugadh fógra nó nár reáchtáladh an bhallóid i gceart. **[16 Murray J.]** Tugann O'Donnell C.J. agus Murray J. faoi deara nár cheart alt 19 a léirmhíniú go cúng ná go sriantach, toisc go sáródh sé sin cuspóir na reachtaíochta arb é is aidhm di ceardchumainn agus a mbaill a chosaint. **[59 O'Donnell C.J., 25 Murray J.]** Tugann Hogan J. faoi deara freisin go dtugann alt 19 éifeacht do cheart an Oireachtais gníomhaíocht ceardchumainn a rialáil de bhun Airteagal 40.6.1°, agus nár cheart do chúirteanna dul timpeall ar an gceart sin ná é a chur ó rath go héasca. **[8 Hogan J.]** Sa chás seo, shuigh na cosantóirí ar chothrom na dóchúlachta go raibh ceardchumann cláraithe ag gabháil don ghníomh tionscail; gur tionóladh ballóid rúnda de réir rialacha an cheardchumainn dá bhforáiltear in alt 14 d'Acht 1990; toradh na ballóide i bhfabhar gníomhaíocht thionsclaíoch; gur tugadh fógra seachtaine ar a laghad don fhostóir go raibh sé ar intinn aige gabháil do ghníomhaíocht thionsclaíoch; agus go bhfuil cás cóir bunaithe ag an gcosantóir go raibh siad ag gníomhú in oirchill nó i gcur chun cinn aighnis cheirde. Sna himthosca sin, níor cheart urghaire a dheonú. **[62-65 O'Donnell C.J., 49 Murray J.]**

Measann O'Donnell C.J. agus Murray J., fiú in éagmais alt 19, nach mbeadh an gearánaí i dteideal urghaire idirbhreitheach a dheonú agus nach raibh cur i bhfeidhm simplí thástáil *Campus Oil/Merck* iomchuí sa chás seo. Tugann O'Donnell C.J. faoi

deara, in iarratais ar urghairí idirbhreitheacha i ngníomhaíochtaí caidrimh thionsclaíoch, gur cheart a thiomhdiú nach rachaidh an cás chun trialach mura bhfuil gnéithe ar leith san éileamh a d'fhéadfadh a fhágáil gur dócha go rachaidh an cás ar aghaidh chun trialach, agus go measartha luath. **[67-71 O'Donnell C.J., 51-58 Murray J.]**

Tugann O'Donnell C.J. faoi deara go ráthaítear an tsaoirse chun comhlachais agus ceardchumann a bhunú le hAirteagal 40.6.10 agus nach mór féachaint ar an teidlíocht chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíocht thionsclaíoch sa chomhthéacs sin, agus gur gné thábhachtach d'aon cheart é an rogha cathain agus cá

háit ar cheart é a fheidhmiú. Cuireann Hogan J. in iúl freisin nach mór substaint an chirt sin a chosaint freisin, ionas go dtabharfar fíorbhrí don cheart bunreachtúil chun comhlachú agus chun ceardchumann a bhunú, agus gur tugadh ualach neamhleor don bhreithniú sin sa chásdlí go dtí seo. Measann Murray J. in iarratas ar urghaire idirbhreitheach den chineál atá á lorg sa chás seo, gur cheart do bhreitheamh trialach breithniú a dhéanamh ar an gcur isteach a bheadh ag urghaire ar an gceart bunreachtúil, agus éilíonn sé sin níos mó ná breithniú ar cé acu atá nó nach bhfuil an cás 'inshonraithe'. **[71-72 O'Donnell C.J., 8 Hogan J., 58 Murray J.]**

An Daoine (DPP) v. Caolan Smyth

Ar achomharc ó: [2022] IECA 182

Breithiúnas a tugadh ar 17 Meitheamh 2024
[2024] IESC 22

Ceannlíne

An Chúirt Uachtarach (O' Donnell C.J., Barniville P., Dunne, Charleton, O' Malley, agus Collins JJ.; Hogan J. easaontach) inniu, dhiúltaigh sé don achomharc agus dhearbhaigh sé ciontú na Cúirte Coiriúla Speisialta i gcoinne an Uasail Smyth as iarracht ar dhúnmharú.

Comhdhéanamh Cúirte

O' Donnell C.J., Barniville P., Dunne, Charleton, O' Malley, Hogan, agus Collins JJ.

Breithiúnais

Collins J. (lena raibh O' Donnell C.J., Barniville P., Dunne, Charleton, agus O' Malley JJ. ag aontú).

Hogan J.

Cúlra an Achomhairc

Cúisíodh agus ciontaíodh an tUasal Smyth sa Chúirt Choiriúil Speisialta as iarracht ar dhúnmharú an Uasail James Gately i mí na Bealtaine 2017 ag stáisiún peitрил ar Bhóthar Chluain Scean, Baile Átha Cliath 17. Léirigh scannánaíocht TCI ar an eachtra Lexus dubh ag tarraingt suas in aice le feithicil an íospartaigh agus urchair á scaoileadh ón Lexus. Ba é cás an ionchúisimh gurbh é an tUasal Smyth tiománaí an Lexus dhuibh agus an duine a lámhaigh an tUasal Gately.

Bhí roinnt snáitheanna sa chás ionchúisimh i gcoinne an Uasail Smyth, lena n-áirítear fianaise ó roinnt Gardaí gur aithin siad an tUasal Smyth mar thiománaí ó scannánaíocht TCI ón stáisiún peitрил. Bhí an t-ionchúiseamh i gceannas freisin ar fhianaise maidir le gluaiseachtaí an Lexus ar an lá roimh an lámhach agus ar lá an lámhach. Bhí an t-ionchúiseamh ag brath freisin ar anailís ar shonraí tráchta agus suímh a bhain le huimhir fóin póca/cárta SIM (*"an uimhir 691"*) a ndearna an t-ionchúiseamh iarracht é sin a shannadh don Uasal Smyth. Líomhnaíodh go raibh na sonraí suímh comhsheasmhach le suíomhanna an Lexus a nocht an fhianaise CCTV. Líomhnaíodh gur léirigh na sonraí tráchta teagmháil idir an 691 bhall teileafóin agus baill teaghlaigh an Uasail Smyth, agus idir an 691 uimhir agus uimhir a ndearna an t-ionchúiseamh

iarracht í a shannadh do Gary McAreavey (*"an uimhir 773"*).

Choimeád na hoibreoirí fóin póca ábhartha na sonraí tráchta agus suímh sin de bhun alt 3 den Acht Cumarsáide (Sonraí a Choimeád), 2011 (*"Acht 2011"*). Rinne na Gardaí rochtain ar na sonraí sin i mí an Mheithimh agus i mí na Samhna 2017 de bhun iarrataí a rinneadh faoi alt 6 d'Acht 2011.

Chuir an tUasal Smyth (agus an tUasal McAreavey freisin) i gcoinne inghlacthacht na sonraí tráchta agus suímh, ag áitiú go raibh na forálacha maidir le coinneáil sonraí agus rochtain in Acht 2011 ar neamhréir le dlí an Aontais agus go raibh an fhianaise sin neamh-inghlactha ag féachaint do chinneadh na Cúirte sin in *Na Daoine (DPP) v JC* [2015] IESC 31, [2017] 1 IR 417.

Tráth na trialach sa Chúirt Choiriúil Speisialta, chinn an Ard-Chúirt (O' Connor J) go raibh forálacha coinneála agus rochtana Acht 2011 ar neamhréir le hAirteagal 15(1) de Threoir 2002/58/CE (*"an Treoir maidir le ríomh-Phríobháideacht"*) arna léamh i bhfianaise Airteagail 7, 8 agus 52(1) den Chairt um Chearta Bunúsacha an Aontais Eorpaigh (*"An Chairt"*): *Dwyer v Coimisinéir an Gharda Síochána* [2018] IEHC 685, [2019] 1 ILMR 461; [2019] IEHC 48, [2019] 1 ILMR 523 Rinneadh achomharc i gcoinne an chinnidh sin chuig an gCúirt Uachtarach agus i mí an Mhárta 2020, rinne an Chúirt sin tarchur chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh (CBAE) de bhun Airteagal 267 CFAE: [2020] IESC 4, [2020] 1 ILMR 389. Bhí an tarchur sin ar feitheamh tráth na trialach os comhair na Cúirte Coiriúla Speisialta.

Rialaigh an Chúirt Choiriúil Speisialta go raibh na sonraí tráchta agus suímh inghlactha agus bhraith sí ar an bhfianaise sin agus í ag dul ar aghaidh chun an tUasal Smyth a chiontú.

Rinne an tUasal Smyth achomharc chuig an gCúirt Achomhairc i gcoinne a chiontaithe. Tar éis éisteacht an achomhairc sin ach sular thug an chúirt a breithiúnas, thug CBAE breithiúnas in *Dwyer* (Cás C-140/20 *GD v Coimisinéir an Gharda Síochána*). Tar éis bhreithiúnas CBAE, an 13 Iúil 2022 dheimhnigh an Chúirt sin an t-ordú a rinne an Ard-Chúirt in *Dwyer*, á dhearbhú go raibh alt 6(1)(a) d'Acht 2011, a mhéid a bhain sé le sonraí teileafónaíochta a coinníodh *"ar bhonn ginearálta agus neamh-idirdhealaitheach"* de bhun alt 3, ar neamhréir le hAirteagal 15(1) den

Treoir maidir le ríomh-Phríobháideachas arna léamh i bhfianaise Airteagail 7, 8 agus 52(1) den Chairt.

Ar 28 Iúil 2022, thug an Chúirt Achomhairc (Birmingham P., Edwards agus Kennedy JJ.) breithiúnas ar achomharc an Uasail Smyth, lenar seasadh le cinneadh na Cúirte Coiriúla Speisialta na sonraí tráchta agus suímh a ligean isteach, lenar dearbhaíodh ciontú an Uasail Smyth agus lenar díbheadh an t-achomharc.

Rinne an tUasal Smyth agus an tUasal McAreavey iarratas ar chead achomhairc chuig an gCúirt seo, a deonaíodh ar 16 Nollaig 2022. Tugadh cead ina dhiaidh sin do Choimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas idirghabháil a dhéanamh mar *amicus curiae*.

Mar thoradh ar an bpróiseas bainistithe cásanna, sainaitníodh na saincheisteanna a mhéid a bhaineann le hachomharc an Uasail Smyth mar a leanas:

1. Ag tabhairt dá haire gur cás coiteann é go bhfuil forálacha an Achta Cumarsáide (Sonraí a Choimeád), 2011 a bhaineann le
 - a. sonraí suímh teileafóin agus glaonna a choinneáil go ginearálta agus go neamh-idirdhealaitheach, amhail an ceann atá i gceist sa chás seo, chun coireacht a imscrúdú, agus
 - b. rochtain ar shonraí coinnithe den sórt sin chun coir a imscrúdú ar údarú ó chomhalta den Gharda Síochána,ar na cúiseanna a luaitear i mbreithiúnas Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh ar 5 Aibreán 2022 i gCás C-140/20 GD v Coimisinéir an Gharda Síochána ECLI:EU:C:2022:258 de shárú ar dhlí an Aontais, cad iad na himthosca ina bhfuil sonraí den sórt sin inghlactha i bhfianaise i gcoinne cúisí?
 - a. An bhfuil an tástáil inghlacthachta a leagtar amach in *People (DPP) v JC* [2015] IESC 31, [2017] 1 IR 417 nó an bhfuil tástáil éigin eile infheidhme?
 - b. Agus inghlacthacht an tsuímh teileafóin agus na sonraí glaonna anseo á meas, cad é an tábhacht (más ann) a bhaineann leis an bhfíric nár dhearbhaigh ná nár ghlac an t-achomharcóir úinéireacht ar an bhfón 691 nó ar an bhfón 773?
 - c. An ndearna an Chúirt Choiriúil Speisialta earráid maidir le suíomh an ghutháin a ligean isteach agus sonraí a ghlaoch i bhfianaise sna himthosca anseo?

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Leagann Collins J. amach cúlra dlíthiúil an achomhairc seo, ag díriú go háirithe ar an Treoir maidir le ríomh-Phríobháideachas, ar an Treoir maidir le Sonraí a Choinneáil, ar Acht 2011, agus ar na príomhchásanna i ndlí-eolaíocht Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh: Cásanna Uamtha C-293/12 agus C-594/12 *Digital Rights Ireland*, Cásanna Uamtha C-203/15 agus C698/15 *Tele2, GD*, Cásanna Uamtha C-793/18 agus C-794/19 *Spacenet*, agus Cás C-470/21 *La Quadrature du Net*. [40-46]

Chuir Collins J. i dtábhacht “gur faoin dlí náisiúnta amháin atá sé, i bprionsabal, na rialacha a bhaineann le hinghlacthacht agus measúnú a chinneadh, in imeachtaí coiriúla i gcoinne daoine a bhfuil amhras fúthu go ndearna siad cionta coiriúla”, faoi réir phrionsabail an Aontais maidir le héifeachtacht agus coibhéis: [101]-[102] agus [106], ag lua go háirithe Cás C-746/18 *Prokuratuur*. Le hurraim dhlí an Aontais do “na roghanna a dhéantar leis an dlí náisiúnta” cumhdaítear na réasúnaíochtaí beartais éagsúla atá mar bhonn agus mar thaca ag rialacha eisiatacha éagsúla na mBallstát: [107]-[109] agus [113]. Thairis sin, “ní cheanglaítear le prionsabal na héifeachtachta go n-eisiafar per se fianaise a bhailítear de shárú ar dhlí an Aontais”. [110-111]

Rinne Collins J. breithniú ar an tástáil inghlacthachta is infheidhme i gcúinsí an achomhairc. Mheas Collins J. go raibh an tástáil JC infheidhme ar roinnt cúiseanna. Ina thuairim, chuir JC i bhfeidhm i ngach cás inar bailíodh fianaise de shárú ar chearta bunreachtúla, cibé acu a áirítear go sainráite í i dtéacs an Bhunreacht nó nach n-áirítear. [117-119] Coinníodh an fhianaise anseo agus fuarthas rochtain uirthi de shárú ar an gCairt: go substaintiúil, cháin CBAE forálacha coinneála agus rochtana CBAE toisc gur sháraigh siad an méid a ceadaíodh leis an gCairt. [120-128] Ar an mbonn sin, ba ghá an tástáil JC a chur i bhfeidhm ar phrionsabail an chomhionannais agus na héifeachtachta toisc go dtabharfadh cur i bhfeidhm aon tástála nach bhfuil chomh beacht sin stádas níos lú do na cearta a ráthaítear leis an gCairt ná na cearta a chosnaítear leis an mBunreacht nach mbeadh i gcomhréir le hoibleagáidí an Stáit – agus na Cúirte – dlí an Aontais a urramú agus lánéifeacht a thabhairt dó. [129, 135]

Agus aghaidh á tabhairt aige ar argóintí sonracha a chuir an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí chun cinn, dhiúltaigh Collins J. don argóint gur fhág mainneachtain an Uasail Smyth (agus an Uasail McAreavey) úinéireacht a ghlacadh nó a dhearbhu ar an uimhir 691 agus ar an uimhir 773 faoi seach nach bhféadfaidís aon sárú ar a gcearta príobháideachais a dhearbhu. [136-140] Dhiúltaigh sé freisin d'argóint an Stiúrthóra nach bhfuil aon cheart suntasach ann nó nach bhfuil aon cheart suntasach ann chun príobháideachais i gcumarsáidí nó i bhfaisnéis a bhaineann le cion coiriúil a dhéanamh nó a nochtadh. Cé gur féidir ionraí suntasacha sa cheart chun príobháideachta a údarú le dlí chun coireacht a chosc nó a imscrúdú, i gcás nach raibh ionraí den sórt sin údaraithe le dlí, tarlaíonn sárú príobháideachta agus ní raibh aon fhreagra ann a rá, mar thoradh ar shárú den sórt sin, go bhfuarthas fianaise a bhain le cion coiriúil nó a nocht cion coiriúil. [141-155]

Ansin, bhreithnigh Collins J. an breithiúnas in *JC* chomh maith leis an gcinneadh ina dhiaidh sin ón gCúirt Uachtarach in *Na Daoine (DPP) v Quirke (Uimh. 2)* [2023] IESC 20, [2023] 1 ILRM 445. [156-173] Tháinig sé ar an gconclúid go raibh na sonraí tráchta agus suímh inghlactha trí thagairt a dhéanamh do na prionsabail a bunaíodh sna cinntí sin, go bunúsach ar na cúiseanna seo a leanas:

1. Níl aon fhiosrúchán ná imscrúdú fíorasach i gceist le cur i bhfeidhm *JC* anseo ach, ina ionad sin, measúnú oibiachtúil ar cé acu a bhí nó nach raibh sé réasúnach don Gharda Síochána brath ar fhorálacha Acht 2011 nó ar cé acu a bhain nó nár bhain sárú “*d’aon ghnó nó comhfhiosach*” ar an gCairt leis an spleáchas sin. Mheas Collins J. go raibh an Chúirt in ann an measúnú sin a dhéanamh. [174-179]
2. Chuir *JC* iallach ar an gconclúid nach raibh an sárú ar an gCairt anseo “*d’aon ghnó nó comhfhiosach*” sa chiall a úsáideadh sa chás sin. Bhí Acht 2011 ar an leabhar reachtanna nuair a coinníodh na sonraí a bhí i gceist san achomharc seo agus nuair a fuarthas rochtain orthu (idir Meitheamh agus Nollaig 2017). Bhí an Garda Síochána i dteideal brath air. Fiú dá bhféadfadh imthosca a bheith ann ina bhfuil dlí arna achtú ag an Oireachtas chomh míbhunrechtúil sin (agus/nó contrártha leis an gCairt), fiú in éagmais ordú ó chúirt dlínse inniúla lena ndearbhaítear go bhfuil an dlí sin neamhbhailí, d’fhéadfadh sé a bheith meargánta nó faillíoch do chomhlacht forfheidhmithe dlí brath air – agus tugann *JC* le fios nárbh é sin an seasamh anseo. Bhí cinneadh na Cúirte in

Dwyer ar neamhréir go hiomlán leis an argóint go raibh Acht 2011 chomh soiléir sin, amhail ó 2017, contrártha leis an gCairt nach bhféadfadh an Garda Síochána brath air go cuí ná go réasúnach.

3. De réir analaí le *JC* féin (i gcás inar eisíodh an barántas cuardaigh de bhun foráil reachtúil a leagadh síos ina dhiaidh sin in *DPP v Damache* [2011] IESC 11, [2012] 2 IR 266), d’eascair an neamhdhleathacht anseo mar thoradh ar “*forbairt dhlíthiúil ina dhiaidh sin*”, eadhon éifeacht chomhcheangailte bhreithiúnas CBAE in *GD* agus an dearbhu a dheonaigh an Chúirt sin ina dhiaidh sin nuair a tháinig na himeachtaí ar ais os a comhair. [180-201]
4. Sna himthosca, bhí na sonraí tráchta agus suímh a bhí i gceist anseo *prima facie* inghlactha faoi *JC*.
5. A mhéid a bhaineann le “*cúlstop*” *JC*, mar a thugtar air, d’fhéadfaí na sonraí tráchta agus suímh atá i gceist anseo a choinneáil agus rochtain a fháil orthu ar bhealach atá comhoiriúnach leis an gCairt. Lorgaíodh rochtain anseo chun coir an-tromchúiseach a imscrúdú. Is é sin go léir go bhfuil gá leis an gcúlstop. Níor ceanglaíodh ar an gcúirt léi córas reachtach malartach a hipitéisiú agus hipitéis a dhéanamh ar an gcaoi a bhféadfadh an córas sin a bheith ag feidhmiú in 2017 agus, go háirithe, an *mbeadh* coinneáil na sonraí tráchta agus suímh atá i gceist anseo mar thoradh ar a oibriú. [202-210]
6. Más rud é, mar *Quirke (Uimh. 2)* cosúil go dtugann sé le tuiscint, tuigtear go cuí go bhfuil an cúlstop dírithe ar bhreithnithe níos ginearálta cothroime, ní thagann aon bhunús chun an fhianaise a eisiáim anseo. Bhí spéis an phobail i mbreithniú éifeachtach an cháis i gcoinne an Uasail Smyth agus an Uasail McAreavey ar a fhiúntas i bhfabhar glacadh leis an bhfianaise agus is é *eisiáim* na fianaise sin seachas a *ligeán isteach* a thabharfadh míchlú ar riaradh an cheartais. Breithnithe lena n-áirítear cineál agus luach cruthúnais na fianaise, an fíoras gur bailíodh í i gcomhréir le hAcht 2011, an tuairim a ghlac an Chúirt seo in *Dwyer* maidir le dlíthiúlacht an chórais coinneála a cruthaíodh leis an Acht, tromchúis na coire atá á himscrúdú agus cineál teoranta agus spriocdhírith na rochtana a fuarthas, is tosca suntasacha iad sin go léir a chuireann isteach ar ghlacadh na fianaise. [211-213]

Ina dhiaidh sin, dar le Collins J., níor éirigh le CEST an fhianaise tráchta agus suímh a admháil. Dá bhrí sin, ní mór diúltú d’achomharc an Uasail Smyth.

I mbreithiúnas easaontach, chinn Hogan J., agus foráil á déanamh aige maidir le meiteashonraí teileafóin a choinneáil ar bhonn maise agus neamhidirdhealaitheach ar feadh tréimhse trí bliana, gur sháraigh Acht 2011 Airteagal 8 den Chairt. Chinn Hogan J. gur theip ar Acht 2011 sna príomhthástálacha a d'ordaigh an Chúirt Bhreithiúnais i gCásanna Uamtha C-293/12 agus C-594/12 *Digital Rights Ireland* le corrlach leathan. Ní sárú teicniúil amháin a bhí ann, ach sárú soiléir ar shubstaint an chirt a chosnaítear le hAirteagal 8 mar a léirmhínigh an Chúirt Bhreithiúnais é. [17, 27]

Chinn Hogan J., in éagmais aon dlíthe de chuid an Aontais lena rialaítear inghlacthacht fianaise a fuarthas de shárú ar an gCairt, gur ceanglaíodh le prionsabal na coibhéise rialacha intíre JC a chur i bhfeidhm. Chinn Hogan J. gur ceanglaíodh le prionsabal na coibhéise go gcaithfí le sárú ar cheart dhlí an Aontais ar an gcaoi chéanna a gcaithfí le sárú ar cheart bunreachtúil. [32-34] Chinn Hogan J. thairis sin, d'ainneoin na difríochta i raon feidhme agus i gcur i bhfeidhm na Cairte agus an Bhunreachta, gur cineál dlí níos airde iad araon lena bhforáiltear do chosaint na gceart bunúsach, agus go bhfuil an ceart ginearálta chun príobháideachais sa Chairt agus sa Bhunrecht araon comhchosúil go leor chun críocha phrionsabal na coibhéise ionas gur cheart déileáil le sárú ar Airteagal 8 ar an mbealach céanna i ndáil leis na rialacha maidir le heisiámh fianaise a fuarthas go míbhunreachtúil: [35, 38]

Chinn Hogan J. go ndearna an Chúirt Choiriúil Speisialta agus an Chúirt Achomhairc earráid agus na sonraí tráchta agus suímh á n-admháil. Chinn Hogan J., go hoibiachtúil, go raibh sé dosheachanta teacht ar an gconclúid, cé nach ndearnadh aon chinneadh foirmiúil go raibh Acht 2011 contrártha le dlí an Aontais ó mhí an Mheithimh 2017, go raibh úsáid leanúnach Acht 2011 ag an nGarda Síochána an tráth sin meargánta agus mórfhaillíoch sa chiall a leag Clarke J. amach in JC. Thug Hogan J. faoi deara, cé gur leas poiblí tábhachtach é an choireacht thromchúiseach a chur faoi chois, go raibh sé chomh maith an smacht reachta agus an urraim do chur i bhfeidhm dhlí an Aontais agus na Cairte a choinneáil, rud a d'fhágfadh gurbh ionann teacht ar an gconclúid murach sin agus a rá go raibh na sáruithe ar Airteagal 8 neamhábhartha agus go mainneofaí aird chuí a thabhairt ar shraith thábhachtach cinntí ón gCúirt Bhreithiúnais. Chinn Hogan J. nár cheart, dá bhrí sin, an fhianaise a ligean isteach. [52-54]

Chinn Hogan J. gur cheart ciontú an Uasail Smyth a neamhniú, agus an t-ábhar a chur ar aghaidh le haghaidh atriach.

Baineann tagairtí idir lúibíní cearnacha le míreanna i mbreithiúnais Collins agus Hogan JJ. faoi seach.

An Daoine (DPP) v Gary McAreavey

Ar achomharc ó: [2022] IECA 182

Breithiúnas a tugadh ar 17 Meitheamh 2024
[2024] IESC 23

Ceannlíne

Cheadaigh an Chúirt Uachtarach an t-achomharc inniu agus chealaigh sí ciontú an Uasail McAreavey faoi alt 7(2) den Acht um an Dlí Coiriúil 1997.

Comhdhéanamh Cúirte

O' Donnell C.J., Barniville P., Dunne, Charleton, O' Malley, Hogan, agus Collins JJ.

Breithiúnais

Collins J. (lena raibh O' Donnell C.J., Barniville P., Dunne, Charleton, O' Malley, agus Hogan JJ ag aontú).

Hogan J.

Cúlra an Achomhairc

Tá dlúthbhaint ag an achomharc seo leis an achomharc a rinne Caolan Smyth, ina dtugann an Chúirt breithiúnas inniu freisin: *DPP v Smyth* [2024] IESC 22.

Cúisíodh agus ciontaíodh an tUasal Smyth sa Chúirt Choiriúil Speisialta as iarracht ar dhúnmharú an Uasail James Gately i mí na Bealtaine 2017 ag stáisiún peitрил ar Bhóthar Chluain Sceach, Baile Átha Cliath 17. Léirigh scannánaíocht TCI ar an eachtra Lexus dubh ag tarraingt suas in aice le feithicil an íospartaigh agus urchair á scaoileadh ón Lexus. Ba é cás an ionchúisimh gurbh é an tUasal Smyth tiománaí an Lexus dhuibh agus an duine a lámhaigh an tUasal Gately.

D'áitigh an t-ionchúiseamh freisin, go gairid tar éis an lámhaigh, gur thiomáin an tUasal McAreavey i gconbhua leis an Lexus (faoi stiúir an Uasail Smyth) chuig suíomh iargúlta, áit ar dódh é ag baint úsáide as peitreal a cheannaigh an tUasal McAreavey níos luaithe an lá sin (mar a léiríodh le fianaise CCTV). Gur chion faoi alt 7(2) agus (4) den Acht um an Dlí Coiriúil 1997 (*"an tAcht 1997"*) a bhí san ionchúiseamh a d'áitigh an t-ionchúiseamh. Foráiltear an méid seo a leanas i Roinn 7(2):

"I gcás cion inghabhála a bheith déanta ag duine, beidh aon duine eile ciontach i gcion arb eol dó nó di, nó a chreideann go bhfuil sé nó sí ciontach sa chion nó i gcion inghabhála éigin eile, go ndéanann sé nó sí, gan leithscéal réasúnach, aon ghníomh, cibé

acu sa Stát nó lasmuigh de, le hintinn bac a chur ar a ghabháil nó ar a ghabháil nó ar a ionchúiseamh nó ar a hionchúiseamh".

Bhí an t-ionchúiseamh ag brath ar anailís ar shonraí tráchta agus suímh a bhain le dhá uimhir fóin póca a bhí siad ag iarraidh a shannadh don Uasal Smyth agus don Uasal McAreavey. D'fhéach an tUasal Smyth agus McAreavey leis na sonraí sin a eisiáimh ar an mbonn go ndearnadh iad a choinneáil agus a rochtain go neamhdhleathach, de shárú ar Airteagal 15(1) de Threoir 2002/58/CE, arna léamh i bhfianaise Airteagail 7, 8 agus 52(1) den Chairt um Chearta Bunúsacha an Aontais Eorpaigh. Ar na cúiseanna a leagtar amach ina breithiúnas in *DPP v Smyth*, chinn an Chúirt sin gur glacadh na sonraí tráchta agus suímh i gceart i bhfianaise.

Ar na cúiseanna a leagtar amach ina Breithiúnas an 5 Eanáir 2021, chinn an Chúirt Choiriúil Speisialta go raibh an tUasal Smyth ciontach in iarracht ar dhúnmharú agus go raibhan tUasal McAreavey ciontach i gcion faoi alt 7(2) agus (4) den Acht um an Dlí Coiriúil 1997 (*"an tAcht 1997"*) Ní raibh an Chúirt Choiriúil Speisialta sásta thar amhras réasúnach gur dheimhnigh an fhianaise gur chabhraigh an tUasal McAreavey leis an Uasal Smyth agus a fhios aige go raibh sé ciontach in iarracht ar dhúnmharú an Uasail Gateley. Chinn an Chúirt Choiriúil Speisialta, áfach, go raibh a fhios ag an Uasal McAreavey nó gur chreid sé go ndearna an tUasal Smyth cion inghabhála de thuairisc éigin. Chinn an Chúirt gur leor é sin chun ciontú faoi alt 7(2) a fhorasú agus nár ghá don ionchúiseamh a líomhnú ná a chruthú go raibh a fhios ag an Uasal McAreavey nó gur chreid sé go ndearna an tUasal Smyth aon *"chion inghabhála eile"* sonrach.

Rinne an tUasal McAreavey achomharc chuig an gCúirt Achomhairc i gcoinne a chiontaithe, agus mhaígh sé go ndearna an Chúirt Choiriúil Speisialta earráid ina léiriú agus ina cur i bhfeidhm ar alt 7(2). Go bunúsach, sheas an Chúirt Achomhairc le réasúnaíocht agus conclúidí na Cúirte Coiriúla Speisialta. Rinne an tUasal McAreavey iarratas ar chead achomhairc chuig an gCúirt seo agus tugadh cead dó achomharc a dhéanamh ar an tsaincheist a bhaineann le hinghlacthacht na sonraí tráchta agus suímh agus ar an tsaincheist a bhaineann le foirgniú cuí alt 7(2).

Mar a tugadh faoi deara thuas, tugadh aghaidh cheana féin ar an tsaincheist inghlacthachta in *DPP v Smyth*

agus leanann sé ó na breithiúnais san achomharc sin go dteipeann ar achomharc an Uasail McAreavey ar an tsaincheist inghlacthachta. Is mar seo a leanas a bhí an tsaincheist a bhí fós gan réiteach san achomharc seo:

Más rud é, in ionchúiseamh faoi alt 7(2) den Acht um an Dlí Coiriúil 1997, go mainníonn an t-ionchúiseamh a chruthú go raibh a fhios ag an gcúisí nó gur chreid sé nó sí go raibh an príomhchiontóir ciontach sa chion inghabhála a cruthaíodh a rinne an ciontóir sin, an gceanglaítear leis an tagairt do “cion inghabhála éigin eile” san fho-alt sin ar an ionchúiseamh “cion inghabhála eile” sonrach éigin a shainithint agus a chruthú go raibh a fhios ag an gcúisí nó gur chreid sé nó sí go raibh an príomhchiontóir ciontach sa chion sonrach sin chun ciontú a fhorasú nó an leor don ionchúiseamh a chruthú go raibh a fhios ag an gcúisí nó gur chreid sé nó sí go raibh an duine sin ciontach i gcion neamhshonraithe a raibh tromchúis leordhóthanach ann gur “cion inghabhála” é?

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Bhreithnigh Collins J. argóintí na bpáirtithe maidir le léiriú cuí na habairte “cion inghabhála éigin eile”. [20-22] Cé gur foráil í roinn 7(2) lena gcruthaítear cion coiriúil agus, dá bhrí sin, go raibh sí faoi réir phrionsabal na diantógála – dá ngairtear freisin an prionsabal i gcoinne pionósú amhrasach – thug Collins J. dá aire gur cuireadh i dtábhacht le dlí-eolaíocht na Cúirte le déanaí nár cheart an prionsabal sin a chur i bhfeidhm maidir le gach prionsabal tógála eile a eisiáimh. Ba é a bhí i bhforléiriú reachtúil “cleachtadh aonadach a bhfuil an cuspoir céanna aige, i ngach cás, eadhon rún an reachtais a fhionnadh ón téacs a ghlac sé”. [23-26] Is éard is comaoin iomchuí san fheidhmiú sin staid an dlí roimh achtú an reachta atá i gceist. [30]

Sular achtaíodh Acht 1997, ghearr an dlí pionós ar ghabhálaí d’fheileonachtaí roimh an bhfioras agus ina dhiaidh. Maidir le gabhálaí roimh an bhfioras, ceanglaíodh ar an ionchúiseamh a chruthú gur chabhraigh an gabhála leis an bpríomhaí “i ndéanamh na coire a cruthaíodh a bheith déanta ag an bpríomhaí, nó i ndéanamh coire den chineál céanna arb eol don chúisí go raibh sé ar intinn ag an bpríomhaí agus é ag cabhrú leis”. [32] Thug Collins J. dá aire freisin “go raibh an éifeacht chéanna den chuid is mó ag an dlí i Sasana agus sa Bhreatain Bheag” agus a bhí ag dlí na hÉireann agus gur tharraing dlí-eolaíocht na hÉireann go mór ar údaráis Shasana. [33]

Mar sin féin, níor bhain aon cheann de na húdaráis os comhair na Cúirte seo le seasamh na n-oiriúintí tar éis an fhórais. Mhol údaráis Shasana agus na hAstráile

agus tráchteaireacht na hÉireann roimh Acht 1997 “gur cheart gurbh eol don chúisí an fheileonacht iarbhír a rinne an feileon”, ag tagairt don ghá “an fheileonacht ar leith a rinneadh a shonrú agus gurbh eol don chomhpháirtí é sin”. [35-39] Mheas Collins J. nach mór, le tabhairt isteach an fhrása “nó cion inghabhála éigin eile” in alt 7(2), breithniú a dhéanamh ar chiontú i gcás nach bhfuil a fhios ag cúisí cén cion a rinneadh iarbhír agus, dá bhrí sin, go raibh athrú ar an dlí a bhí ann cheana i gceist leis. Mar sin féin, bheadh athrú an-suntasach ar an dlí a bhí ann cheana agus leathnú an-suntasach ar raon feidhme an dliteanais choiriúil fhéideartha as cúnamh a thabhairt do chiontóir i gceist leis an léirmhíniú a d’áitigh an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí. [41]

Rinne Collins J. athbhreithniú ar roinnt cinntí ó Chúirt Achomhairc Shasana agus na Breataine Bige (*R v Morgan* [1972] 1 QB 436 and *R v Saunders* [2011] EWCA Crim 1571),, tráchteaireacht téacsleabhair ar na cinntí sin, cinneadh ó Chúirt na Corónach i dTuaisceart Éireann (*R v Donnelly* [1986] NI 54) agus roinnt téacsleabhar Gaeilge. [42-63] Bhí sé den tuairim go raibh fíordheacrachtaí tógála ag baint le halt 7(2) gan amhras, go háirithe maidir leis an tsaincheist i dtaobh an gá, agus a mhéid nach mór, baint a bheith ag creideamh an chúisí le “cion inghabhála eile” sonrach nó le catagóir cionta den sórt sin. Ar na cúiseanna a leagadh amach go mion ina bhreithiúnas, níor aontaigh sé leis an gcur chuige a ghlac an Chúirt Choiriúil Speisialta, a d’fhormhuinigh an Chúirt Achomhairc. [69-78] Mheas Collins J. go raibh alt 7(2) débhríoch. Ag tabhairt dá haire, ar anailís na Cúirte Choiriúla Speisialta, gurb é atá san fhoráil “dhá ghéag, a bhfuil ceann amháin acu an-sonrach... cé go bhfuil an ceann eile go hiomlán in easnamh maidir le saineúlacht”, cheistigh sé cén fáth a ndéanadh an t-ionchúiseamh iarracht riamh cás a dhéanamh bunaithe ar an gcéad ghéag, i bhfianaise na tairsí cruthúnais a chuir an dara géag i láthair nach bhfuil chomh dúshlánach céanna. [70] Ba chosúil go raibh fadhbanna ag baint leis an gcur chuige a ghlac an Chúirt Choiriúil Speisialta ag leibhéal níos bunúsaí, bunaithe mar gur chosúil go raibh sé ar chineál creidimh inchiallaithe a cuireadh i leith an Uasail McAreavey mar gheall ar an gcineál a dúirt sé a rinne sé. [71] Cheistigh Collins J. conas a d’fhéadfadh cúirt nó – go háirithe – giúiré a bheith sásta gur chreid an cúisí go raibh an príomhchiontóir ciontach i “cion inghabhála éigin eile” gan aird a thabhairt ar chion sonrach éigin. [72] Le léirmhíniú den sórt sin ar alt 7(2), thabharfaí gné atá treallach go bunúsach don soláthar agus thabharfaí cuireadh don ghiúiré dul i mbun cleachtadh amhantrach go bunúsach a bheadh deacair a réiteach le bunriachtanais

trialach in am trátha den dlí i gcomhréir le hAirteagal 38.1 den Bhunreacht. Bheadh gá le focail shoiléire sula bhféadfaí rún den sórt sin a chur in iúl go cuí don Oireachtas. [72-73] I dtuairim Collins J., bheadh *“leathnú radacach ar dhliteanas tánaisteach”* i gceist leis an léiriú ar alt 7(2) a d’áitigh an Stiúrthóir, rud nach raibh tacaíthe ag cuspóir alt 7(2) ná ag an gcomhthéacs inar achtaíodh é. [74, 76] Bhí amhras ann an mbeadh cion de raon feidhme scuabtha agus éiginnte den sórt sin i gcomhréir le hAirteagal 38 den Bhunreacht agus/nó le hAirteagal 6 ECHR ach, in aon chás, níl aon amhras ann go mbeadh gá leis an teanga is soiléire agus is sainráite chun go mbeadh údar le forléiriú den sórt sin a thabhairt d’alt 7(2). Is cinnte nach raibh an teanga a d’úsáid an tOireachtas oiriúnach chun iallach a chur ar thógáil den sórt sin agus, ar an mbonn sin, b’éigean diúltú do thógáil alt 7(2) ag an Stiúrthóir. [77-78]

Maidir le foirgníú ceart alt 7(2), dar le Collins J. bheadh sé róshriantach an fo-alt a léirmhíniú mar fho-alt a éilíonn ar an ionchúiseamh a chruthú gur chabhraigh an cúisí leis an bpríomhchiontóir sa chreidiúint go ndearna sé/sí *“cion inghabhála eile”* sainaitheanta sonrach. Ba é an léamh ab fhearr, dar leis, ná *“cion inghabhála éigin eile”* a léamh mar rud a chiallaíonn *“cion laistigh den chatagóir chéanna nó de chineál comhchosúil leis an gcion a rinne [an príomhchiontóir] iarbhair agus a d’eascair as an idirbheart céanna”*. Fuair an léamh sin tacaíocht ó na húdaráis agus ó thráchteaireacht téacsleabhair. [79]

Líomhain an Stiúrthóir anseo gur chabhraigh an tUasal McAreavey leis an Uasal Smyth agus a fhios aige go ndearna sé an cion maidir le hiarracht ar dhúnmharú ach gur theip air an líomhain sin a dhéanamh de réir an chaighdeáin cruthúnais ba ghá. Níor líomhnaigh an Stiúrthóir, agus níor chinn an Chúirt Choiriúil Speisialta, go raibh eolas ag an Uasal McAreavey ar fhíorais nó ar chuid d’fhíorais an chiona iarbhair a rinneadh ach gur chreid sé gur chion difriúil iad na fíorais sin laistigh den chatagóir chéanna ciona nó gur chion den chineál céanna iad, amhail cion foréigin nó cion lena mbaineann úsáid airm tine. Ina ionad sin, thuig an Chúirt Choiriúil Speisialta go héifeachtach ó rannpháirtíocht an Uasail McAreavey i ndó Lexus dubh nach mór dó a chreidiúint go ndearna an tUasal Smyth cion inghabhála de chineál éigin. Ar na cúiseanna a leagtar amach ina Bhreithiúnas, i dtuairim Collins J. nach raibh ina bhonn leordhóthanach chun an tUasal McAreavey a chiontú i gcion faoi alt 7(2). [80]

Dá bhrí sin, b’éigean deireadh a chur le ciontú an Uasail McAreavey. Ba cheart aon cheist maidir le horduithe iarmhartacha a bheith ina hábhar d’argóint bhreise.

Thug Hogan J. breithiúnas gearr inar mhínigh sé, ar na cúiseanna a leagtar amach ina bhreithiúnas in *DPP v Smyth*, go gceadódh sé an t-achomharc ar shaincheist na fianaise teileafóin. Maidir le foirgníú cuí alt 7(2) d’Acht 1997, d’aontaigh sé go hiomlán le Breithiúnas Collins J. atá leagtha amach thuas.

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mBreithiúnas Collins J.

Crofton Buildings Management CLG & Stephanie Bourke v. An Bord Pleanála agus Fitzwilliam DL Ltd.

Ar achomharc ó: [2022] IEHC 704

Breithiúnas a tugadh ar 10 Aibreán 2024
[2024] IESC 12

Ceannlíne

Dhiúltaigh an Chúirt Uachtarach don achomharc i gcoinne an t-ábhar a tharchur chuig an mBord Pleanála (“an Bord”) ach d’athraigh sí Ordú na hArd-Chúirte trí na treoracha ar ar ordáíodh an t-ábhar a tharchur a scriosadh. Chinn an Chúirt go dtugann alt 50A(9A) den Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000, arna leasú, nuair a léirmhínítear i gceart é, sainordú don Ard-Chúirt, tar éis cinneadh/gníomh a neamhniú, loghadh an ábhair a dheonú don Bhord/don údarás pleanála i gcás ina ndéanann an t-iarratasóir ar chead pleanála iarratas den sórt sin, i gcás nach féidir leis an mBord teacht ar chinneadh dleathach; is tairseach ard le baint amach í sin.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., Charleton, O'Malley, Woulfe, Donnelly JJ.

Breithiúnas

Donnelly J. (lena raibh O'Donnell C.J., Charleton, O'Malley agus Woulfe JJ ag aontú).

Cúlra an Achomhairc

Baineann na saincheistanna san achomharc seo le cumhacht na hArd-Chúirte ábhar a tharchur lena athbhreithniú ag an mBord tar éis ordú ó *certiorari* maidir le cinneadh ón mBord ag an Ard-Chúirt. Go sonrach, breithníonn an Chúirt brí agus cur i bhfeidhm an fhrása “déanfaidh... an t-ábhar a tharchur... mura rud é go measann an Chúirt, ag féachaint d'imthosca an cháis, nach mbeadh sé dleathach déanamh amhlaidh” in alt 50A(9A) den Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000 arna leasú ('Acht 2000'), an fhoráil reachtúil lena ndéileáiltear le réamhíocaíocht i gcásanna den sórt sin.

Thug an Bord cead pleanála don pháirtí fógra, Fitzwilliam DL Ltd. (“an forbróir”), an 28 Aibreán 2021 dá iarratas ar Fhorbairt Straitéiseach Tithíochta (“SHD”) a rinneadh faoin nós imeachta de bhun alt 4 den Acht um Pleanáil agus Forbairt (Tithíocht) agus um Thionóntachtaí Cónaithe, 2016 (“Acht 2016”).

Is iad na hachomharcóirí ná Crofton Buildings Management CLG, an chuideachta bainistíochta d'fhorbairt chónaithe in aice láimhe agus Ms. Bourke, úinéir árasáin laistigh den fhorbairt sin. Lorg na hachomharcóirí ordú *certiorari* maidir leis an gcinneadh cead pleanála a dheonú don forbróir ar an mbonn, *inter alia*, gur sháraigh an Bord alt 9(6)(c) d'Acht 2016 agus an cead á dheonú de shárú ábhartha ar Phlean Forbartha Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin 2016-2022 (“plean forbartha 2016”), go háirithe maidir le hairde na bhfoirgneamh.

D'aontaigh an Bord ar an bhforas sin, agus d'aontaigh an forbróir nach mór cinneadh an Bhoird a neamhniú ar an gcúis sin.

Faoin tráth a rinneadh an t-iarratas ar íocaíocht, cuireadh Plean Forbartha Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin 2022-2028 in ionad phlean forbartha 2016, agus cuireadh an nós imeachta um Fhorbairt Chónaithe ar Mhórskála in ionad an nós imeachta SHD ó shin tríd an Acht um Pleanáil agus Forbairt (Leasú) (Forbairt Chónaithe ar Mhórskála), 2021.

Ar 31 Iúil 2023, thug an Chúirt sin cead achomharc a dhéanamh ar shaincheistanna, *inter alia*, raon feidhme na cumhachta íocaíochta faoi O. 84, r. 20(7) RSC agus alt 50A(9A) d'Acht 2000, cineál agus méid aon ordacháin ba cheart a thabhairt tar éis an íocaíochta agus cén plean forbartha ar cheart aon chinneadh íocaíochta a rialú ina leith.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Cé gur ardaíodh an tsaincheist maidir le cé acu plean forbartha ba cheart a chur ar aghaidh a rialú sa chinneadh agus in aighneachtaí i scríbhinn ón bPáirtí Fógra, ní raibh aon fhíor-iomaíocht ann i gcoinne chruinneas chinneadh na hArd-Chúirte gurb é an plean forbartha is infheidhme maidir le cinneadh pleanála an plean forbartha atá i bhfeidhm an lá a dhéantar an cinneadh. Deir Donnelly J. go dtagann sé seo le prionsabal ginearálta an dlí riaracháin, go gcaithfidh an cinneadh, i dtéarmaí *cinntí riaracháin*, éifeacht a thabhairt don dlí ar dháta an chinnidh riaracháin. Thairis sin, níl aon rud in aon cheann de na rannáin ábhartha dá dtagraítear in aighneachtaí, bíodh sé ss. Le 2, 9 nó 34 d'Acht 2000 nó le halt 9(2) d'Acht 2016, ceanglaítear ar an mBord aird a thabhairt ar aon ní

seachas an plean forbartha atá i bhfeidhm ar dháta an chinnidh i leith SHD faoi Acht 2016. Leanann an breithiúnas ar aghaidh ar an mbonn sin. [30]

Measann Donnelly J. go bhfuil sé de rogha ag an Ard-Chúirt tarchur a dhéanamh tar éis ordú *certiorari* faoi O. 84, r. 27(4) RSC agus tarchur a dhéanamh faoi alt 50A(9A) d'Acht 2000. Sular tugadh isteach alt 50A(9A), bhí cumhacht lánroghnach leathan ag an Ard-Chúirt cinntí pleanála a tharchur ar ais chuig an mBord faoi O. 84, r. 27(4), mar a léirítear sa dlí-eolaíocht fairsing a bhaineann leis an bhforáil. [33] A luaithe a chinnfidh an Ard-Chúirt cinneadh nó gníomh pleanála a neamhniú, tá riachtanas reachtúil ann anois, de bhun alt 50A(9A), é a tharchur mura mbeadh sé dleathach é sin a dhéanamh. Dá bhrí sin, ní cumhacht lánroghnach í a thuilleadh chun sainchúram a dhéanamh, ach is treoir reachtúil í chun sainchúram a dhéanamh ach amháin in imthosca teoranta. Tá foclaíocht an fho-ailt go hiomlán comhsheasmhach le hintinn reachtach gur scéim reachtúil iomlán nua í seo i réimse a cumhdaíodh ar shlí eile le Rialacha na hUaschúirteanna, le dlínse bhunúsach agus le cásdlí. Is é an t-aon chuspóir inaitheanta chun an reachtaíocht a achtú ná athrú a dhéanamh ar chásanna pleanála ón seasamh atá ann cheana a bhfuil feidhm aige maidir le gach athbhreithniú breithiúnach. [36, 38]

Measann an Chúirt freisin go bhfuil an sainmhíniú ar *dleathach* i gcomhthéacs alt 50A(9A), agus nuair a d'fhéadfadh an Ard-Chúirt diúltú loghadh a dheonú ar an mbonn nach mbeadh sé dleathach déanamh amhlaidh. Measann Donnelly J. nach mór baint a bheith ag an bhfocal *dleathach* le cinneadh na hArd-Chúirte an t-ábhar a tharchur. Níl aon rud mídhleathach faoi loghadh a ligfeadh don Bhord cinneadh bailí a dhéanamh ar an ábhar. Tá sé sin comhsheasmhach leis an toimhde nach bhfuil sé d'oibleagáid ar an mBord ach gníomhú laistigh dá chumhachtaí agus gníomhú go cothrom. [51]

Éilíonn gnáthbhrí alt 50A(9A) cur chuige difriúil maidir le seoltán ná mar a cuireadh i bhfeidhm roimhe seo. In ionad imeachtaí fairsinge, fada agus costasacha, tagann athrú ar an bhfo-alt a chuirfeadh cúrsaí ar ais sa réimse pleanála a luaithe is féidir tar éis cinneadh/gníomh pleanála a chur ar neamhní má iarrann an t-iarratasóir cead/formheas air/uirthi. Is é an t-aon srian ar an gcéanna i gcás nach féidir leis an mBord teacht ar chinneadh dleathach maidir le hábhar arna loghadh; is tairseach an-ard é seo. [52]

Déanann an Chúirt breithniú ar cheist na n-ordachán a ghabhann le hordú ón Ard-Chúirt a tharchur. Diúltaíonn Donnelly J. don aighneacht go bhféadfaí teoracha a úsáid chun cead pleanála a dheonú *dleathach*. [57] Ina ionad sin, measann Donnelly J. go gciallaíonn an teaglaím den riachtanas reachtúil sainchúraim agus an toimhde go gcomhlíonfaidh an Bord nósanna imeachta cothroma agus go ngníomhóidh sé *intra vires* agus a chinntí á ndéanamh aige nach mbeidh sé riachtanach de ghnáth do chúirt teoracha sonracha a thabhairt don Bhord maidir le nósanna imeachta athmhachnamh. [59]

Measann Donnelly J., de bhun an fho-ailt, gurb é an ní é a bheidh le cur ar aghaidh ag an mBord lena athbhreithniú. D'fhéadfadh an t-ábhar atá le loghadh athrú go maith de réir imthosca an cháis. Anseo, ní mór athmhachnamh a dhéanamh ar chinneadh an Bhoird ar an *iarratas* ar chead a bheith neamhnithe, agus dá bhrí sin ní mór athmhachnamh a dhéanamh ar an iarratas. [61]

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mbreithiúnas Donnelly J.

MD (Mionaoiseach ag agairt ag a athair agus a neaschara MD) v. Bord Bainistíochta Meánscoile

Ar achomharc ó: [2023] Taifead IEHC Uimh. 121 JR

Breithiúnas a tugadh ar og Aibreán 2024
[2024] IESC 11

Ceannlíne

Chinn an Chúirt Uachtarach nach bhfuil sé de chumhacht ag an Ard-Chúirt le hOrdú 84 Riail 20(8) urghairí idirbhreitheacha a dheonú *ex parte* tar éis cead a dheonú chun iarratas a dhéanamh ar athbhreithniú breithiúnach. Chinn an Chúirt nach bhféadfar ach faoiseamh eatramhach atá teoranta ó thaobh ama de a dheonú ar an mbealach sin, agus nach mór don pháirtí tionscnaimh iarratas a dhéanamh ar urghaire idirbhreitheach, ar fhógra a thabhairt don fhreagróir, i gcás ina bhfuil an dualgas cruthúnais ar an bpáirtí tionscnaimh gur cheart an urghaire a dheonú.

Comhdhéanamh Cúirte

O'Donnell C.J., Woulfe, Hogan, Collins, Donnelly JJ.

Breithiúna(i)s

Hogan J. (lena raibh O'Donnell C.J., Woulfe, agus Donnelly JJ. ag aontú); Collins J. (aontaitheach) (lena raibh O'Donnell C.J., Woulfe J., Hogan J. Donnelly J. ag aontú); O'Donnell C.J.

Cúlra an Achomhairc

Bhí MD ina scoláire meánscoile ina bhliain Teastais Shóisearaigh i meánscoil ar leith. Mar sin féin, tar éis líomhaintí tromchúiseacha faoi mhí-iompar a rinneadh i gcoinne MD, lena n-áirítear líomhaintí an-tromchúiseach faoi bhulaíocht a bhí dírithe ar chomhscoláire baineann sa scoil, rinne Bord Bainistíochta na scoile réamhchinneadh ar 17 Eanáir 2023 MD a dhíbirt ón scoil. Ina dhiaidh sin, scríobh aturnaetha MD chuig an bPríomhoide ag iarraidh air cead a thabhairt do MD fanacht sa scoil go dtí go mbeadh toradh ar achomharc reachtúil ar an gcinneadh díbeartha de bhun alt 29(1) den Acht Oideachais 1998. Dhiúltaigh Cathaoirleach an Bhoird Bhainistíochta é sin a dhéanamh, ag rá nach raibh aon fhoráil i nósanna imeachta na Roinne Oideachais trína bhféadfadh mac léinn fanacht ar scoil go dtí go ndéanfaí cinneadh deiridh gur chóir an mac léinn atá i gceist a eisiamh go buan.

Tar éis tuilleadh comhfhreagrais, chuir MD tús le himeachtaí athbhreithnithe bhreithiúnaigh san Ard-Chúirt. Ar 14 Feabhra 2023, dheonaigh Meenan J. cead do MD iarratas a dhéanamh ar athbhreithniú breithiúnach agus rinne sé ordú lena gcuirtear bac ar an gcinneadh MD a eisiamh go dtí go gcinnefar achomharc alt 29. Ar 3 Márta 2023, d'iarr an scoil ar an Ard-Chúirt na horduithe urghaire eatramhacha sin arna ndeonú ag Meenan J. a chur ar ceal. Dhiúltaigh Bolger J. don iarratas sin i mbreithiúnas a tugadh ar 8 Márta 2023.

De bhua alt 24(4) den Acht Oideachais (Leas) 2000, ní mór tréimhse 20 lá scoile a bheith caite sular féidir leis an mBord Bainistíochta cinneadh deiridh a dhéanamh mac léinn a eisiamh. Chuaigh an tréimhse 20 lá sin, agus an briseadh meántearma á chur san áireamh, in éag ar 2 Márta 2023. Tháinig an Bord Bainistíochta le chéile an 9 Márta 2023 agus chinn sé gur cheart MD a eisiamh go buan. Ag an bpointe seo, d'agair MD go cuí an nós imeachta alt 29, ag cur oibleagáid ar Ard-Rúnaí na Roinne Oideachais agus Scileanna coiste achomhairc a cheapadh agus éisteacht le hachomharc *de novo* ar an gcinneadh.

Tar éis líomhaintí breise maidir le mí-iompar tromchúiseach a bhí dírithe ar an mac léinn baineann a bhí ina ábhar do na bunghníomhartha bulaíochta líomhnaithe, rinne an scoil iarratas eile chun ordú Bolger J. a bhí ann roimhe sin a athrú nó a chur ar ceal ar 17 Aibreán 2023. Diúltaíodh don iarratas seo. Ar 25 Bealtaine 2023, dheonaigh an Chúirt sin cead de bhun Airteagal 34.5.4° den Bhunreacht le haghaidh achomharc díreach i gcoinne chinneadh Bolger J. ar 8 Márta 2023. Idir an dá linn, dhiúltaigh an Coiste Achomhairc ar 8 Meitheamh 2023 d'achomharc MD de bhun alt 29 d'Acht 1998. D'ainneoin gur fhág cinneadh seo an Choiste Achomhairc an t-ábhar gan bhunús, i bhfianaise thábhacht na saincheisteanna bunúsacha agus a dtábhacht shistéamach don earnáil oideachais agus an chaoi a bhféadfar faoiseamh idirbhreitheach a dheonú in imeachtaí athbhreithnithe bhreithiúnaigh, lean an Chúirt seo ar aghaidh ag tabhairt aghaidh ar fhiúntas na saincheisteanna ar achomharc i gcomhréir lena cinneadh in *Odum v. an tAire Dlí agus Cirt* [2023] IESC 3.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Chinn Hogan J., agus achomharc na scoile á cheadú aige, go bhfuil feidhm ag na prionsabail a bhaineann le hOrdú 84, Riail 20(8)(b), is cuma ar tionscnaíodh na himeachtaí trí chaingean iomlánach nó trí athbhreithniú breithiúnach. Tháinig Hogan J. ar an gconclúid nár cheart Ordú 84, Riail 20(8) a léamh mar Ordú lena dtugtar cumhacht don Ard-Chúirt urghairí idirbhreitheacha éigeantacha a dheonú *ex parte* tar éis cead a dheonú chun iarratas a dhéanamh ar athbhreithniú breithiúnach. Chinn Hogan J. nach bhfuil aon dlínse ag an Ard-Chúirt urghaire idirbhreitheach éigeantach a dheonú ar bhonn *ex parte*. Ina theannta sin, dhearbhaigh Hogan J. má dheonaítear faoiseamh eatramhach in imeachtaí athbhreithnithe bhreithiúnaigh, gur cheart go mbeadh teorainn ama leis an bhfaoiseamh, agus gur cheart go mbeadh an dualgas ar an bpáirtí tionscnaimh iarratas a dhéanamh ar fhaoiseamh idirbhreitheach ar fhógra a thabhairt don fhreagróir ag an bpointe sin. [29, 43]

Chinn Hogan J. dá réir sin gur thit an Ard-Chúirt trí earráid agus an t-ordú á dheonú chun bac a chur ar an gcinneadh MD a eisiamh go dtí go ndearnadh cinneadh ar achomharc alt 29. Chinn Hogan J. gur ordú a bhí san ordú a deonaíodh arbh ionann é go substaintiúil agus urghaire idirbhreitheach éigeantach a dheonú ar bhonn *ex parte*. Chinn Hogan J. go raibh fadhbanna ag baint leis seo sa mhéid nach raibh aon dlínse ag an Ard-Chúirt é sin a dhéanamh, níor éisteadh leis an scoil, agus cuireadh an dualgas cruthúnais ar an scoil go héagórach chun a léiriú cén fáth ar chóir an urghaire a urscaoileadh. Bhí fadhbanna breise ag baint leis sin a mhéid a bhí sé, go héifeachtach, ina dhualgas cruthúnais níos troime ná mar a bhí sé a shuí gur cheart é a dheonú. Agus é sin á dhéanamh, bhí sé níos casta fós cumas na scoile aghaidh a thabhairt go cothrom ar na saincheisteanna a thagann chun cinn sa dlíthíocht nó fianaise a thabhairt ar aird maidir le cothromaíocht na háisiúlachta. [34-36]

Chinn Hogan J. gur earráid phrionsabail a bhí ann in aon chás chun caitheamh le deonú ceada chun iarratas a dhéanamh ar athbhreithniú breithiúnach mar dhiúscairt ar cé acu a comhlíonadh nó nár comhlíonadh an chéad ghéag de thástáil *Campus Oil* ar 'shaincheist thromchúiseach atá le triail'. Chinn Hogan J. nár chuir MD cás suntasach chun cinn riamh ar fhiúntas an iarratais ar athbhreithniú breithiúnach sa chaoi is go mbeadh faoiseamh idirbhreitheach tuillte. Ina theannta sin, dhearbhaigh Hogan J., go háirithe a mhéid a séanadh aon agóid in aghaidh bhailíocht an chinneadh díbeartha nó in aghaidh chothroime an phróisis díbeartha, gur thit dúshlán

an mhic léinn in aghaidh an chinneadh go maith ar an gcaighdeán ardaithe 'cás láidir inargóinte' a leagtar amach in *Maha Lingham*, atá ag teastáil le haghaidh iarratais ar urghairí idirbhreitheacha éigeantacha. [37-38]

Chinn Hogan J. sa cháil sin nach raibh an modh inar dheonaigh an Ard-Chúirt an t-ordú lena sriantar díbirt de réir na bprionsabal dlí bunaithe maidir le hurghairí idirbhreitheacha a dheonú. Chinn Hogan J. nach ndearnadh aon bhreithniú cuí ar chothromaíocht na háisiúlachta agus nár thug an Ard-Chúirt aon aitheantas go raibh an t-iarratas ina iarratas substaintiúil ar urghaire idirbhreitheach éigeantach. [40, 42]

Chinn Hogan J. gur chóir, agus é tógtha i gceart, go mbeadh an dualgas ar an mac léinn mar an páirtí tionscnaimh iarratas a dhéanamh ar urghaire idirbhreitheach ar fhógra tar éis dhul in éag an ordaithe eatramhaigh bhunaidh a deonaíodh *ex parte*, agus ag an bpointe sin bheadh ar an mac léinn a léiriú go raibh cás inargóinte ann, go raibh cothromaíocht na háisiúlachta ina fhabhar, nach leigheas leordhóthanach a bhí sna damáistí, agus ós rud é gur iarratas ar urghaire idirbhreitheach éigeantach a bhí ann go substaintiúil, bheadh ar an mac léinn an caighdeán is beaichte de chás láidir inargóinte a chruthú. [31]

In imthosca den sórt sin, chinn Hogan J. nár ghá tuairim a chur in iúl maidir le cé acu atá nó nach bhfuil dlínse shaorsheasaimh ag an Ard-Chúirt urghaire a dheonú mar chabhair d'achomharc riaracháin fiú mura bhfuil aon chúis chaingne ag an éilitheoir san Ard-Chúirt féin, ach amháin chun aird a tharraingt ar shaincheisteanna leathana casta áirithe a eascraíonn as cinneadh na ceiste, agus a mhéid a thugann Hogan J. dá aire nach bhforáiltear le halt 29 d'Acht 1998 féin d'aon fhaoiseamh eatramhach go dtí go bhfaighfear toradh achomharc alt 29 agus, go ginearálta, go ndéileáiltear le hábhair araíonachta scoile trí bhíthin an leighis shonraigh a chuirtear ar fáil le reacht nuair is féidir. [13, 20, 44, 46]

Cheadódh Collins J. an t-achomharc freisin. Ina bhreithiúnas, leagann Collins J. béim air nach bhfuil iarratasóir ar athbhreithniú breithiúnach i dteideal fanachta nó urghaire mar cheart agus nár cheart orduithe den sórt sin a dhéanamh go frithluaileach nó mar ghnáthamh. [2] Anseo, in ainneoin a chumadh toirmeascach agus gur iarradh é agus go ndearnadh é roimh an gcinneadh díbeartha deiridh, ba léir go raibh an tOrdú a rinne an Chúirt éigeantach ó thaobh cineáil de. [11-12] Ar an mbonn sin, ní fhéadfaí an tOrdú a

dheonú ach amháin dá mbunódh an tIarratasóir “*cás láidir*”. Treisíodh cur i bhfeidhm na tairsí sin toisc nach raibh triail na n-imeachtaí riamh ann. [13] Níor comhlíonadh an tairseach sin ar na fíorais.

I dtuairim Collins J., rinne an Ard-Chúirt earráid nuair a rinne sí ordú eatramhach a raibh éifeacht leis go dtí gur cinneadh achomharc alt 29. Ba chóir go ndeonófaí “*ar feadh tréimhse sonraithe agus teoranta amháin*” d’aonordú eatramhach a dheonaítear in éagmais na scoile chun iarratas ar ordú idirbhreitheach a cheadú ar fhógra chuig an scoil. [18-21] Cothroime nós imeachta ag teastáil i gcás go ndearnadh an tOrdú sna téarmaí a bhí ann, agus tar éis don scoil iarratas a dhéanamh chun é a chur ar ceal, gur chóir go mbeadh sé de dhualgas ar an Iarratasóir a shuíomh gur chóir urghaire a dheonú. [23-28]

I dtuairim Collins J., rinne an Ard-Chúirt earráid ina cur chuige i leith an iarratais a cuireadh ar leataobh trí í féin a theorannú do bhreithniú a dhéanamh ar leor an fhianaise bhreise a chuir an scoil os comhair na Cúirte chun a léiriú nach ndeonófaí an t-ordú eatramhach dá mbeadh fianaise den sórt sin os comhair na Cúirte ag céim na saoire. [30] Mheas Collins J. freisin go ndearna an Ard-Chúirt earráid agus í ag tabhairt an mheáchain a rinne sí toisc nár fhéach an scoil leis an deonú ceada a chur ar ceal chun athbhreithniú breithiúnach a lorg. [31] Ní raibh an fíoras gur deonaíodh saoire ina chruthúnas ar theidlíocht an Iarratasóra ar fhaoiseamh urghaire leanúnach. [32-34]

Bhí Collins J. difriúil freisin ó mheasúnú Bhreitheamh na hArd-Chúirte ar chothromaíocht na háisiúlachta. Dar leis, theip ar an mBreitheamh léannta aird chuí a

thabhairt ar leasanna na scoile agus a mac léinn i gcur chun feidhme chinneadh na scoile an tIarratasóir a dhíbirt (rud nár cuireadh ina choinne sna himeachtaí). Chinn Collins J. gur fhorchur an-suntasach a bhí ann ar an scoil, ar a bainistíocht agus ar a foireann a cheangal uirthi ligean don Iarratasóir leanúint de bheith i láthair mar mhac léinn in aon cháil tar éis don scoil measúnú a dhéanamh go raibh údar le heisiamh buan mar gheall ar iompar an Iarratasóra. [37] Os a choinne sin, thug an Breitheamh léannta an iomarca tábhachta don éifeacht ar an Iarratasóir gur diúltaíodh urghaire. [38] Ar deireadh, mheas Collins J. nár ghá aghaidh a thabhairt ar an tsaincheist spéisiúil agus dheacair sin de dhlínse na hArd-Chúirte urghaire a dheonú atá coimhdeach le hachomharc alt 29 an Iarratasóra agus/nó i gcabhair air chun an t-achomharc a réiteach. [39] Fiú dá mbeadh cumhacht ag an Ard-Chúirt urghaire den sórt sin a dheonú, ní bheadh údar le feidhmiú na cumhachta sin ach go heisceachtúil. [40]

Aontaíonn O'Donnell C.J. le cinneadh Hogan agus Collins JJ. gur cheart an t-achomharc a cheadú agus tugann sé dhá bharúil eile. Ar an gcéad dul síos, maidir le cibé an raibh an caidreamh idir an dalta agus an scoil á rialú ag an dlí poiblí agus ar an dara dul síos, ag cur in iúl nach raibh sé riachtanach aghaidh a thabhairt ar cheist chumhacht an Choiste Rialacha d'fhonn an cás a chinneadh. Faoi réir na mbarúlacha sin, aontaíonn O'Donnell C.J. leis an dá bhreithiúnas.

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mbreithiúnais Hogan agus Collins JJ. faoi seach.

Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí (ar agra an Gharda McCluskey) v. Jonathan O’Flaherty

Ar achomharc ó: [2023] IEHC 625

*Breithiúnas a tugadh ar 25 Samhain 2024
[2024] IESC 54*

Ceannlíne

Dhearbhaigh an Chúirt Uachtarach go gcuimsíonn an fhoráil reachtúil lena gceanglaítear ar thiománaí feithicle sampla a sholáthar chun críche tástála drugaí ag seicphointe ceanglas fanacht leis an toradh.

Comhdhéanamh Cúirte

O’Donnell C.J., Dunne, O’Malley, Murray, Donnelly JJ.

Breithiúnas

O’Malley J. (lena raibh O’Donnell C.J., Dunne, Murray, Donnelly JJ. ag aontú)

Cúlra an Achomhairc

Eascaíonn an t-achomharc seo as cás a shonraigh an Breitheamh Dúiche Gráinne Malone don Ard-Chúirt. Is é an comhthéacs ná go bhfeidhmíonn comhalta den Gharda Síochána, ar dualgas ag seicphointe údaraith, an chumhacht reachtúil chun a cheangal ar thiománaí sampla de shreabhán béil a sholáthar chun críche tástála drugaí. Ní mór an t-eiseamal a sholáthar trí ghaireas a úsáid chun a léiriú go bhfuil drugaí ann. Is cion é mainneachtain ceanglas den sórt sin a chomhlíonadh agus eascraíonn cumhacht ghabhála as. Cé nach raibh aon díospóid sa chás seo maidir leis an gcumhacht a cheangal ar thiománaí sampla de shreabhán béil a chur ar fáil, chuir an Breitheamh Dúiche imní in iúl maidir le dlíthiúlacht an cheanglais ar an tiománaí fanacht go dtí go bhfaighfear toradh na hanailíse.

Ar an bhfianaise sa chás seo, ceanglaíodh ar an bhfreagróir sampla a chur ar fáil agus dúirt an Garda leis go mbeadh air fanacht suas le uair an chloig le haghaidh thoradh na hanailíse a rinne an gaireas. Mar a tharla sé, bhí an anailís críochnaithe i mbeagán ama. Ba é an t-am iomlán a bhí i gceist ón am a stopadh an carr go dtí taispeáint an toradh faoi 20 nóiméad. Léirigh an gaireas go raibh cannabais ann. Ag an bpointe sin, gabhadh an freagróir agus tugadh chuig stáisiún Garda é. Tógadh eiseamal fola uaidh ina dhiaidh sin de réir fhorálacha eile an Achta. Tá sé cúisithe anois i gcion na tiomána fad a bhí tiúchan cannabais agus tiúchan cócaoin níos mó ina chuid fola

ná na tiúchain a shonraítear i Sceideal a ghabhann leis an Acht, contrártha d’alt 4(1A) den Acht um Thrácht ar Bhóithre 2010.

Rinne an t-achomharcóir - an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí - achomharc i gcoinne chinneadh na hArd-Chúirte nár thug an tAcht um Thrácht ar Bhóithre 2010, arna leasú, cumhacht do chomhalta den Gharda Síochána ag an am ábhartha a cheangal ar thiománaí a thug sampla sreabháin bhéil fanacht ag an seicphointe go dtí go raibh anailís ar an sampla curtha i gcrích ag an ngaireas tástála drugaí. Ó dháta na n-imeachtaí as ar eascair an t-ionchúiseamh, agus ó dháta chinneadh na hArd-Chúirte, ní dhearna an tAcht aon fhoráil shainráite ina leith sin. Is é an cás a rinne an t-achomharcóir ná nach mór é a léirmhíniú mar chumhacht intuigthe a thabhairt chun a cheangal ar an tiománaí fanacht. Go hachomair, d’áitigh an freagróir nach bhfuil aon chumhacht ann a cheangal ar an tiománaí fanacht go gcuirfí an anailís i gcrích agus nach bhfuil d’oibleagáid ar an tiománaí ach an t-eiseamal is gá a sholáthar.

Cúiseanna leis an mBreithiúnas

Bhreithnigh O’Malley J. scéim alt 10 d’Acht 2010 chun feidhm agus cuspóir na tástála leachta béil a chinneadh. Thug sí faoi deara go raibh sé ina ghné shuntasach den fhoráil ina hiomláine gur chruthaigh sé cumhacht chun a éileamh go dtabharfaí eiseamal, cibé acu an raibh nó nach raibh forais amhrais ar bith ag an nGarda a bhí ag stopadh mótarthóra ag an seicphointe. Bhí sé sin éagsúil le bearta roimhe seo, lenar ceanglaíodh go ginearálta ar an nGarda tuairim éigin a thabhairt, bunaithe ar bhreathnóireacht an tiománaí, nó ar an modh tiomána, nó ar imthosca fíorasacha ábhartha eile, á rá go bhféadfadh cion a bheith déanta. [62]

Chinn O’Malley J. nach mór úsáid a bhaint as gaireas “chun a léiriú go bhfuil drugaí ann” chun toradh a fháil a léireoidh go bhfuil drugaí ann nó nach bhfuil drugaí ann. Dá réir sin, chiallaigh sé sin gur ghá don duine an t-eiseamal a sholáthar trí úsáid a bhaint as an ngaireas (an tiománaí) fanacht leis an toradh – ní thagann úsáid an ghairis i gcrích go dtí an pointe sin. Measadh go mbeadh toradh dearfach ina fhoras leordhóthanach le haghaidh gabhála. Ba léir gurb é sin a bhí beartaithe ag an reachtas, ós rud é, murach sin, go mbeadh an nós imeachta iomlán gan phointe. Bhí sé i gcomhréir freisin leis an dlí seanbhunaithe a

bhaineann le torthaí tástálacha anála alcóil. Ní bheadh aon chruthúnas ar an tiúchan fola, agus dá bhrí sin ní bheadh aon chruthúnas ar an gcion, le fáil riamh mura mbeadh ar an duine fanacht don toradh agus mura mbeadh aon fhorais eile le gabháil. Chuirfeadh sé sin deireadh le hintinn an reachtais. [87-88]

Chinn O'Malley J. gur cuimsíodh an léirmhíniú sin go hiomlán i bhfocail na rannóige. Áirítear le ceanglas maidir le heiseamal a sholáthar trí úsáid a bhaint as an ngaireas an ceanglas fanacht go dtí go mbeidh úsáid an ghairis críochnaithe. Ní gá aon chumhachtaí breise garda a thabhairt le tuiscint, ná aon dliteanas coiriúil breise ar thaobh an duine a roghnaítear le haghaidh tástála. [89]

Ina theannta sin, thug O'Malley J. faoi deara nach mbeadh sé i gcomhréir leis an bprionsabal a chinneadh gur thug reacht cumhacht coinneála trí impleacht, díreach chun an reacht a dhéanamh níos inoibrithe. Ar aon chuma, níor mheas sí go raibh sé riachtanach chun aon chríche reachtúla aon chumhachtaí breise garda a thabhairt isteach sa rannóg. Cé go bhféadfadh sé gur shoiléirigh an leasú a rinneadh le déanaí le halt 13 den Acht um Thrácht ar Bhóithre 2024 an cás, faoin reacht mar a bhí sé an tráth sin bhí ceanglas ann eiseamal a chur ar fáil trí ghaireas a úsáid chun a léiriú go raibh drugaí ann, agus gur léir go raibh ceanglas ann fanacht ar thoradh. [91]

Dá bhrí sin, ba earráid dlí é don Gharda a rá leis an bhfreagróir go raibh sé de dhualgas air fanacht ar feadh tréimhse uair an chloig. Is faoin gCúirt Dúiche atá sé anois a chinneadh an raibh aon éifeacht ábhartha ag an earráid sin in imthosca ina raibh oibleagáid ar an bhfreagróir in aon chás fanacht leis an toradh, agus go raibh an t-am iarbhir a thóg an próiseas iomlán i bhfad níos giorra ná uair an chloig. [92]

Déantar tagairtí idir lúibíní cearnacha do mhíreanna i mbreithiúnas O'Malley J.

Nótaí

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Nótaí

[illegible]

Nótaí

[illegible]

Ba mhaith le Cúirt Uachtarach na hÉireann buíochas a ghabháil leis na heagraíochtaí, na comhlachtaí agus na cúirteanna go léir a luaitear tríd an tuarascáil seo a chuir grianghraif ar fáil lena n-úsáid.

Cúirt Uachtarach na hÉireann
Supreme Court of Ireland

Na Ceithre Cúirteanna, Cé na nÓstaí, Baile Átha Cliath 7, Éire
+353 (0)1 888 6568 | supremecourt@courts.ie
www.supremecourt.ie